

תשובות הגר"ח

חגיגה

ש. חגיגה ב' א'. מתני'. הכל חייבין בראייה חוץ מחרש שוטה וקטן וטומטום ואנדרוגינוס ונשים ועבדים שאינם משוחררים כו' איזהו קטן כל שאינו יכול כו'. הנה להלן ע"ב אמרי', אמר רבא ואיתימא רבינא חסורי מיחסרא והכי קתני הכל חייבין בראייה ובשמחה חוץ מחרש המדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר שפטור מן הראייה ואע"פ שפטור מן הראייה חייב בשמחה ואת שאינו לא שומע ולא מדבר ושוטה וקטן פטור אף מן השמחה הואיל ופטורים מכל מצות האמורות בתורה תניא נמי הכי כו' ושוטה וקטן פטורין אף מן השמחה כו', והנה לכאור' לפי"ז הא דתנן 'וטומטום כו' ונשים' כו' פירשו שאינם חייבים בראייה ובשמחה, ועתה, בשלמא מ"ש חוץ מנשים לענין ראייה ניחא כי באמת נשים פטורות מראייה וכדיליף להלן ד' א' זכור להוציא את הנשים, אבל מ"ש חוץ מנשים לענין שמחה צ"ב דהרי נשים חייבות בשמחה וכדאמר אביי להלן ו' א', עד הכא דמיחייבא אימיה בשמחה אייתיתיה אימיה כו' ופרש"י שם וז"ל מחייבא בשמחה. לעלות לרגל ולשמוח בחג עם בעלה דעל השמחה נצטוו נשים דכתיב ושמחת אתה וביתך עכ"ל. וצ"ב.

ת. שמחה של הראי'.

ש. בהנ"ל. האם צ"ל דמ"ש 'וטומטום ואנדרוגינוס ונשים ועבדים' כו' חזר התנא לדבר רק לענין הראייה ולא המשיך בהם לדבר בענין השמחה. [ודחוק הוא].¹

ת. כנ"ל.

ש. חגיגה שם. איזהו קטן כל שאינו יכול לרכוב על כתיפו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית דברי בית שמאי ובית הלל אומרים כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית שנאמר שלש רגלים. פרש"י וז"ל, אי זהו קטן כו'. אבל מכאן ואילך אף על פי שאינו חייב מן התורה, הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצות עכ"ל, והיינו דמחלו' ב"ש וב"ה הוא בדין דרבנן², ולכאור' צ"ב דהא ב"ה מייתי לקרא דכתיב שלש רגלים וכיון שכן הי' צריך להיות שלב"ה החיוב להעלות קטן הוא דאורי', וצ"ל דלכך פרש"י להלן מיניה וז"ל, שלש רגלים. הראוי לעלות ברגליו חייב הכתוב, וכיון דגדול פטור מן התורה, קטן לאו בר חינוך הוא עכ"ל והיינו דמ"ש 'שנאמר שלש רגלים' הוא לימוד להגדול שרק אם הגדול ראוי לעלות ברגליו הוא חייב

¹לענין בגמרא מתיבתא חגיגה ב' ב' עמוד י"ג בכותרת כיצד מיישבים את המשנה, כמדומה דזה מעניינו.

²והכי הוא להדיא בגמ' להלן ד' א' קטן שהגיע לחינוך דרבנן היא כו' וקרא [דכתיב כל זכור לרבות את הקטנים] אסמכתא בעלמא כו' יעו"ש.

בראי', ומזה ילפינן דבאופן שגדול פטור מדאורי' הקטן פטור מהחיוב דרבנן. אך דלכאו' צ"ב למה לא מייתי לקרא דשלש רגלים לעיל מיניה כשאמר התנא 'ומי שאינו יכול לעלות ברגליו'. ת. היינו הך.

ש. חגיגה שם. לאתויי חגיר ביום ראשון ונתפשט ביום שני. יש לשאול למה נקטו כאן דווקא חגיר, ולא נקטו כגון חרש ונתרפא, או שוטה ונתפקח, או קטן שהגדיל, או עבד שנשתחרר, שהם שנויים במשנה לפני החיגר, ולמה דילג על כל אלו האופנים ונקט 'חיגר' ונתפשט. ת. עולה לרגל.

ש. חגיגה שם. הניחא למ"ד כולן תשלומין זה לזה כו'. לכאו' צ"ב דהא למ"ד תשלומין זה לזה פשיטא הוא דחייב, ולמה נתרבה רק מתיבת 'הכל', דלכאו' אי"צ כלל לרבותו דפשיטא דהוא חייב. ת. אולי צריך לכולם.

ש. חגיגה שם. ואיבעית אימא לעולם כדאמרי מעיקרא ודקא קשיא לך הא דרבינא כו'. האם לתי' זה, אף מתני' דידן ס"ל דסומא בא' מעיניו פטור מראיה. והיינו דלתי' זה מתני' דידן רבי יהודה היא או מיתוקמא כרבי יהודה, דאילו לתי' קמא מתני' אתא לאפוקי מרבי יהודה. ת. שוין.³

ש. חגיגה שם. ואיבעית אימא כו' לא קשיא כאן כמשנה ראשונה כאן כמשנה אחרונה כו'. הנה לתי' זה לכאו' נמצא דתנא דמתני' ה"ק, הכל חייבין בראיה פי' גם מי שחציו עבד וחציו בן חורין, חוץ מעבדים שאינם משוחררים פי' חוץ מעבדים שהמה חציו עבד וחציו בן חורין, ובפשוטו אין לזה הבנה. וצ"ב. ת. מקצת ככולו.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, ב"ש אומרים הראייה שתי כסף. גדול הבא להיראות צריך להביא עולה כו' עכ"ל, הנה ממש"כ רש"י 'גדול' הבא כו' משמע דקטן הבא להיראות (משום חינוך) אי"צ להביא עולה, ולכאו' כן מבו' מדאמרי' להלן ע"ב וקטן פטור 'אף' מן השמחה והיינו מעולת ראייה וגם משלמי חגיגה, והרי לנו דקטן פטור מעולה וכרש"י, אך צ"ב להתוס' (בד"ה איזהו קטן) דגם קטן הבא צריך להביא עולה. ת. אביו יכול להביא עבורו.

³אחר ששאלנו, קודם הגעת התשובה, הוכחנו כתשובת מרן שליט"א, ע"י בשו"ת להלן ד' א' בסוף ד"ה בהנ"ל הנה לעיל ב' א' כו' יעו"ש.

ש. בהנ"ל. יש לדקדק בלשון רש"י דכתב 'צריך', דאילו להלן ד"ה והחגיגה כתב בלשון חיוב כדכתב שם 'חייבין' היחידים.

ת. כלשון המשנה.⁴

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, והחגיגה. שלמי חגיגה חייבין היחידים להביא ברגל כו' עכ"ל, יש לשאול מה נתכוין רש"י במש"כ חייבין היחידים, והיינו, א', למה כתב חייבין [דאילו לעיל ד"ה ב"ש, לענין ראייה כתב צריך], ב', למה כתב היחידים [דאילו לעיל כתב שם 'גדול'.⁶ ת. לא צבור.

ש. חגיגה שם. כתבו התוס' וז"ל, איזהו קטן כל שאינו יכול לרכוב. משם והלאה הוה ליה הגיע לחינוך ומדרבנן הוא דמחויב וצריך להביא קרבנותיו נדבה כו' ורש"י פירש דאיזהו קטן לא קאי לראייה בראיית קרבן רק לראיית פנים בעזרה עכ"ל, לכאור' כוונת התוס' למה שפרש"י בד"ה ב"ש דכתב גדול הבא להיראות צריך להביא עולה, והיינו דרש"י נקט גדול לאפוקי קטן דאף באופן שהגיע לחינוך וחייב מדרבנן להיראות מ"מ כל זה רק לענין ראיית פנים אבל לענין ראיית קרבן דווקא גדול חייב אבל הוא פטור.

ולכאור' נמצא דקטן שהגיע לחינוך שווה לאשה לענין קרבן ראייה, כי גם אשה חייבת בשמחה ופטורה מקרבן ראייה [ומראייה עצמה], וכן זה הקטן שהגיע לחינוך חייב בשמחה [כדמשמע להלן ע"ב, וביארנו זה להלן בשאלה בד"ה ואת שאינו כו'] ופטור מקרבן ראייה. ת. נכון.

ש. חגיגה ב' ב'. אמר רבינא ואיתימא רבא חסורי מיחסרא והכי קתני הכל חייבין בראייה ובשמחה חוץ מחרש המדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר שפטור מן הראייה ואע"פ שפטור מן הראייה חייב בשמחה כו'. לכאור' צ"ב דהא לעיל אמרי' זה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם, וכיון שכן, כמו ש[לכן] הם חייבים בשמחה ה"נ ש[לכן] הם יהיו חייבים גם בראייה, ולמה הם פטורים מהראייה והרי הם כפקחין 'לכל' דבריהם. ת. אין יכולים לשמוח.⁷

ש. בהנ"ל. האם י"ל דשאלה זו הנ"ל כלולה במ"ש בגמ' להלן ג' א' 'מאי שנא לענין ראייה דפטירי ומאי שנא לענין שמחה דמחייבי' והיינו דק' הגמ' דכיון שהם כפקחין 'לכל' דבריהם א"כ מאי

⁴לכאור' ה"ז תשובה למה נקט רש"י הל' חייבין, אמנם לכאור' עדיין צ"ב שאלה קמא למה נקט רש"י לשון צריך ולא חייב.

⁵האם י"ל דכוונת רש"י היא לומר שקטן שהגיע לחינוך אע"פ שחייב בראייה מ"מ אינו חייב בקרבן ראייה. ודחוק דסוף סוף מהו 'צריך' דהול"ל חייב שגדול חייב וקטן אינו חייב.

⁶שוב חשבנו לומר דאולי רש"י נקט לשון 'היחידים', משום הא דקאמר להלן ו' א' דנין קרבן יחיד מקרבן יחיד ואין דנין קרבן יחיד מקרבן צבור, והיינו להדגיש דבר זה שהחגיגה היא קרבן יחיד.

⁷לא הבנתי קושייתך, הגמ' דף ג' א' מקשי ליה, ומביא פסוק ע"ז ע"ש. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

שנא ראייה משמחה דכמו דמחייבי בשמחה מאחר שהם כפקחין לכל דבריהם ה"נ שיתחייבו מטעם זה גם בראיה.⁸

(ובזה ניחא מה דבתי' הגמ', ההתייחסות היא לענין ראייה ולא לענין השמחה, והיינו כנתבאר לעיל דעיקר ק' הגמ' הי' למה הם פטורים מראיה, ולא למה הם חייבים בשמחה, כי זה שהם חייבים בשמחה זה מובן כי הם פקחים לכל דבריהם, אבל זה שהם פטורים מהראיה זה אינו מובן מאחר שהם כפקחים 'לכל' דבריהם, ולכן משני דווקא 'לענין ראייה' גמר כו' ולא משני אח"כ ג"כ 'לענין שמחה' וכו').

ת. פשוט.

ש. חגיגה שם. ואת שאינו לא שומע ולא מדבר ושוטה וקטן פטור אף מן השמחה כו'. הנה הא דקאמר 'וקטן' פטור אף מן השמחה, היינו קטן שלא הגיע לחינוך, וכדאמר אביי להלן ד' א' כאן [בברייתא] בקטן שהגיע לחינוך כאן [במתני'] בקטן שלא הגיע לחינוך כו' יעו"ש. וקטן זה שלא הגיע לחינוך פירושו שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית לב"ה, וכדתנן איזהו קטן כל שאינו יכול כו' והיינו 'איזהו קטן' שאמרנו לעיל במשנה 'חוץ מקטן' כו'. ונמצא מבואר בזה, דקטן שלא הגיע לחינוך פטור מהראיה ואף משמחה. ומשמע, דקטן שהגיע לחינוך, חייב בראיה ואף בשמחה.⁹

והנה להלן ה' ב' - ו' א' אמרי', אי זהו קטן שאינו יכול לרכוב על כתיפו של אביו, ופריך, מתקיף לה רבי זירא עד הכא מאן אתייה, ומשני, אמר ליה אביי עד הכא דמיחייבא אימיה בשמחה אייתיתיה אימיה מכאן ואילך אם יכול לעלות ולאחוז בידו של אביו מירושלים להר הבית חייב ואם לאו פטור, ע"כ. ומבואר דיש אופן, שמירושלים להר הבית הקטן אינו יכול לעלות ולאחוז בידו של אביו (והיינו קטן שלא הגיע לחינוך וכו"ל) ומ"מ עד ירושלים [ואפי' ממרחק וכגון מטבריה] הוא כן יכול לעלות.

ועתה יש לשאול למה קטן זה שלא הגיע לחינוך פטור מן השמחה, וכדאמר במתני' (כדאמר חסורי מיחסר א' וקטן פטור אף מן השמחה' וכו"ל), והרי כמו שהוא פטור מהראיה מטעם שאינו יכול לעלות ולאחוז בידו של אביו מירושלים להר הבית, כמו כן נחייביה בשמחה מטעם שהוא יכול לעלות עד ירושלים. [והיינו דקטן זה שלא הגיע לחינוך, יהא חייב בשמחה ופטור מראיה]. וצ"ב.

(ואין שאלתנו ממה שמצינו באמו שחייבת בשמחה דכמו כן נחייב את הקטן שהצליח לעלות עד ירושלים, כי מה שאמו חייבת בשמחה אי"ז מטעם שיכולה לעלות עד ירושלים, אלא הוא לפי שהיא באמת חייבת בזה מדאורייתא כמ"ש רש"י להלן ו' א' בד"ה מחייבא בשמחה יעו"ש).

ת. לא שייך אצלו.

⁸שו"ר בתוס' בסוף ד"ה שומע 'וכי תנינן לעיל זה וזה כפקחין לכל דבריהן להתחייב בשמחה ובחגיגה קאמר' עכ"ל יעו"ש.
⁹שוב חשבנו דלרש"י שקטן שהגיע לחינוך חייב רק בראית 'פנים' ולא ב'קרבן' ראייה כמ"ש התוס' לעיל ע"א בד"ה איזהו, אולי באמת אינו חייב בשמחה מאחר שזה קרבן וכמו שאינו חייב בקרבן ראייה הכי נמי אינו חייב בקרבן שמחה. אמנם לכאור' יש לדחות, כי אם הי' זה נכון א"כ מה הוצרכו לומר בגמ' כאן דקטן שלא הגיע לחינוך פטור אף מן השמחה [כמ"ש חסורי מיחסר כו'], והרי אף קטן שהגיע לחינוך פטור משמחה, וע"כ דקטן שהגיע לחינוך חייב בקרבן שמחה ואף שאינו חייב ב'קרבן' ראייה לרש"י וכו"ל.

ש. חגיגה ג' א'. בני בריתיה דרבי יוחנן בן גודגדא¹⁰ ואמרי לה בני אחתיה דרבי יוחנן. האם הוא חילוק אחד או ב' חילוקים, והיינו, האם ההבדל הוא רק דל"ק הם בני 'ברתיה' ולל"ב הם בני 'אחתיה', או שיש חילוק נוסף והוא דל"ק הם בני בריתיה דרבי יוחנן בן גודגדא ולל"ב הם בני אחתיה דרבי יוחנן והיינו ר"י סתם ולא ר"י בן גודגדא.

ת. שניהם.

ש. חגיגה שם. ואשתכח דהווי גמירי הלכתא וספרא וספרי וכולה הש"ס. האם הסדר הנ' הכא הוא בדווקא והיינו שיש ללמוד מזה דרך הוא סדר הלימוד קודם הלכתא (משניות כדפרש"י) ואח"כ ספרא וספרי ואח"כ גמרא, דאל"כ הו"ל להסמיך הש"ס להלכתא.¹¹

ת. וכולה תלמודא גרסי'. (והש"ס הוא מהצנזור).¹²

ש. בהנ"ל. יש לשאול למה ל"נ גם מכילתא.

ת. הוא בכלל.

ש. חגיגה שם. אמר מר זוטרא קרי ביה למען ילמדו. פרש"י וז"ל, למען ילמדו. ואין זה ראוי ללמד לאחרים עכ"ל, יש להבין בטעמא דקרא, דלמה דבר זה שהוא לא ראוי ללמד לאחרים פוטר אותו מהקהל.

ת. צריך לדעת הכל.

ש. בהנ"ל. חכ"א העיר דאולי י"ל, דכיון שהיו כולם באים לא הי' שייך שכולם ממש ישמעו את המלך, ובפרט שהיו שם גם כל הטף שוודאי הי' מזה רעש טובא (כדמצינו באו"ח שלא להביאם משום זה לביהכ"נ ולמגילה), לכן הוצרכו ללמד אח"כ לאחרים את קריאה"ת של המלך.

ת. לומר בקול רם.¹³

ש. עוד בהנ"ל. לכאור' צ"ב איך ילפי' מזה לענין ראייה, דבשלמא לענין הקהל קאמר טעמא משום שאינו ראוי ללמד לאחרים, אבל בראיה דאין זה שייך למה יפטר מהראיה.

ת. היינו הך.

¹⁰יש להאיר שהנה רבי יוחנן בן גודגדא היה לוי שהם בני תורה וכדאיתא בערכין י"א ב' דתניא מעשה בר' יהושע בר חנניה שהלך לסייע בהגפת דלתות אצל ר' יוחנן בן גודגדא אמר לו בני חזור לאחוריך שאתה מן המשוררים ולא מן השוערים יעו"ש, ושהיה הוא ומשפחתו מופלגים בצדקות ובדקדוק בענייני טהרה וכמ"ש להלן י"ח ב' יוחנן בן גודגדא היה אוכל על טהרת הקודש כל ימיו כו', וכמ"ש בתוספתא ריש תרומות אמר ר' יהודה מעשה בבניו של ר' יוחנן בן גודגדא שהיו חרשים והיו כל הטהרות שבירושלים נעשות על גבם כו', ויתכן שכיון שהיו לויים שהם בני תורה כמ"ש יורו משפטיך ליעקב וכן שכיון ששמרו כה על טהרתם לכן זכו למה שזכו כאן.

¹¹העירו לומר דהסדר הוא, קודם תנאים ואח"כ אמוראים, והיינו הלכתא פ' משניות וספרא וספרי הם דברי התנאים וכולה הש"ס הם גם דברי התנאים, וקאמרהסדר לפי סדר הדורות.

¹²ע' להלן י"ד א' כל משען לחם אלו בעלי תלמוד שנאמר כו' ופרש"י וז"ל לחם אלו בעלי הש"ס כו' עכ"ל.

¹³הכוונה שהמלך אמר בקול רם וכולם שמעוהו. הגר"א ש"קניבסקי שליט"א.

ש. חגיגה שם. אמר רבי תנחום חיגר ברגלו אחת פטור מן הראייה שנאמר שלש רגלים והא רגלים מבעי ליה פרט לבעלי קבין ההוא מפעמים נפקא כו'. לכאור' גם אחר דמשני ההוא מפעמים נפקא, עדיין יש להקשות 'והא רגלים מבעי ליה פרט למי שאינו יכול לעלות ברגליו' והיינו כדילפינן במשנה לעיל ב' א' זה ממה שנאמר שלש רגלים, ולמה לא הק' כן הלאה בגמ'.

ת. זה פשיטא.

ש. חגיגה שם. דרש רבא מאי דכתיב מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב כמה נאין רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל כו'. לכאור' צ"ב דהנה להלן ד' א'-ב' אמרי' ושאינו יכול לעלות ברגליו לאתויי מאי אמר רבא לאתויי מפנקי דכתיב כי תבאו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי ופרש"י וז"ל מפנקי. שאין הולכין בלא מנעל דאין אדם נכנס להר הבית במנעלו דכתיב מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי עכ"ל, וכיון שכן איך משבח כאן את ישראל מה יפו פעמיך 'בנעלים' בת נדיב, דכיון דזה קאי על רגליהן (דזהו פעמיך כנ"ל בגמ' דפעמים היינו רגלים) של ישראל בשעה שעולין לרגל הול"ל רק מה יפו פעמיך בת נדיב, ואיך משבח 'בנעלים'. (כתבנו השאלה לדברי רבא ק' הפסוק למה כתב בנעלים, וה"נ אפשר לשאול היאך פירש רבא הכתוב על העלי' לרגל והרי בפסוק כתיב בנעלים).

ת. דאעפ"כ עולים.¹⁴

ש. חגיגה שם. בת נדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב שנאמר נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם אלקי אברהם ולא אלקי יצחק ויעקב אלא אלקי אברהם שהיה תחלה לגרים. בזה אולי יל"פ הא דכתיב (תהלים קמ"ו) אל תבטחו בנדיבים היינו בזכות אבות לבד אלא תעסקו בתורה ומצוות ואז מועיל לכם זכות אבות, ורמז לדבר דהנה אל תבטחו בנדיבים ה"ז ר"ת אבת וכמ"ש בבעה"ט אם בחקתי תלכו ר"ת אבת שתלכו בדרך אבות. וכן יל"פ הא דכתיב (תהלים קי"ג) להושיבי עם נדיבים פי' עם האבות הק' עם נדיבי עמו ר"ל לא (רק) עם נדיבי עמים אלא (גם) עם נדיבי 'עמו' והם בעלי תשובה מישראל (על דרך מה שפרש"י כאן בגמ' על הנדיבי עמים¹⁵) שהרי ארז"ל מקום שבעלי תשובה עומדים אפי' צדיקים גמורים כו' ולזה אנו מתפללין שנזכה לשבת גם עם נדיבי עמו. האם יל"פ כן.

ת. הכל נכון.¹⁶

ש. חגיגה שם. ת"ר מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר (בן) חסמא שהלכו להקביל פני ר' יהושע בפקיעין¹⁷ אמר להם מה חידוש היה בבית המדרש אמרו לו תלמידיך אנו ומימיך אנו שותין אמר להם אף על פי כן אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש שבת של מי היתה שבת של ר' אלעזר

¹⁴ הכתוב משבחן שאע"פ שרגלים לנעלים אפי"ה עלו לרגל בלא נעליהם. הגר"א ש' קניבסקי שליט"א.

¹⁵ וז"ל, שנקרא נדיב. על שם שנדבו לבו להכיר בוראו. נדיבי עמים. הם הגרים המתנדבין מבין העמים לקבל עליהן עול מצות, עכ"ל. אמנם כתיב (חוקת כ"א י"ח) באר חפרוה שרים נדיבי העם במחקק במשענתם וממדבר מתנה, ופירש באוה"ח הק' דבאר חפרוה שרים היינו אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב, כרוה נדיבי העם היינו משה רבינו, וכן הוא בתרגום יונתן בן עוזיאל יעו"ש (ועמש"כ במאור אהרן על התורה חוקת כ"א י"ז).

¹⁷ פרש"י שהיה זה יו"ט שהלכו להקביל פני רבו ברגל יעו"ש, ולכאורה בפשוטו היה זה יו"ט של סוכות, שעל כן דרש ראב"ע בפרשת הקהל, ואולי היה זה גם שנה של מוצאי שביעית.

בן עזריה היתה ובמה היתה הגדה היום אמרו לו בפרשת הקהל ומה דרש בה הקהל את העם האנשים והנשים והטף אם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע טף למה באין¹⁸ כדי ליתן שכר למביאיהן אמר להם מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני ועוד דרש את ה' האמרת היום כו'. יש לשאול בזה כמה שאלות וכדלהלן:

א. מה שהשיב להם רבי יהושע אעפ"כ א"א לביהמ"ד בלא חידוש, לכאור' מה ענה להם בזה על מה שהם אמרו לו תלמידיך אנו ומימיך אנו שותין, והרי אמרו לו תלמידיך אנו ופרש"י ואין לנו לדבר בפניך, ומה תשובה השיב להם אעפ"כ א"א לביהמ"ד בלא חידוש, דזה שא"א לביהמ"ד בלא חידוש גם הם ידעו אלא שפחדו לדבר בפניו וא"כ מה ענה להם על דבריהם.
ת. הוא מבקש להם.

ש. בהנ"ל. מהו הלשון 'אף על פי כן' דהי' לו לומר להם 'יכולין אתם לומר' וכדומה והיינו שנותן להם רשות לדבר בפניו ומהו הלשון אף על פי כן, דאם זה אסור או אין ראוי למה יאמרו אעפ"כ.¹⁹
ת. היינו הך.

ש. בהנ"ל. למה שאלם שבת של מי היתה, וענו לו של ראב"ע, ושוב שאל ובמה היתה הגדה היום, ושוב ענו בפרשת הקהל, ושוב שאל ומה דרש בה, ושוב ענו הקהל כו', דלמה כל האריכות הזאת, ולמה לא נתן להם לומר מעצמם החידוש מיד כשאמר להם אעפ"כ כו'.
ת. אין עונין אלא על השאלה.

ש. בהנ"ל. ה' ובמה היתה הגדה היום ה"ז משמע שהיו אומרים גם הלכה וגם אגדה, ולזה הדגיש לשאול ובמה היתה 'הגדה' היום, ולמה שאלם דווקא על ההגדה ולא על ההלכה. (וז"ש ומה 'דרש' בה, דזה קאי על הגדה כדלעיל דרש רבא כו' דרש רב מניומי כו').
ת. הגדה כולל כל מה שהגיד.²⁰

ש. בהנ"ל. איך אמרו אח"כ ועוד דרש כו' דלכאור' היו צריכים שוב ליטול רשות ואיך לא חששו עתה לדבר בפניו.
ת. הוא ביקשם לומר.

¹⁸ לכאור' צ"ב דהא כיון שהאנשים והנשים כולם באים א"כ נמצא דאין מי שישמור ויטפל בטף ומה שייך לשאול טף למה הם באים. וכמו שמבואר להלן ו' א' שהנשים באות עם הטף עד ירושלים משום שחייבות בשמחה [ומירושלים להר הבית רק הזכרים החייבים בראייה עולים] יעו"ש, וצ"ב.

¹⁹ ולמה שכתבנו להלן לבאר, א"ש כי מ"ש להם אעפ"כ קאי על מה שהם אמרו לו ומימיך אנו שותין, ואמר להם אעפ"כ שיאמרו כי יש דברים שאינו יודע. אבל אי"ז קאי על מה שהם אמרו לו תלמידיך אנו ואין לנו לדבר בפניך, כי א"כ היה צריך לומר להם יכולין אתם לומר ואין מתאים בזה הלשון אעפ"כ, ולמ"ש דזה קאי על מ"ש לו מימיך אנו שותין, ניחא וכו"ל.

²⁰ לכאור' הכוונה דיש חילוק בין 'הגדה' שזהו כל מה שהגיד והיינו כל מה שאמר, לבין 'אגדה' שזהו דברי אגדה וכהא דאמר' להלן י"ד א' וכל משען מים אלו בעלי 'אגדה' שמושכין לבו של אדם כמים באגדה יעו"ש.

ש. בהנ"ל. האם אפשר ליישב כך: דמה שהם אמרו לו 'תלמידך' או 'ומימך' או 'שותף' ה"ז ב' דברים, הא' תלמידך או, והב' ומימך או שותף, וקצת מדויק כן ברש"י שפירש תלמידך או ואין לנו לדבר בפניך, ולא פירש תלמידך או ומימך או שותף ואין לנו לדבר בפניך, ורש"י דהמה ב' דברים דקאמרו ליה. וכנגד מ"ש לו ומימך או שותף וא"כ אי"ז דרך ארץ ש'אנו' נאמר לפניך דברי אחרים, אמר להם אעפ"כ אין בהמ"ד בלא חידוש ור"ל דיש דברים שהוא לא יודע אותם וע"כ ד"א הוא שיאמרו לו. והל' אעפ"כ קאי עמ"ש ומימך או שותף ולא עמ"ש תלמידך או. וכנגד מ"ש לו תלמידך או ואין לנו לדבר בפניך, לזאת התחיל הוא בדברים ושאלם שבת של מי היתה וכו' שע"י שהתחיל הוא הדיבור עמהם אי"ז חשיב שמדברים לפניו. ולזאת האריך עמהם בשאלה ותשובה והיינו כדי שיבינו בינתיים שאינם מדברים בפניו אלא הוא זה שדורש ומבקש מפייהם. ומה ששאלם על דבר הגדה דווקא, אפשר שסבר שחששו לדבר בפניו בדבר הלכה כדי שלא יכשלו במורה הלכה בפני רבו (שזה אפי' בהלכה שרבו יודע כדמצינו במשה רבינו ואלעזר הכהן). ומ"ש אח"כ ועוד דרש כו' הוא כיון שאמר להם מרגלית טובה כו'. ואמר בקשתם 'לאבדה' ממני כי ע"י שלא הייתם מדברים בפני הייתי מאבד מרגלית זו.

ת. פשוט.

ש. חגיגה שם. אם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע טף למה באין כדי ליתן שכר למביאייהן. הנה לעיל אמר' אמר מר זוטרא קרי ביה למען ילמדו ופרש"י וז"ל למען ילמדו ואין זה ראוי ללמד אחרים עכ"ל והיינו דמי שאין ראוי ללמד לאחרים פטור ממצות הקהל, וכיון שכן לכא' צ"ב חדא דא"כ הול"ל אנשים באים ללמוד 'וללמד', ועוד דא"כ למה נשים באות והרי אינם ראויים ללמד ומה משיב שבאות לשמוע, וכמו דמקשה למה הטף באין ה"נ יקשה למה הנשים באות.

ת. היינו הך.

ש. חגיגה שם. כדי ליתן שכר למביאייהן. משמע דלטף עצמם אין שכר על שבאין, והאם כן הוא. (ולדברי המהרש"א דאיירי בקטנים שהגיעו לחינוך צ"ב טפי למה אין להם שכר ועכ"פ שכר פסיעות²¹).

ת. שכר מועט.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, פעמך בנעלים. אלמא בבעלי מנעלים שייכי פעמים ובראייה כתיב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך כו' עכ"ל, לכא' צ"ב שהרי עליה לרגל היא בלי מנעלים כי קיום מצות ראייה היא במקום שאסור כבר להלך עם מנעלים.

ת. עד שם.

ש. חגיגה ג' ב'. ועוד דרש כו' שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. קצת יש לשאול למה לא חזר ואמר להם גם כאן כמו שאמר למעלה 'מרגלית טובה היתה בידכם' כו'.

²¹ כדתנן באבות הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו יעו"ש.

ת. כבר אמר.

ש. חגיגה שם. פוסלין ומכשירין. פרש"י וז"ל, פוסלין ומכשירין. שייך לומר לענין פסול עדות ופסול כהונה עכ"ל, לכאן י"ל דשייך גם לענין מקווה טהרה, ואדרבא הא דפרש"י לכאן צ"ב דבשלמא פוסלין שייך בעדות ובכהונה אבל מכשירין פחות שייך בעדות ובכהונה כי אחר שנפסלו לעדות ולכהונה שוב אינם כשרים, ומשא"כ לענין מקוה שייך טפי הלשון פוסלין ומכשירין כדמצינו במשניות מקוואות.

ומל' רש"י דכתב 'שייך לומר' נראה דרש"י בא לומר דאף בעדות ובכהונה שייך פוסלין ומכשירין, ולא רק במקווה, דאל"כ מהו התיבות 'שייך לומר' דהול"ל פוסלין ומכשירין כגון פסול עדות ופסול כהונה, והתיבות 'שייך לומר' משמע דבא לומר בזה דבר מה, ולכאן ר"ל כהנ"ל דגם בעדות וכהונה זה שייך, אך צ"ב מה שייך 'מכשירין' בעדות ובכהונה אחר שכבר נפסלו. וצ"ב.

ת. לכשיחזור.²²

ש. חגיגה ג' ב'. ת"ר איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה כו'. הנה תנן (אבות פ"ג מ"ד) רבי חנינא בן חכנאי אומר הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו, ופירש הרע"ב וז"ל, הרי זה מתחייב בנפשו. לפי שלילה הוא זמן למזיקים והמהלך בדרך יחידי הוא בסכנה מפני הלסטים וכמה פגעים רעים ואם היה מחשב בדברי תורה היתה משמרתו עכ"ל, ולכאן צ"ב דכיון דאמר 'איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה א"כ למה הוא מתחייב בנפשו והרי הוא שוטה ומה יש לדרוש ממנו ומה שייך לומר לו שהוא מתחייב בנפשו.

ולכאן על כרחך דהא דאמר 'הכא איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה היינו דווקא בגוונא שאינו מחשב בדברי תורה, אבל אם הוא מחשב בד"ת אינו שוטה כי התורה משמרתו, וקצת סייעתא לזה, מדאמר 'להלן לעולם דקא עביד להו דרך שטות כו' והיוצא יחידי בלילה אימור גנדרופס אחדיה, ולכאן למה לא קאמר והיוצא יחידי בלילה אימור דמחשב הוא בד"ת, אלא דא"א לומר כן כי עביד להו דרך שטות והיתכן שמחשב בד"ת כשעביד להו דרך שטות, ועל כרחך כמ"ש דמיירי הכא ביוצא יחידי בלילה שאינו מחשב בד"ת.

ת. תלוי מי ומתי והיכן.²³

ש. בהנ"ל. האם יש לחלק בין 'היוצא' יחידי בלילה, לבין 'המהלך' בדרך יחידי (בלילה. כפי' הרע"ב וכן"ל), והיינו דווקא גבי 'המהלך' אמרי' דאם הוא מחשב בד"ת תורה משמרתו, אבל ל'היוצא' יחידי בלילה לא אמרינן כן, והחילוק, כי המהלך ה"ז משמע שהוא כבר באמצע הליכתו ולא שמתחיל הליכתו בלילה וכיון שכן אמרי' ליה דאם אין לו מלון ללון ללילה (כמבו' ברש"י פסחים ב' א', ד"ה בכי טוב) יכול להמשיך ללכת ובתנאי שמחשב בד"ת, אבל היוצא יחידי בלילה שמתחיל הליכתו כשכבר לילה הוא ע"ז לא אמרי' דיהני ליה לחשב בד"ת מאחר שהוא מכניס עצמו לסכנה, וחילוק זה קצת מדויק הוא ממ"ש המהלך בדרך יחידי ולא תנן בהדיא המהלך

²² בפסולי עדות כגון משחק בקוביה, ובפסול כהונה כגון מום עובר. הגר"א ש קניבסקי שליט"א.

²³ לא כל יוצא יחידי הוא שוטה לפעמים מוכרח בזה. הגר"א ש קניבסקי שליט"א.

יחידי בדרך 'בלילה' והיינו טעמא כי מיירי שהוא התחיל הליכתו ביום ולא הספיק להגיע קודם הלילה וכנ"ל.

ואם חילוק זה נכון, א"כ שוב אין ראיה דהכא בחגיגה מיירי בשאינו מחשב בד"ת, כי אף שמחשב בד"ת י"ל שהוא שוטה מאחר שהוא 'יוצא' יחידי בלילה וכנ"ל. והאם חילוק זה נכון.
ת. יפה.

ש. בהנ"ל. עוד יש ליתן ראי' לחילוק זה, דהנה יוסף הצדיק לא שלח את אחיו בלילה משום לעולם יצא בכי טוב, ולכאור' למה לא שלחם בלילה והרי ודאי היו מדברים בד"ת והלא תורה משמרתו (כדפי' הרע"ב וכנ"ל), אלא על כרחך כמ"ש ד'לצאת' בלילה לדרך לא מהני לזה שיחשב בד"ת ולכן לא שלחם בלילה (אלא דאולי יש לדחות, כי לא הי' אופן של 'יחידי' אלא היו חבורת אנשים ואין להם איסור לצאת רק משום מעלה דיצא בכי טוב) ואפשר דזהו מ"ש להם יוסף אל תרגזו בדרך ופרש"י אל תתעסקו בדבר הלכה והיינו דכיון דעתה יום הוא אינכם צריכים ללמוד מטעם שמירה, כי וודאי לא נתכוין שלא ילמדו תורה בדרך, רק נתכוין שמטעם שמירה אינם צריכים מאחר ש'יצאו ביום'.

ת. סכ"נ.²⁴

ש. עוד בהנ"ל. איתא בפסחים (ב' א') מתיבי הבקר אור והאנשים שולחו אלמא אור יממא הוא, מי כתיב האור בקר הבקר אור כתיב כמאן דאמר צפרא נהר וכדבר יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב, ע"כ, ובפשוטו משמע דמה שאין לצאת יחידי בלילה ה"ז רק משום מעלה דיכנס בכי טוב ויצא בכי טוב, ולא יותר משום מעלה, ואילו הכא בחגיגה מ' דהוא יותר מסתם מעלה שהרי אם יוצא יחידי בלילה כבר חשיב לשוטה (וכנפסק להלכה כרבי יוחנן בשו"ע יו"ד דאפי' באחת מהן הוא מוגדר בדינים לשוטה גמור).
ת. הא בהא תליא.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב, דהכא בחגיגה מ' דאם יוצא שלא ביחידי כבר אינו שוטה, ואילו שם בפסחים מבו' דאף בחבורה שלא יצאו בלילה, כי הרי שם מיירי לענין אחי יוסף, שאף שהיו חבורת אנשים אפי"ה לא יצאו בלילה.

ת. אבל אינו שוטה.²⁵

ש. חגיגה שם. איזהו שוטה כו' והמקרא את כסותו כו'. איתא בשבת ק"ה ב' המקרא בגדיו כו' בחמתו יהיו בעיניך כאילו עובד עבודה זרה כו', ולפי"ז הא דאמרי' הכא איזהו שוטה כו' והמקרא את כסותו כו' היינו כשמקרא (רק) שלא בחמתו, דאם הכוונה גם כשמקרא בחמתו, מה שיין לומר כאילו עובד ע"ז והרי הוא שוטה, וע"כ דהמקרא את כסותו דאמרי' הכא דהוא שוטה היינו דווקא כשהוא מקרא שלא בחמתו. והאם זה נכון, דהא בגמ' כאן בחגיגה לא מצינו חילוק זה.

²⁴(סכנת נפשות) לצאת בלילה זה סכנה. הגר"א ש"ס קניבסקי שליט"א.

²⁵יוצא יחידי הוי שוטה ויוצא בחבורה לא הוי שוטה. הגר"א ש"ס קניבסקי שליט"א.

ת. דנוהו לכף זכות.²⁶

ש. חגיגה שם. לעולם דקא עביד להו דרך שטות כו' והיוצא יחידי בלילה אימור גנדיפס אחדיה. פרש"י וז"ל, לעולם כו' גנדיפס כו' ולי נראה שנתחמם גופו ויוצא למקום האויר עכ"ל, משמע דאי לא עביד להו דרך שטות מותר לצאת למקום האויר כשנתחמם גופו אף כשהוא יוצא יחידי.

(ולפי"ז הא דתנן באבות פ"ג מ"ד והמהלך בדרך יחידי ה"ז מתחייב בנפשו ופירש הרע"ב דהיינו דווקא כשלא מחשב בד"ת, היינו בסתמא, אבל אם יוצא לדבר מצוה וכגון בגוונא שיוצא משום רפואה דיש בזה משום ונשמרתם מאד לנפשתיכם אי"צ שיחשב בד"ת כדי שלא להיות נחשב יוצא יחידי בלילה).

ת. תלוי מי ומתי והיכן.²⁷

ש. חגיגה ד' א'. אמר רב פפא אי שמיע ליה לרב הונא הא דתניא אי זהו שוטה זה המאבד כל מה שנותנים לו הוה הדר ביה. פרש"י וז"ל, אי שמיעא ליה. הא דתניא דמשמע בדבר אחד מחזיקין אותו בשוטה הוה הדר ביה עכ"ל, לכאור' צ"ב היאך משמע בברייתא ד'בדבר אחד' מחזיקין אותו בשוטה, והרי בברייתא איתא זה המאבד 'כל' מה שנותנים לו ועל כרחך שזה יותר מדבר אחד, דעל 'דבר אחד' לא שייך לומר 'כל' מה כו'. וצ"ב.

ת. דבר א' יש לו סיבה.²⁸

ש. חגיגה שם. ת"ר זכור להוציא את הנשים זכורך להוציא טומטום ואנדרוגינוס כו'. קצת יש להעיר דלפי"ז לכאור' הוה ליה לתנא דמתני' למימר חוץ מנשים וטומטום ואנדרוגינוס, והיינו להקדים את הנשים וכפי הסדר שלמידין מהפסוק, ולמה הקדים התנא טומטום ואנדרוגינוס לנשים.

ת. שחציין אנשים ואנשים קודמים.

ש. חגיגה שם. אצטריך סלקא דעתך אמינא נילף ראייה ראייה מהקהל מה להלן נשים חייבות אף כאן נשים חייבות קמ"ל. הנה לעיל ג' א' גבי המדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר ילפי' דפטורין מראייה מג"ש דראיה ראייה מהקהל [והכי אמרי' שם, מאי שנא לענין ראייה דפטורי כו' לענין ראייה גמר ראייה ראייה מהקהל דכתיב הקהל את העם האנשים והנשים והטף וכתוב בבא כל ישראל לראות כו'], ולכאור' קצת צ"ב מאי שנא דאילו לעיל כן ילפי' ג"ש דראיה ראייה מהקהל ואילו כאן לא ילפי' ג"ש דראיה ראייה מהקהל, שהרי היא אותה הג"ש ולמה כאן אמרינן 'קמ"ל' דלא ילפינן ג"ש זו.

ת. שקולין הם ויבואו שניהם.²⁹

²⁶ שמשסתמא לא קרע בחמתו, ומוטב שיקרא שוטה כל ימיו וכו'. הגר"א"ש קניבסקי שליט"א.

²⁷ כל דבר דנים לגופו. הגר"א"ש קניבסקי שליט"א.

²⁸ כל, אין הכוונה הכל אלא שאין מקום לומר שיש לו סיבה. הגר"א"ש קניבסקי שליט"א.

²⁹ פעמים קבלו ג"ש ופעמים לא ואין אדם דן גז"ש מעצמו. הגר"א"ש קניבסקי שליט"א.

ש. חגיגה שם. אמר מר כל זכורך לרבות את הקטנים והתנן חוץ מחרש שוטה וקטן אמר אביי לא קשיא כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך. לכאור' צ"ב, דכיון דכתיב 'כל' זכורך, איך אפשר לומר דקטן שלא הגיע לחינוך אינו בכלל, והרי כתיב בהדיא 'כל' זכורך. [וכמו שמרבינן קטן שהגיע לחינוך מכל זכורך הכי נמי הי' צריך להתרבות גם הקטן שלא הגיע לחינוך].

ת. צריך לאמר.

ש. חגיגה שם. אמר אביי לא קשיא כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך. לכאור' יש לשאול, למה לא משני דלעולם גם במשנה וגם בברייתא מיירי בקטן שהגיע לחינוך [והיינו לב"ש כשיכול לרכוב על כתפי אביו ולב"ה כשיכול לאחוז ביד אביו], אלא דבמשנה דפטור מיירי בקטן דיש בו מפנקותא יתירתא וכדאמר' להלן ו' א' דלכן חנה לא העלתה את שמואל אע"פ שהגיע לחינוך [לב"ש שכבר היה יכול לרכוב על כתפי אביו]. וקצת צ"ב.

ת. לא שכיח.

ש. חגיגה שם. תנו רבנן רגלים פרט לבעלי קבין דבר אחר רגלים פרט לחיגר ולחולה ולסומא ולזקן ולשאינו יכול לעלות ברגליו כו'. פרש"י וז"ל, דבר אחר כו'. פרט לבעלי קבין מפעמים נפקא כדאמרין לעיל הלכך רגלים למעוטי מי שצריך משענת אחרת לבד מרגליו עכ"ל, הנה בפשוטו מ"ש כאן רגלים פרט לסומא היינו סומא בשתי עיניו, כי לכאור' סומא באחת מעיניו אינו צריך משענת אחרת לבד מרגליו (כפי שהוא במציאות, בר מינן), וכיון שכן נמצא דהברייתא כאן ס"ל דסומא באחת מעיניו אינו פטור מראייה, והיינו דתנא דברייתא הכא פליג על הא דאמרין לעיל ב' א' ולהלן ע"ב רבי יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה שנאמר כו'. (ואולי אפשר דלכן להלן בסוף הדברים הגמ' מייתי לרבי יוחנן בן דהבאי, והיינו לומר דתנא דבריי' דקאמר רגלים פרט לסומא ס"ל שסומא בא' מעיניו חייב בראייה, ואינו סובר כר"י בן דהבאי משום רבי יהודה שפטור מן הראייה).

ת. תלוי איזה סומא.

ש. בהנ"ל. הנה לעיל ב' א' אמר' הכל לאתויי מאי כו' לאתויי סומא באחת מעיניו ודלא כי האי תנא דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום ר' יהודה סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה שנאמר כו' ואיבעית אימא לעולם כדאמר' מעיקרא ודקא קשיא לך הא דרבינא לא קשיא כאן כמשנה ראשונה כאן כמשנה אחרונה כו', והנה, לתירוץ קמא דגמ' נמצא דתנא דמתני' [פליג על ר"י בן דהבאי ו]ס"ל דסומא באחת מעיניו חייב בראייה, ולתירוץ בתרא דגמ' [אין הכרח ד]תנא דמתני' [פליג על ר"י בן דהבאי ו]ס"ל שחייב בראייה אלא אפשר נמי ד]ס"ל [כר"י בן דהבאי דסומא באחת מעיניו] דפטור מראייה.

והנה, לעיל שאלה קודמת כתבנו להוכיח דתנא דברייתא ס"ל דסומא בא' מעיניו חייב בראייה יעו"ש, ולפי"ז נמצא דתנא דבריי' ס"ל כתנא דמתני' אליבא דתי' קמא דגמ' וכנ"ל.

אבל לתי' בתרא דגמ' דתנא דמתני' ס"ל דסומא בא' מעיניו פטור מראייה נמצא דתנא דבריי' אינו סובר כתנא דמתני' והיינו כי לתנא דבריי' סומא בא' מעיניו חייב בראייה ואילו לתנא דמתני' הוא

פטור מראייה. אמנם א"כ קצת ק', כי לפי"ז נמצא דמצד א' תנא דמתני' ס"ל כתנא דבריי' דממעטי' את מי שאינו יכול לעלות ברגליו מ'רגלים' [וכדתנן במתני' שנאמר שלש רגלים, ופרש"י שם וז"ל, שלש רגלים. הראוי לעלות ברגליו חייב הכתוב, וכיון דגדול (פי' גדול שאינו ראוי לעלות ברגליו) פטור מן התורה כו' עכ"ל], ומאידך לענין סומא באחת מעיניו תנא דמתני' אינו סובר כתנא דבריי' כי לתנא דבריי' הוא חייב ולתנא דמתני' הוא פטור. ולכאור' דבר זה הוא קצת ק', כי כיון דתנא דמתני' ס"ל למעט את מי שאינו ראוי לעלות ברגליו מ'רגלים' וכן"ל, א"כ בפשוטו הי' לו לחייב את הסומא באחת מעיניו, כי סומא בא' מעיניו אינו מתמעט מ'רגלים', כי דווקא מי שהוא צריך משענת אחרת לבד מרגליו מתמעט מ'רגלים' (וכדפרש"י הכא ד' א' בד"ה דבר אחר) אבל מי שאינו צריך משענת אחרת לבד מרגליו אינו מתמעט מ'רגלים', והרי סומא בא' מעיניו אינו צריך משענת אחרת לבד מרגליו (וכמו שכבר כתבנו למעלה בדעתיה דתנא דבריי' וכן"ל), וכיון שכן הי' לו לתנא דמתני' שפוטור מראייה את מי שאינו ראוי לעלות ברגליו, לחייב בראייה את הסומא בא' מעיניו וכן"ל, ולמה ס"ל (לתי' בתרא דגמ' לעיל ב' א' וכן"ל) דהסומא בא' מעיניו פטור מראייה. ולכאור' קצת צ"ב.

ת. אין רואה את הרגלים.

ש. בהנ"ל. אמנם אליבא דאמת אולי אי"ז ק' כלל, כי לתי' בתרא דגמ' הנ"ל נהי דתנא דמתני' יכול לסבור כר"י בן דהבאי שפטור מן הראייה מ"מ אין הכרח שבאמת הוא סובר כן ועדיין אפשר ג"כ שהוא סובר דחייב בראייה, וא"כ לק"מ. ואדרבא, מכח הקושיא שכתבנו פה, על כרחך שמע מינה הוא, דאף לתי' בתרא דגמ' עדיין ס"ל לתנא דמתני' דחייב בראייה.

ת. יפה.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, כשביציו מבחוץ. אלא שהגיד טמון דהא ודאי זכר הוא הלכך אצטריך קרא למעוטי עכ"ל, ולכאור' צ"ב למה צריך קרא למעוטי, דהא תיפוק ליה מצד שהוא ערל (כי הוא זכר וודאי אלא שא"א למולו כי הגיד טמון), שהערל פטור מראייה כדלהלן ע"ב.

ת. פטור ממילה.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, אתא קרא למעוטי ספיקא. בתמיה למה לי קרא מהיכא תית לן לחיוביה עכ"ל, מש"כ רש"י תיבת 'לן' ולא כתב מהיכא תיתי לחיוביה, [מבלי תיבת 'לן'], כי אז הי' זה מתפרש שהתמיה היא על התורה מהיכא תיתי לחיוביה [והיינו דלכן באה התורה עצמה למעוטי], וזה הרי לא שייך להקשות כן כי אף שטומטום הוא ספיקא מ"מ אם היה קרא מפורש לחייבו וודאי שלא הי' אפשר לומר דקרא אתא למעוטי. ולכך הוסיף רש"י וכתב תיבת 'לן', לומר דק' הגמ' היא דכיון שאין פסוק מפורש לחייבו א"כ מהיכן לנו-דייקא לומר שהוא היה צריך להיות חייב ולומר דלכן אתא קרא למעוטי. אבל על התורה עצמה לא שייך להקשות כן וכן"ל. והאם נכון הוא. (ואולי זה פשוט).

ת. יפה.

ש. חגיגה ד' ב'. תנא הערל והטמא פטורין מן הראייה כו'. פרש"י וז"ל, פטורים מן הראייה. אין חייבין לשלוח עולות ראיותיהן על ידי שליח עכ"ל, והנה מלשון רש"י דכתב אין 'חייבין' משמע דאם ירצו מותר להם לשלוח בידי שליח. והאם נכון הוא.

ת. אולי.

ש. חגיגה שם. רבי אמי כי מטי להאי קרא בכי יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה אמר כולי האי ואולי רבי אמי כי מטי להאי קרא בכי בקשו צדק בקשו ענוה אולי תסרתו ביום חרון אף ה' אמר כולי האי ואולי רבי אסי כי מטי להאי קרא בכי שנאו רע ואהבו טוב והציגו שער במשפט אולי יחנן ה' אלקי צבקות כולי האי ואולי. לכאו יש לשאול מ"ט, והיינו, דכיון שנותן בעפר פיהו וכן כיון שמבקשים צדק וענוה וכן כיון ששונאים רע ואוהבים טוב וכו', למה רק 'אולי'. והרי עושים תשובה, ועושים טוב.

ת. לא בלב שלם.

ש. חגיגה ה' א'. פרש"י וז"ל, אי בעי האי מרבנן. להיות הולך בדרך טובים הוי חיי עכ"ל, לכאו' צ"ב דכיון שאינו הולך בדרך טובים איך שייך לקרותו 'מרבנן' כלל.

ת. רוצה.

ש. חגיגה שם. אמר רב ברדלא בר טביומי אמר רב כל שאינו בהסתר פנים אינו מהם כל שאינו בוהיה לאכול אינו מהם אמרו ליה רבנן לרבא מר לא בהסתר פנים איתיה ולא בוהיה לאכול איתיה אמר להו מי ידעיתו כמה משדרנא בצנעא בי שבור מלכא אפי' הכי יהבו ביה רבנן עינייהו אדהכי שדור דבי שבור מלכא וגרבוהו אמר היינו דתניא אמר רבן שמעון בן גמליאל כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתתה או עוני. הנה מ"ש רבא לרבנן 'מי ידעיתו כמה משדרנא בצנעא בי שבור מלכא', לכאו' ה"ז תשובה רק על מה שאמרו לרבא 'מר לא בוהיה לאכול', אבל על מ"ש לרבא 'מר לא בהסתר פנים' לא מצינו שענה להם. ולמה לא ענה להם גם על מה שאמרו לו 'מר לא בהסתר פנים'. ואין לומר דלכך יהבו ביה רבנן עינייהו, כי מה שבא לו עי"ז זה רק 'והיה לאכול'.

ת. הא בהא תליא.

ש. בהנ"ל. האם י"ל דבוהיה לאכול כלול גם הסתר פנים, [וא"כ כיון שענה להם שהוא בוהיה לאכול נמצא שענה להם גם שהוא בהסתר פנים], דלכאו' בפשוטו נכון הוא, אמנם מאידך א"כ למה חילקו זה בגמ' לב' דברים והיינו גם כל שאינו בהסתר פנים וגם כל שאינו בוהיה לאכול והרי הסתר פנים כלול בוהיה לאכול, ושמע מינה דכשעונה להם שהוא בוהיה לאכול עדיין לא השיב להם שהוא גם בהסתר פנים. וצ"ב.

ת. כנ"ל.

ש. בהנ"ל. האם י"ל עוד, דזהו מ"ש בתר הכי בגמ', אמר רבא אמר הקב"ה אף על פי שהסתרתי פני מהם בחלום אדבר בו, והיינו דר"ל דממה שרבנן אמרו לו שהוא אינו בהסתר פנים אין בזה

טענה לגביו, כי נהי שיש הסתר פנים, והוא בכלל זה, מ"מ הקב"ה מגלה לו בחלום. (דבלא ההסתר פנים לא היו צריכים לגלות לו זה בחלום). וא"כ נמצא שהשיב שהוא גם בהסתר פנים. (ואף שלא לרבנן הוא השיב כן, מ"מ כבר השיב להם גם על זה כי בכלל והיה לאכול יש גם הסתר פנים וכן"ל בדיבור קודם).

ת. דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין.

ש. עוד בהנ"ל. יש לשאול למה יהבו ביה רבנן עינייהו.

ת. בלי כוונה.

ש. בהנ"ל. האם הוא משום שעשה זה בצנעא וסברו רבנן שהיה צריך להיות שלא בצנעא כדי שלא יאמרו שאינו בכלל והיה לאכול. ולכן באו משבור מלכא שמסתמא היה זה בפרהסיא. (אמנם רבא סבר לא כן, כדי שלא יאמרו שהצדיקים סובלים אע"פ שהם צדיקים, וכמ"ש הראשונים בברכת על הצדיקים).

ת. כנ"ל.

ש. חגיגה שם. רבי אילא הוה סליק בדרגא דבי רבה בר שילא שמעיה לינוקא דהוה קא קרי כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו אמר עבד שרבו מגיד לו מה שיחו תקנה יש לו. לכאור' יש לשאול למה לא מצינו כאן שרבי אילא בכה, כמו שכל האמוראים בכו לעיל (ד' ב', ה' א') כשאמרו מה תקנה יש לו וכע"ז.

ת. ה"י שבת שאסור לבכות.

ש. בהנ"ל. האם י"ל דהחילוק הוא, דגבי כל האמוראים לעיל שמצינו שבכו, היה זה כשלמדו הפסוקים ונתעורר להם זה מתוך הלימוד, ומשא"כ רבי אילא שלא אחז בפסוק זה רק הלך ושמע הפסוק.

ת. א"צ לזה.

ש. חגיגה שם. ודמע תדמע ותרד עיני דמעה כי נשבה עדר ה' אמר ר' אלעזר שלש דמעות הללו למה אחת על מקדש ראשון ואחת על מקדש שני ואחת על ישראל שגלו ממקומן כו'. לכאור' יש לשאול למה רק אחת על ישראל שגלו למקומן והרי גלו ב' פעמים והיינו גם במקדש ראשון וגם במקדש שני. (ואין לומר שגלות שניה כלול במ"ש שגלו [בחורבן ראשון] ישראל ממקומן, כמו שאמר מקדש ראשון ומקדש שני ולא כלל מקדש ראשון במקדש שני). ולכאור' צ"ב.

ת. היינו הך.

ש. חגיגה שם. ומה הרואה חכמים במיתתן יחיה בחייהן על אחת כמה וכמה. יש לשאול. א. מה הכוונה 'במיתתן' אם הכוונה בחלום או ענין אחר. ב. מה הכוונה 'יחיה', שהרי אף מי שרואה חכמים בחייהן (וכ"ש במיתתן) גם הולך לבסוף לבית עולמו. וצ"ב.

ת. יחי' בעוה"ב.

ש. חגיגה שם. נפק ר' יוחנן לבי מדרשא ודרש כו' אלא לומר לך כל העוסק בתורה אפי' יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו עסק כל השנה כולה וכן במדת פורענות כו' כל העובר עבירה אפי' יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו עבר כל השנה כולה. לכא' צ"ב, דבשלמא מ"ש כל העוסק בתורה אפי' יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו עסק כל השנה כולה, בפשוטו היינו טעמא לפי שהוא עושה את מה שהוא יכול לעשות ואילו היה יכול יותר היה עושה יותר ואותו יום שהוא עוסק בתורה אע"פ שזה רק יום אחד ה"ז מוכיח עליו שאילו היה יכול לעסוק יותר היה עוסק יותר ולכן נחשב לו כאילו עסק כל השנה כולה, אבל מ"ש כל העובר עבירה אפי' יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו עבר כל השנה כולה, לכא' צ"ב דכי מפעם אחת שחטא ה"ז מוכיח עליו שאם היה יכול לחטוא היה תמיד חוטא, אתמהא. וצ"ב.

ת. אם יום תעזבני יומיים אעזבך.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, היה רגיל כו'. מהלך שלשה חדשים היה מביתו לבית המדרש ונוסע מביתו אחר הפסח ולומד יום אחד וחוזר לביתו לשמח את אשתו בחג הסוכות עכ"ל, לכא' יש לשאול, למה לא היה לרב אידי אבוי דרבי יעקב חיוב לעבור ולגור סמוך יותר לבית המדרש והיינו חיוב מפני ביטול תורה.

ת. לא הי' מקום.

ש. בהנ"ל. האם זכה לבנו רבי יעקב על שמסר נפשו כ"כ לתורה. (דאף שהיה אמורא בעצמו מ"מ לא אצל כולם גם בניהם היו אמוראים, וכאן זכה שיש לו בן אמורא ואולי יש למימר שהוא משום מסירות נפשו לתורה).

ת. אולי.

ש. חגיגה ו' א'. היכי דמי אילימא בחיגר שאינו יכול להתפשט וסומא שאינו יכול להתפתח השתא גדול פטור סומא מיבעיא. פרש"י וז"ל, קטן מיבעיא. הלא אין חינוך קטן אלא כדי להנהיגו שיהא סרוך אחר מנהגו לכשיגדיל וכיון שזה פטור לכשיגדיל למה לי חינוך עכ"ל, קצת יש לשאול למה הוצרך רש"י לפרש זה, דלכא' הי' לפרש כפשוטו שלא שייך דבר כזה שבעודו קטן הוא חייב בדבר ואח"כ כשהוא גדול הוא פטור בדבר, ומה הוצרך רש"י להוסיף מש"כ הלא אין חינוך כו' דהרי גם בלא זה, קשה כי לא מסתבר שיתחייב בעודו קטן במה שהוא פטור מזה כשהוא יהיה גדול. (א"נ, לא מסתבר שכשהוא גדול הוא פטור ממה שהוא חייב בו כשהוא קטן).

ת. היינו הך.

ש. חגיגה שם. ובית הלל כו' הכתיב ויעלו עולות קסברי בית הלל עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הוא. לכאו' צ"ב דכיון שהוה עולת תמיד א"כ ליכתוב קרא עולה ל' יחיד, דממ"נ אם היה זה בבוקר ה"ז רק עולת תמיד של שחר ואם היה זה בערב ה"ז רק עולת תמיד של בין הערביים (ובפשוטו לכאו' היה זה תמיד של שחר, דלכך עולות כתיבא לפני שלמים והיינו כי אין לא מקריבין כלום קודם תמיד של שחר כדאמרינן השלם עליה כל הקרבנות כולם), ולמה כתיב עולות דמשמע שהקריבו באותו הזמן כמה עולות תמיד. ובשלמא שלמים אפשר שיקריבו הרבה וכדתנן להלן ח' ב' מי שיש לו כו', אבל עולה הרי מקריבין אחד עבור כל ישראל ולמה כתיב עולות. (ושמא לכן בית שמאי פירשו דקאי על עולת ראייה כי זה כ"א וא' מביא). וצ"ב.

ת. נכון.

ש. חגיגה שם. ובית שמאי סברי עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת ראייה הוא. לכאו' צ"ב דהא היה זה יום קודם מתן תורה ומה שייך לומר שהקריבו אז עולת ראייה.

עוד צ"ב, מה הי' שייך שם כלל 'ראייה' והרי לא היה עזרה שהרי היה זה אף קודם הקמת המשכן שרק אחר מתן תורה נצטוו במלאכת המשכן.

ת. מקומו קדוש.

ש. בהנ"ל. האם לזה נתכוין רש"י במ"ש וז"ל, עולת ראייה הוא. על שם ויחזו את האלקים עכ"ל, והיינו דהוה ק' ליה כהנ"ל שלא היה זה ביום מתן תורה אלא ביום שלפניו וגם לא היה עדיין משכן וא"כ איך אפשר לקרותו עולת 'ראייה' ע"ש הראייה ברגל, ולכן פרש"י דאה"נ אי"ז ע"ש מצוות הראייה ברגל [כי זה לא היה אז וכנ"ל] אלא ע"ש מה דכתיב שם ויחזו את האלקים, והיינו דנהי שהביאו העולה ביום שלפני מתן תורה [ולא ביו"ט] מ"מ קוראין לה עולת 'ראייה' ע"ש מה שהיה ביום [טוב עצמו והיינו ביום] מתן תורה שם והיינו מה שנאמר שם ויחזו את האלקים.

אך אם זה נכון, יש להעיר, דהנה בהא דכתיב (משפטים כ"ד י"א) ויחזו את האלקים פרש"י וז"ל, ויחזו את האלקים. היו מסתכלין בו בלב גס מתוך אכילה ושתייה כך מדרש תנחומא, ואונקלוס לא תרגם כן כו' עכ"ל, ובתרגום אונקלוס [וכ"ה בתרגום יונתן בן עוזיאל] איתא, והווי חדן בקרבניהון דאתקבלו ברעוא כאלו אכלין ושתי, והשתא בשלמא לתרגום אונקלוס ויוב"ע ניחא מה שקראו לה עולת 'ראייה' ע"ש ויחזו את האלקים והיינו כי ויחזו את האלקים באמת קאי על הקרבן עולה שהקריבו, אבל לפירש"י בחומש [מתנחומא] דויחזו את האלקים היה מתוך אכילה ושתייה ובפשוטו היינו מתוך אכילת קרבנות השלמים שהקריבו שם (היינו מה דכתיב שם (פסו' ה') ויעלו עלת 'ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים') צ"ב איך אפשר לקרוא לעולה עולת 'ראייה' ע"ש מה שנאמר גבי השלמים וכנ"ל. (ושמא לכן בית הלל סברי דלא היה זה עולת ראייה אלא עולת תמיד, והיינו כנ"ל דלא שייך לקרותו עולת 'ראייה' ע"ש השלמים. ומאידך לעיל כתבנו אפשרות למה ב"ש ס"ל דהוה עולת ראייה, כי אם היה עולת תמיד הו"ל להכתוב לומר 'עולה' ל' יחיד). ולכאו' צ"ב.

(ויל"ע אם אפשר לומר דמחלו' ב"ש וב"ה אם העולה היתה עולת ראייה או עולת תמיד, היא פלוגתא בפירוש הכתוב ויחזו את האלקים דב"ש ס"ל דקאי על קרבן העולה וב"ה ס"ל דקאי על קרבן השלמים ולכן ס"ל העולה היתה עולת תמיד. והעירוני לסייע לזה, כי אונקלוס היה תלמיד דרבי אליעזר ורבי אליעזר היה מתלמידי בית שמאי כמ"ש ר"א שמותי ולכן תרגם אונקלוס בקרא דויחזו את האלקים דקאי אעולה והיינו כב"ש דהוה עולת ראייה וכנ"ל).

ת. תפוס לשון אחרון.

ש. חגיגה ו' ב'. ר' אלעזר דתניא עולת תמיד העשויה בהר סיני ר' אלעזר אומר מעשיה נאמרו בסיני והיא עצמה לא קרבה רבי עקיבא אומר קרבה ושוב לא פסקה אלא מה אני מקיים הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל שבטו של לוי שלא עבדו ע"ז הן הקריבו אותה. פרש"י וז"ל, שבטו של לוי. הקריבוהו משלהם עכ"ל, והנה הא דפרש"י הקריבוהו 'משלהם' לכאור' היינו כי אם היו הקרבנות גם מהממון של ישראל א"כ היה נמצא שישראל הקריבו ג"כ. ולכאור' צ"ב טובא שהרי פסוק מפורש הוא בפ' כי תשא שכל ישראל השתתפו בקניית קרבנות התמיד שהוקרבו במדבר, והיינו הא דכתיב שם (ל' ט"ו) העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל לתת את תרומת ה' לכפר על נפשתיכם ופרש"י שם וז"ל דבר אחר לכפר על נפשתיכם לפי שרמז להם כאן ג' תרומות כו' אחת תרומת אדנים כו' והשנית אף היא על ידי מנין שמנאן משהוקם המשכן הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים באחד לחדש השני בשנה השנית ונתנו כל אחד מחצית השקל 'והן לקנות מהן קרבנות צבור של כלש שנה ושנה של כל ימות השנה' והושוו בהם עניים ועשירים ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשתיכם שהקרבנות לכפרה הם באים והשלישית היא תרומת המשכן כו' עכ"ל, והרי לנו דמהשנה השנית שהיו במדבר הקריבו קרבנות צבור וקרבת תמיד בכלל מהתרומה של כל ישראל, וכיון שכן ק' לרבי עקיבא, איך אפשר לומר ששבטו של לוי הקריבו התמיד רק משלהם וכתבאר. ולכאור' צ"ב טובא.

ת. הממון שלהם והקריבוהו בני לוי.

ש. חגיגה שם. דתניא ר' יוסי הגלילי אומר שלש מצות נצטוו ישראל בעלותם לרגל ראייה וחגיגה ושמחה כו' יש בשמחה מה שאין בשתייהן שהשמחה נוגעת באנשים ובנשים מה שאין בשתייהן. פרש"י וז"ל, שמחה. אף הם שלמי שמחה אם אין לו בשר שלמים של נדר ונדבה שהתנדב כל השנה שמביאין ברגל ולא מעשר בהמה מביא שלמים משלו או ממעות מעשר שני שלו להיות לו בשר לשובע שאין שמחת החג אלא בבשר עכ"ל, הנה יל"ע לשם מה נצטוו ישראל בשלמי שמחה, שהרי אף אם אין לו בשר של נדר ונדבה וכו' [כדפרש"י וכו' ל], מ"מ הרי יש לו כבר בשר לשובע מהשלמי חגיגה.

ואין ליישב דאין בשר החגיגה מספיק כדי לשובע ממנו ולכך צריך גם לשלמי שמחה, שהרי תנן להלן ח' ב' מי שיש לו אוכלים מרובים ונכסים מועטים מביא שלמים מרובים ועולות מועטות כו' ופרש"י שם וז"ל אוכלין מרובין. בני בית רבים מביא שלמים רבים 'שלמי חגיגה רבים לפי האוכלים' ועולת ראייה מועטת עכ"ל, והרי לנו דמביאים שלמי חגיגה באופן שלא יחסר כלל.

עוד צ"ב, למה רש"י פירש רק אם אין לו בשר נדר ונדבה וכו' וכו"ל, ולא פירש גם דקאי על אשה שפטורה מחגיגה [וחייבת בשמחה], והיינו דכיון שאין לה חגיגה א"כ אין לה בשר לשובע ולכן היא חייבת בשמחה, ועבורה הציווי שנצטוו בשלמי שמחה.

והנה יל"ע אם חיוב שלמי שמחה של האשה זהו דווקא באשה נשואה או אף באשה רווקה, דז"ל רש"י לעיל ע"א, מחייבא בשמחה. לעלות לרגל ולשמוח בחג עם בעלה דעל השמחה נצטוו נשים דכתיב ושמחת אתה וביתך עכ"ל, והנה מצד אחד ל' רש"י דכתב 'מחייבא בשמחה לעלות בחג עם בעלה' ה"ז משמע דחיוב השמחה באשה ה"ז דווקא באשה נשואה, אמנם מאידך מל' רש"י דכתב מיד להלן מיניה 'דעל השמחה נצטוו נשים' כו' ה"ז משמע דכל אשה ואף רווקה נצטוותה בשמחה (ועי' רש"י כאן ע"ב בד"ה השמחה).

והשתא אם נימא דהמצוה של שלמי שמחה הוא גם באשה רווקה, א"כ נוכל לומר דעבורה נצטוו ישראל בשמחה והיינו כי אין לה שלמי חגיגה וממילא אין בשר לשובע. אבל אם נימא דמצות השמחה זה רק באשה נשואה שבעלה משמחה, א"כ הדרא ק' לדוכתא לשם מה נצטוו ישראל בשלמי שמחה, ולא נוכל ליישב שזה עבור האשה שהיא פטורה מחגיגה [וממילא אין לה בשר לשובע] שהרי נשואה יש לה חגיגה עם בעלה וכבר יש לה בשר לשובע וכנ"ל.

אמנם לישנא דגמרא שלש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל ראייה וחגיגה ושמחה, ה"ז משמע שמצוות השמחה היא מצווה שנאמרה לכל ישראל ולא רק לגבי אשה [ודווקא שאינה נשואה], והכי מבואר ג"כ בריש פרקין דתנן הכל חייבין בראייה כו' ואמר' עלה בגמ' שם (ב' ב') דחיסורי מיחסרא והכי קתני הכל חייבין בראייה ובשמחה כו', והרי לנו דלא רק אשה רווקה חייבת בשמחה.

וכיון שכן יל"ע לשם מה נצטוו ישראל בשלמי שמחה.

ואאמו"ר שליט"א רצה ליישב, דחייב החגיגה הוא רק ביו"ט ראשון ועכ"פ רק פעם אחת ברגל, וא"כ צריך לשלמי שמחה לשאר ימי החג. [ואמר אאמו"ר שליט"א דאולי יש לדחות, כי בפשוטו המצוה של שלמי שמחה הוא מצוה לכל ימות החג ואף ביו"ט ראשון כשיש אז גם שלמי חגיגה].

וכיון שכן אכתי צ"ב.

ת. ושמחת אתה וביתך.

ש. חגיגה שם. בעי רב חסדא האי קרא היכי כתיב וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות כבשים ויזבחו זבחים לה' פרים או דלמא אידי ואידי פרים הוו. לכאוי' יש לשאול למה נימא דעולות היינו פרים, והרי סתם עולות אינם פרים [דעולת תמיד ה"ז כבשים, ושאר עולות הם כל זכרי בקר וצאן ועיזים בכללם].

ת. הכל עולות.

ש. בהנ"ל. האם י"ל דספיקא דרב חסדא הוא בהא דכתיב גבי השלמים 'פרים', דיש לומר בזה ב' צדדים, והיינו דלכאוי' צ"ב למה אמר הכתוב בהדיא 'פרים' שהרי פשיטא הוא וכבר ידענו מהפרשה של שלמים שהשלמים הם פרים, ומצד א' יש ללמוד דמזה שאמר הכתוב כאן פרים על כרחך דר"ל דגם העולות הם היו פרים, אמנם מאידך יש ללמוד מזה להיפך והיינו דמזה שאמר הכתוב רק בשלמים 'פרים' אף שהוא פשיטא, ולא אמר הכתוב כמו כן בעולות שהם 'כבשים' אף שהוא פשיטא ש"מ דדוקא השלמים היו פרים אבל העולות לא. והאם נכון ליישב כן.

ת. אולי.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, נפקא מינה לאומר הרי עלי עולה כאותה עולה. מה יביא פרים או כבשים תיקו עכ"ל, הנה במ"ש רש"י 'או כבשים', לכאוי' קצת יש לדקדק דהו"ל או כבשים לב"ה או כל זכרי בקר וצאן לב"ש דהוה עולת ראייה.

ת. הלכה כב"ה.

ש. חגיגה ז' א'. איתביה ריש לקיש לרבי יוחנן ולא יראו פני ריקם אמר ליה בעיקר הרגל. הא דמשני ר"י לר"ל בעיקר הרגל לכאור' צ"ב דהא פשטיה דקרא לכאור' קאי על כל ז' ימי החג דכתיב (משפטים כ"ג ט"ו) את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות וגו' ולא יראו פני ריקם (וכן הוא לכאור' מבואר ג"כ בחזקוני בפסוק כאן). ולכאור' צ"ב.

ת. עיקר בפסוק כתוב על עיקר הרגל.

ש. חגיגה שם. איתביה ולא יראו פני ריקם בזבחים אתה אומר בזבחים או אינו אלא בעופות ומנחות ודין הוא נאמרה חגיגה להדיוט ונאמרה ראייה לגבוה מה חגיגה האמורה להדיוט זבחים אף ראייה האמורה לגבוה זבחים ומה הן זבחים עולות אתה אומר עולות או אינו אלא שלמים ודין הוא נאמרה חגיגה להדיוט ונאמרה ראייה לגבוה מה חגיגה האמורה להדיוט בראוי לו אף ראייה האמורה לגבוה בראוי לו וכן בדין שלא יהא שולחנך מלא ושולחן רבך ריקם א"ל בעיקר הרגל. הנה מ"ש ומה הן זבחים עולות 'או אינו אלא שלמים' ודין הוא כו', לכאור' אין מובן, כי מה הס"ד לומר שהזבחים של הראייה הם שלמים והרי לעיל מיניה קאמר 'נאמרה חגיגה להדיוט ונאמרה ראייה לגבוה' ופרש"י וז"ל נאמרה חגיגה ברגל. למאכל הדיוט. ונאמרה ראייה לגבוה. דהא לא יראו פני דכתיב משמע לצורכי אני שואל עכ"ל וכיון שכן מה הס"ד לומר דהזבחים של ראייה הוא שלמים והרי שלמים אי"ז רק לצורכי. וצ"ב.

ת. המצוה היא הצורך.

ש. חגיגה שם. ואין נראין חצאין משום שנאמר כל זכורך ואין נראין ריקנים משום שנאמר ולא יראו פני ריקם. לכאור' צ"ב למה מייתי קרא דולא יראו פני ריקם (משפטים כ"ג ט"ו), דלכאור' הול"ל את המשך הפסוק (ראה ט"ז ט"ז) דכל זכורך שם נאמר [ג"כ] ולא יראה את פני ה' ריקם.

ת. שתי מצוות.

ש. בהנ"ל. יש לשאול למה בפ' משפטים כתיב ולא 'יראו' פני ריקם בל' רבים ובפ' ראה כתיב ולא 'יראה' את פני ה' ריקם בל' יחיד.

ועוד דבפ' ראה הוסיף עוד ב' תיבות על מ"ש בפ' משפטים והמה תיבת את ותיבת ה'.

ת. א. ... כאן מניין.

ב. שבכל האופנים לא יראה.³⁰

ג. כבר כתיב.

ש. חגיגה שם. אלא כל היכא דאתא ולא אייתי דכולי עלמא לא פליגי דעייל ומתחזי ונפיק. לכאור' קצת יש לדקדק בלישנא דגמ', דלמה הוצרכו לומר תיבת 'ונפיק'.

ת. לאכול הצריך.

³⁰ לפיכך לשון רבים. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

ש. חגיגה שם. רבי יוחנן דאמר ראיית פנים בעזרה ראיית פנים הוא דאין לה שיעור הא לקרבן יש לה שיעור. יש לשאול מה באמת יעשו עם קרבן שהביא דנהי שאסור להקריבו כי לקרבן ראייה יש שיעור מ"מ הרי הוא הקדישו לקרבן ומה יעשו עמו.

ת. לנדבה.

ש. בהנ"ל. הנה מצינו הכא פלוגתא דר"י ור"ל לענין קרבן ראייה אם יש לה שיעור או לא דלר"י יש לה שיעור ואסור להקריב קרבן נוסף על קרבן ראייה ראשון שהביא, ולר"י מותר ומצוה היא להוסיף כמה קרבנות ראייה שירצה. ויל"ע למה לא מצינו שנחלקו כמו כן גם לענין שלמי חגיגה.

ת. שם ודאי אפשר להוסיף.

ש. חגיגה שם. דרבי לוי רמי כתיב הוקר רגלך מבית רעך וכתיב אבא ביתך בעולות כו'. לכאן צ"ב היכן נאמר בקרא דאבא ביתך בעולות שבא הרבה פעמים והרי הפסוק יכול להתפרש ג"כ [ולכאן] הוא היה הפשטיה דקרא לו"ד הגמ' שמביא כמה עולות בפעם אחת. וכן משמע ג"כ המשך הפסוק דכתיב שם אבא ביתך בעולות 'אשלם לך נדרי' כי מביא את כל הנדרים שנדר במשך השנה לרגל אחד והרי לנו שהפסוק מדבר בסיפא על אופן זה שמביא כמה נדרים בפעם אחת וה"נ מדבר הפסוק ברישא על אותו אופן שמביא כמה עולות בפעם אחת, וא"כ ק' מנין לרבי לוי דהא דכתיב אבא ביתך בעולות זהו כשבא הרבה פעמים. וצ"ב.

ת. אבא משמע פעם א'.

ש. בהנ"ל. האם י"ל כך, דהרי גם כשמביא נדרים הרבה ברגל אחד מ"מ בסתמא א"א להקריבם כולם בבת אחת, שהרי כל ישראל מביאים נדריהם ונדבותיהם ורבים הן מאד ועל כן יתכן שאינו מקריב כל נדריו ביום אחד, ומזה למד רבי לוי דה"נ ברישא דקרא דמיירי בעולות היינו נמי שמביאים בכמה זמנים שונים ולא בפעם אחת. והאם יש ליישב כן.

ת. יש כהנים הרבה.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, סבר רב יוסף למימר כו'. דאי לאו הכי מאי אין נראין חצאין דיליף מבכל זכורך אי שלא יהיו חציין עולין מזכורך נפקא שהרי כל הזכרים בכלל זכורך עכ"ל, הנה מ"ש רש"י להוכיח 'שהרי כל הזכרים בכלל זכורך' יש לשאול שהרי מצינו לעיל ד' א' דקטן שלא הגיע לחינוך אף שהוא זכורך מ"מ אינו נכלל בקרא דכל זכורך, וא"כ היכי מצי להוכיח ולומר 'שהרי כל הזכרים בכלל זכורך'.

ת. קטנים פטורין ממצוות.

ש. חגיגה ז' ב'. פרש"י וז"ל, א"ל אביי. האי נמי לא תיבעי לך קרא דבלאו קרא נמי פשיטא מאחר שחייב את כולן אנא ידענא דכל אחד צריך לזרז את עצמו דהיאך יאמר האב לאלו הוו זריזין ולא

הוא עצלין עכ"ל, לכאור' הי' לומר, דבאופן שיש לו בן שביו"ט ראשון הוא קטן ולמחרת נעשה גדול לא היה האב מזרזו להיראות ביו"ט ראשון ולזה בא הכתוב לומר דאין נראין לחצאין והיינו דגם בזה האופן יבוא זה הקטן להיראות ביו"ט ראשון. (וכ"ז מדאורייתא דעל הדאורי' מיירי עתה, אבל לרבנן אין זה שייך לומר כן, שהרי לרבנן קטן שהגיע לחינוך כבר חייב בראייה וזהו הרי כבר כמה שנים לפני שנעשה גדול).

אמנם אולי אי"ז נכון לומר דזה מה שבא הכתוב לומר וכו"ל, כי א"כ נמצינו למידין דאיכא קרא בהדיא המחייב את הקטן בראייה [ועכ"פ קטן שהגיע לחינוך], וזה הרי אינו נכון כי חיוב הקטן [שהגיע לחינוך] הוא רק מדרבנן וכדלעיל ד' א' יעו"ש.

ת. יפה.

ש. חגיגה שם. מאי שנא חגיגת יום טוב הראשון של פסח אמר רב אשי הא קא משמע לן חגיגת חמשה עשר אין חגיגת ארבעה עשר לא. פרש"י וז"ל, חגיגת י"ד לא. כלומר להכי נקט פסח לפי שיש ערב פסח חגיגה אחרת כשהיתה חבורת פסח מרובה היו מביאין עמו חגיגה כדי שיהא פסח נאכל על השובע ואשמעינן מתניתין דחגיגת יו"ט עצמו הוא דאינה באה אלא מן החולין אבל חגיגת ארבעה עשר באה אף מן המעשר עכ"ל, הנה לכאור' חידוש זה לא היה צריך להשמיע לפי בית הלל, כי לפי ב"ה אפי' חגיגת חמשה עשר יכול להביא מן המעשר [כשיש לו אוכלין מרובין ואין לו מספיק מעות חולין כדי לקנות חגיגת ט"ו רק ממעות חולין, וכדלעיל דקאמר וחגיגת יום טוב הראשון של פסח כו' ובית הלל אומרים מן המעשר ופי' אף מן המעשר כדלהלן ח' א' דמיירי בטופל], ועל כרחך דבא התנא להשמיענו כאן, דכאן בחגיגת י"ד בית שמאי מודו לבית הלל דמביא אף ממעות מעשר כי אי"ז דבר שבחובה, והשתא, לכאור' קצת צ"ב מה הוצרך התנא לומר במשנה תיבות אלו 'של פסח' כדי להשמיענו חידוש דין זה לפי בית שמאי, שהרי הלכה כבית הלל. וכמו דלעיל אקשינן בגמ' כמאן כית שמאי ה"נ יש לשאול כמאן כבית שמאי.

ת. מדב"ש נשמע לב"ה.³¹

ש. בהנ"ל. חכ"א העיר דאי"ז ק', כי לעיל דאקשי' בגמ' 'כמאן כבית שמאי' הוה קשיא דהתנא קאמר דין שאינו נכון מאחר שאין הלכה כן, ואילו במה שאמר התנא 'של פסח' אי"ז סותר את דברי ב"ה אלא אדרבא בא לומר שכאן ב"ש מודו לב"ה, ואף שאין הלכה כב"ש מ"מ אי"ז קושיא מה שבא לומר זה מאחר אי"ז סותר את דברי ב"ה והיינו את ההלכה. והאם נכון הוא.

ת. נכון.

ש. חגיגה ח' א'. חזקיה אמר טופלין בהמה לבהמה כו'. יש לשאול דכיון דחזקיה היה אמורא כמשפרש"י בד"ה אמר מר, א"כ למה לא אמרינן רב חזקיה. וכן להלן ט' א' דאמר' והאמר חזקיה, למה ל"א והאמר רב חזקיה.

ת. הי' ביניהם.³²

³¹ הלימוד לב"ש מועיל גם לב"ה. הגר"א ש' קניבסקי שליט"א.

³² היה בין התנאים לאמוראים - ומה שהק' אינה קושי' כלל. הגר"א ש' קניבסקי שליט"א.

ש. חגיגה ח' ב'. ואלא דלית ליה אוכלין האי דלא אקריבניהו דלית ליה אוכלין. לכאור' צ"ב דכיון שידע שלא יהיו לו מספיק אוכלין ליו"ט ראשון לכל י' הבהמות א"כ ניחוש דעל כרחך נתכוין לחוג שני ימים, ואין לומר דמיירי הכא דווקא בגוונא שלא ידע שלא יהיו לו מספיק אוכלין לכל י' הבהמות, דא"כ הוה לפרש זה בגמ' בהדיא.

וכן צ"ב לת' דגמ' דמשני לא צריכא דאיכא שהות ביום ואית ליה אוכלין מדבקמא לא אקריבניהו שמע מינה שיירינהו, דמבואר דאם לית ליה אוכלין חוזר ומקריב ביו"ט שני [בדסתם ולא מפרש], וק' כנ"ל דכיון דלית ליה אוכלין וידע מזה [דאל"כ הוה לגמ' לפרש דמיירי דווקא באפן שלא ידע וכן"ל] ניחוש שנתכוין לחוג שני ימים, ואמאי חוזר ומקריב.

ת. לרווחא דמילתא.

ש. חגיגה שם. לא צריכא דאיכא שהות ביום ואית ליה אוכלין מדבקמא לא אקריבניהו שמע מינה שיירינהו. נמצא דבסתם [ולא פירש בהדיא ליום ראשון אני מפריש את כולן] תלוי הוא, דאם יש שהות ביום או שיש לו אוכלין ואעפ"כ לא הקריב כולן ביום הראשון אינו חוזר ומקריב ביום השני, אבל אם לא היה שהות ביום או שאין לו אוכלין חוזר ומקריב ואע"פ שסתם ולא פירש.

וכל זה בדסתם, אבל במפרש משמע לפי"ז, דאף אם היה שהות ביום או שיש לו אוכלין ולא הקריבן כולן ביום הראשון אפי"ה חוזר ומקריב ביום השני מאחר שפירש ליום הראשון אני מפריש את כולן. והאם זה נכון.

ת. פשוט.

ש. בהנ"ל. שו"ר הובא דהאזה"ח הק' כתב בספרו ראשון לציון דכ"ז הוא דווקא לרש"י אבל הרמב"ם ס"ל דכיון שהיה שהות ביום או שהיה לו אוכלין מה מועיל מה שפירש שכולן ליום ראשון והרי אנו רואים להדיא ממעשיו היפך מפירושו. (ולא עיינתי בפנים הספר ראשון לציון, שאינו תח"י).

ת. אין מוכרח.

ש. חגיגה שם. והכי נמי מסתברא כו' אלא לאו שמע מינה כאן בסתם כאן במפרש. פרש"י וז"ל, ה"נ מסתברא. דמודה ר' יוחנן בדמפרש עכ"ל, והיינו דמ"ש רבי יוחנן כיון שפסק שוב אינו מקריב ה"ז באופן שסתם ולא פירש [ושיש לו שהות ביום או שיש לו אוכלין וכן"ל בגמ'], ומ"ש רבי יוחנן חוזר ומקריב ה"ז בגוונא שפירש ליום ראשון אני מפריש את כולן, ומזה חזינן דרבי יוחנן מודה דבמפרש חוזר ומקריב. ולכאור' צ"ב, דמנין לומר כן, והא איכא למימר דהחילוק בדברי רבי יוחנן הוא בדסתם גופיה, והיינו דמ"ש רבי יוחנן כיון שפסק שוב אינו מקריב מיירי בגוונא שסתם ושיש שהות ביום או שיש לו אוכלין ואילו מ"ש רבי יוחנן חוזר ומקריב מיירי נמי בדסתם אבל בגוונא שלא היה שהות ביום או שלא היה לו אוכלין שגם בזה האופן חוזר ומקריב וכתבאר בגמ' לעיל. וא"כ מנין להוכיח דרבי יוחנן מודה בדמפרש. ולכאור' צ"ב טובא.

ת. לא משמע כן.

ש. בהנ"ל. חכ"א העיר ליישב, דבמפרש פרש"י וז"ל כאן במפרש. דאמר 'בהדיא' ליום ראשון אני מפריש את כולן כו' עכ"ל, ואילו בסתם בגוונא דלא היה שהות ביום פרש"י וז"ל משום דלא הוה ליה שהות הוא. 'ומסתמא' ליום ראשון הפרישן עכ"ל, והיינו דבמפרש הוא פירש בהדיא שליום ראשון הוא מפריש את כולן אבל בסתם ובגוונא שלא היה לו שהות ביום אי"ז ודאי שהפרישן ליום ראשון אלא אנו אומרים כן שמסתמא ליום ראשון הפרישן, וא"כ נמצא שהאופן היותר ברור שחוזר ומקריב ביום השני הוא האופן של מפרש ולא האופן של סתם וכשלא היה לו שהות ביום, וכיון שכן כשאמר רבי יוחנן חוזר ומקריב יותר נכון להעמיד דבריו באופן של מפרש מאשר להעמיד דבריו בסתם וכשלא היה לו שהות ביום. והאם נכון הוא.

ת. אולי.

ש. בהנ"ל. לדברי החכ"א הנ"ל, חשבתי ליישב מה שראיתי עתה [אחר כותבי כל הנ"ל] מה שהובא מס' שיח יצחק שהק' מה שהקשינו כבר לעיל בדברי ר' אבא והיינו למה ר' אבא אמר 'ולא פליגי כאן בסתם כאן במפרש', דלמה לא אמר 'ולא פליגי כאן בסתם והיה לו שהות ביום כאן בסתם ולא היה לו שהות ביום' דזה רבותא טפי כי גם בסתם יש פעמים שחוזר ומקריב. כך ראיתי עתה הובא שהק' בשיח יצחק. והאם יש ליישב קושייתו לדברי החכ"א הנ"ל.

ת. יתכן.

ש. חגיגה ט' א'. ר' שמעון בן מנסיא אומר איזהו מעוות שאינו יכול להתקן זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר כו' ר"ש בן יוחי אומר אין קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן בתחילה ונתעוות ואי זה זה תלמיד חכם הפורש מן התורה. יש לדקדק במה פליג רשב"י על רשב"מ, שהרי גם לרשב"מ מיירי (גם, ולא רק) במי שהיה מתוקן בתחילה ואח"כ נכשל ובא על הערוה.

ת. ממזר מעוות מתחלתו.

ש. בהנ"ל. האם אפשר ליישב כך, דהנה אמרי' במו"ק י"ח ב' ואמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי אין אדם נחשד בדבר אלא א"כ עשאו ואם לא עשה כן עשה מקצתו ואם לא עשה מקצתו הרהר בלבו לעשותו ואם לא הרהר בלבו לעשותו ראה אחרים שעשו ושמח כו', והיינו דמי שבא על הערוה על כרחך שהיה לקוי בדבר זה אף קודם שעשה מעשה, והראיה מהא דמו"ק הנ"ל, והיינו, דאם מי שרק נחשד בדבר אמרי' דעל כרחך שהיה לקוי בענין כ"ש דמי שכבר עשה מעשה ע"כ שכבר היה לקוי בזה, וכיון שכן שוב לא קשיא במה נחלקו רשב"י ורשב"מ וכנ"ל כי הבא על הערוה היה לקוי בזה וא"כ לא היה מתוקן מתחילה, אבל ת"ח הפורש מן התורה היה מתוקן ונתעוות. ה"י. והאם נכון ליישב כן.³³

ת. אולי.

³³שוב חשבנו להוסיף בזה, דהנה להלן י"א א' אמרי' עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפיש יצריה גזל בפניו יצריה שלא בפניו לא נפיש יצריה, ומבואר דבעריות אף שלא בא לידי מעשה מ"מ יתכן שיהיה לקוי בזה, וכמ"ש 'בין שלא בפניו נפיש יצריה'. ובאמת גמרא ערוכה היא במסכת יומא דאמרי' שם קשה הרהור עבירה יותר מגופה של מעשה יעו"ש.

ש. חגיגה שם. ואי זה זה תלמיד חכם הפורש מן התורה. משמע דזה נאמר דוקא במי שהיה 'ת"ח' אבל מי שלמד תורה ועדיין לא היה בגדר 'ת"ח' בו לא נאמר דבר זה שהוא מעוות לא יוכל לתקון, וצ"ב החילוק.

ת. כל הרוצה ללמוד נחשב ת"ח.³⁴

ש. בהנ"ל. האם י"ל דלענין הפורש מן התורה חלילה דמיירי הכא, כל אחד שלמד תורה נחשב לענין זה 'ת"ח' ולא רק מי שהיה 'ת"ח' ממש, (וכמו שמצינו כע"ז בתענית י' ב').
ת. כנ"ל.

ש. בהנ"ל. בהא דקאמר רשב"י, האם יש לומר דהטעם הוא משום שאין לו דרך לחזור בתשובה והוא, מהא דאמרי' לקמן ט"ו א' גבי אחר, איתיהיבא ליה רשותא למימחק זכוותא דאחר יצתה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר, וחזינן דת"ח שפירש מן התורה אין לו דרך לחזור בתשובה ולכן ת"ח ששנה ופירש הוא מעוות לא יוכל לתקון. והאם נכון לפרש כן.
ת. בודאי יכול לחזור.

ש. חגיגה שם. ותנא מייתי לה מהכא כו'. הנה כאן מתבאר בגמ' ב' דברים, א', מקור לדין תשלומין, ב', מקור לדין תשלומין גם ביו"ט אחרון של חג, וכיון שכן, יש לשאול למה לא הביאה הגמ' זה לפני דברי רבי יוחנן לעיל בתחילת דברי הגמ', כי בדברי ר"י לעיל מצינו מקור רק לדין השני והיינו לדין תשלומין ביו"ט האחרון של חג, ולמה לא מייתי הגמ' את דברי התנא כאן לפני דברי רבי יוחנן מאחר שבדברי התנא יש מקור גם לעצם דין התשלומין.

(ובאופן אחר השאלה היא על דברי הגמ' (דקאמרי' מנהני מילי ופרש"י דקאי על תשלומין ביו"ט האחרון של חג) דקודם קאמרה מקור לדין תשלומין ביו"ט האחרון של חג, דלכא' היה לגמ' לומר קודם את המקור של עצם דין התשלומין ורק אחר שיש מקור לדין התשלומין אז לומר את המקור לדין התשלומין ביו"ט האחרון של חג, וכפי שמצינו דאקשינן בגמ' כמה פעמים כע"ז, ולכא' תמוה הוא).

ואין ליישב דכיון דשמעין מקור לדין התשלומין ביו"ט האחרון של חג ממילא שמעין נמי דיש דין תשלומין כל שבעה, ולכן בכלל המקור של רבי יוחנן לדין תשלומין ביו"ט האחרון של חג יש בכלל זה מקור גם לעצם דין התשלומין, ואין ליישב כן, כי א"כ למה תנא דבריייתא הוצרך לב' ילפותות והיינו ילפותא אחת לעצם דין תשלומין וילפותא שניה לדין תשלומין ביו"ט האחרון של חג, שהרי היה יכול לומר רק את הילפותא של דין תשלומין ביו"ט האחרון של חג וממילא הוה ידעין שיש דין תשלומין כל שבעה, ומזה שהתנא אמר ב' הילפותות שמע מינה שאין מספיק רק הילפותא השניה וממנה ללמוד הילפותא הראשונה, וכיון שכן הדרא ק' לדוכתא. וצ"ב.
ת. ר' יוחנן אמר שתייהן.

³⁴ ערש"י ב"מ פ"ד א' דכתב וז"ל, ולא מצי. לקפוץ כבראשונה 'דמשקבל עליו עול תורה תשש כוחו' עכ"ל.

ש. חגיגה שם. ומי א"ר יוחנן הכי והאמר חזקיה נטמא ביום מביא בלילה אינו מביא ורבי יוחנן אמר אף בלילה נמי מביא. פרש"י וז"ל, נטמא ביום. בכריתות תנן נזיר מביא קרבן אחד על טומאות הרבה ואמר חזקיה נטמא ביום ח' שהוא ראוי להביא קרבנות ולהתחיל מנין נזירותו וימים שמנה קודם טומאה בטלין כמו שנא' כו'. מביא. קרבן על הטומאה השנית שכבר נתחייב בקרבן הטומאה והתחילה שניה והרי זו טומאה אחרת, אבל נטמא בליל שמיני אינו מביא אלא קרבן אחד דכיון דלא יצא מטומאה הראשונה לשעה שהיא ראויה להביא עליה קרבן לא נתחייב בקרבן הראשון ואין לו תשלומין. ורבי יוחנן אמר. הואיל וטבל לטומאתו ראשונה והעריב שמשו נתחייב בקרבן ואף על פי שאין לילה ראוי לקרבן אלמא אף על גב דלא ראוי לקרבן יש לו תשלומין, עכ"ל רש"י. והנה יש לשאול בזה כמה שאלות וכדלהלן:

א. במש"כ רש"י בסוף ד"ה מביא, ואין לו 'תשלומין', יש לשאול כך, דלכאור' 'תשלומין' שייך בדבר שחייב בו אלא שהוא לא היה יכול לעשות הדבר ואמרין ליה דכשהוא כבר יכול לעשות הדבר הרי הוא יכול לעשות הדבר ובכך להשלים את מה שהיה חייב בו אלא שלא עשה כי לא היה יכול לעשות אז הדבר, אבל כאן גבי נזיר, לחזקיה, בכלל לא היה חייב בדבר שהרי לא נתחייב בכלל בקרבן הראשון מאחר שלא יצא מטומאה הראשונה לשעה שהיא ראויה להביא עליה קרבן כדפרש"י, וכיון שלא היה חייב בדבר והיינו בקרבן א"כ מה שייך לומר לו להשלים, דמה שייך 'להשלים' דבר שלא היה חייב בו. וכיון שכן מה שייך בנזיר 'תשלומין'.³⁵

ב. במש"כ רש"י בד"ה ורבי יוחנן אמר, 'אלמא' אף על גב דלא ראוי לקרבן יש לו תשלומין, לכאור' אין מובן מה הקושיא [מנזיר לחיגר], שהרי לרבי יוחנן גבי נזיר הוא 'התחייב' בקרבן קודם שנטמא פעם שניה [כמ"ש רש"י, הואיל וטבל לטומאתו ראשונה והעריב שמשו 'נתחייב בקרבן' כו' וכו"ל], ואילו גבי חיגר הוא בכלל לא התחייב בקרבן קודם שנתפשט [וכדתנן לעיל ב' א', הכל חייבין בראייה חוץ מחש"ו כו' החיגר כו', וודאי אין הכוונה במשנה שהחיגר חייב אלא שהוא עתה פטור כי הוא חיגר, וכמו דלא אמרין שהחרש הוא חייב אלא שעתה הוא פטור כי הוא עתה חרש, ופשוט הוא דכשאמר התנא הכל חייבין בראייה חוץ מהחיגר פירושו שהוא פטור לגמרי וכלל אינו חייב], וא"כ מה קשה מנזיר לחיגר. וצ"ב.

ג. במש"כ רש"י בסוף ד"ה ורבי יוחנן אמר, אלמא אף על גב דלא ראוי לקרבן יש לו תשלומין, לכאור' אין מובן למה גבי נזיר זה נקרא שהוא לא ראוי, שהרי מצד עצמו הוא כבר ראוי [עתה בתחילת הלילה כי כיון שהעריב שמשו הוא כבר נטהר] והראיה שנתחייב בקרבן [כמ"ש רש"י הואיל וטבל כו' נתחייב בקרבן כו'], ורק מצד הזמן שהוא לילה אינו יכול להביא עתה הקרבן, אבל הוא מצד עצמו ראוי וכו"ל, ולמה זה נקרא שהוא עצמו לא ראוי (וא"כ מה קשה מרבי יוחנן על רבי יוחנן).³⁶ וצ"ב.

ת. א. הענין תשלומין. ב. יכול.³⁷ ג. מה נ"מ.

ש. חגיגה שם. א"ר ירמיה שאני טומאה דיש לה תשלומין בפסח שני. הנה הא דרבי ירמיה יליף מפסח שני לנזיר לכאור' הוא משום דבפסח ובנזיר ה"ז אותו מצב, והיינו, דגבי פסח שאינו יכול להביא קרבן מפני שהוא טמא זה אחרי שהוא כבר חייב בקרבן לפני שנטמא [דגם בלי שהוא טמא

³⁵ שו"ר מש"כ בחור"ב כאן חגיגה ט' א', בד"ה ומי אר"י הכי, שם הק' לפרש"י ותוס' כמה ק', ומה שביאר [בזה] בפירוש הרמב"ם בגמ' דלא מייירי בפלוגתת חזקיה ור"י לענין נזיר אלא לענין ראייה וחגיגה יעו"ש ותמצא נחת.

³⁶ ולכאור' זהו באמת מה דמשני להלן ע"ב אלא אמר רב פפא קסבר רבי יוחנן כו'. אלא דצ"ב מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר.

³⁷ החיגר יכול להביא וחרש לא. הגר"א"ש קניבסקי שליט"א.

הוא חייב בקרבן], וכמו כן הוא בנזיר [לרבי יוחנן] הוא נתחייב בקרבן לפני שנטמא, וכמו שבפסח אמרינן בכהאי גוונא דיש לו תשלומין ה"נ גבי נזיר אמרי' דיש לו תשלומין, אמנם לכאור' צ"ב מנין ללמוד נזיר מפסח שני, דהרי לכאור' מזה שהתורה גילתה לנו דבר זה רק גבי פסח שני הי' לומר דדין תשלומין זה הוא דווקא בפסח, אבל בטומאה של נזיר מנין דיש דין תשלומין, והראיה, שבפסח אין זה נאמר דווקא טומאה שהרי זה נאמר גם למי שהיה בדרך רחוקה וש"מ דחידוש התורה של דין תשלומין של פסח שני נאמר בדין קרבן הפסח ולא בדין מי שנטמא דווקא, וכיון שכן מנין לנו ללמוד מזה לענין טומאת נזיר. ולכאור' צ"ב.

ת. מה נ"מ, היינו הך.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, ותנא מייתי לה מהכא. משום דר' יוחנן דגמר לה כדאמרינן לעיל אמורא הוא נקט הכא האי לישנא עכ"ל, לכאור' צ"ב חדא דהא רבי יוחנן אמר דבריו בשם ה'תנא' רבי ישמעאל, ועוד, דכיון שכן היה לגמ' להקדים את דברי התנא לדברי רבי יוחנן ולמה מייתי לדברי רבי יוחנן האמורא לפני דברי התנא.

ת. א. ר' יוחנן אמר משמו והוא עד אחד.

ב. שמעוה תחלה מר' יוחנן.

ש. חגיגה ט' ב' ³⁸. אלא למ"ד שני רגל בפני עצמו הוא מאי איכא למימר. יש לשאול דהא לעיל ע"א מצינו דאף דשמיני עצרת רגל בפני עצמו הוא אפי"ה הוא בכלל התשלומין דיו"ט ראשון ושאר ימות הרגל, והרי לנו דאף רגל בפ"ע הוא מצי ליהוי תשלומין, ומאי מקשה כאן דפסח שני שהוא רגל בפ"ע לא יוכל להיות תשלומין לפסח ראשון.

ת. שם סמוך.

ש. בהנ"ל. אולי אין להק', ממה שמצינו לענין שמיני עצרת, כי שם איכא לימוד מיוחד לזה כדאמרי' לעיל ע"א ומנין שאם לא חג יו"ט הראשון של חג שחוגג והולך את כל הרגל יו"ט טוב האחרון ת"ל החדש השביעי כו'.

ת. א"צ לזה.

ש. חגיגה שם. תניא נמי הכי מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל ק"ש של שחרית או קריאת שמע של ערבית או שביטל תפלה של שחרית או תפלה של ערבית כו'. יש לשאול למה לא קאמר גם ביטל תפלת המנחה.

ת. מנחה אינה תחלה. ³⁹

³⁸ תשובות נוספות לחגיגה ט' ב' עי' בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב תשובות תתשס"א - תתשס"ג.

³⁹ מנחה באמצע היום אחר שחרית וקודם מעריב תחלת הלילה. הגר"א ש"ש קניבסקי שליט"א.

ש. חגיגה שם. או שביטל תפלה של שחרית או תפלה של ערבית וחסרון לא יוכל להימנות זה שנמנו חבריו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמה. לכאור' מה הסיפא שייך לרישא, ואולי י"ל דה"פ, מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל התפלה לגמרי, וחסרון לא יוכל להימנות זה מי שהתפלל אבל לא עם הציבור וז"ש שנמנו חבריו לדבר מצוה והיינו לתפלה בציבור והוא לא נמנה עמהם שהתפלל ביחיד [והיינו בכוונה ולא באונס או בשוגג]. והאם נכון לפרש כן.

ת. פשוט.

ש. חגיגה י' א'. ור' יוחנן אמר אפילו מש"ס לש"ס. פרש"י וז"ל, אפילו מש"ס לש"ס. מש"ס ירושלמי לש"ס בבלי שהוא עמוק כדאמרינן בסנהדרין במחשכים הושיבני כמיתי עולם זו הש"ס של בבל עכ"ל, משמע דקודם צריך ללמוד הש"ס ירושלמי, וכיון שכן למה לא מצינו שעושין כן.

ת. אין אנחנו מבינים.⁴⁰

ש. חגיגה שם. אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא כו' אי מדרבי יצחק דלמא לאפוקי מדשמואל כו' אמר רבא ואיתימא רב נחמן בר יצחק היינו דאמרי אינשי טבא חדא פלפלתא חריפתא ממלי צנא דקרי. קצת יש לשאול, דהנה מצד אחד קאמר 'לבר מדשמואל דלית ליה פירכא' ומאידך קאמר 'דלמא לאפוקי מדשמואל'. [בפרט זה קצת לא ניחא לפי מה שהובא מהערוך (ערך פלפל) דמ"ש היינו דאמרי אינשי כו' ר"ל דשמואל שהיה אמורא אמר כאן דבר חריף יותר ממה שאמרו כל התנאים שהיו גדולים יותר ממנו, ע"כ].

ת. שתי מימרות הם.

ש. חגיגה שם. אי מדרבי יצחק דלמא לאפוקי מדשמואל כו'. לכאור' קצת צ"ב דא"כ נמצא קשיא על שמואל מדברי תנא. (ושמא לפי דברי הערוך הנ"ל לא ק' כ"כ).

ת. ס"ל כת"ק.

ש. חגיגה י' ב'. ממאי דהאי וחגותם אותו חג לה' זביחה כו'. הנה לכאור' מצינו לעיל ב' ברייתות דמבואר דהוי זביחה, והיינו, א. הא דאמרי' לעיל ז' א' איתיביה ולא יראו פני ריקם בזבחים אתה אומר כו' מה חגיגה האמורה להדיוט זבחים כו', ב. הא דאמרי' לעיל ח' א'-ב' ת"ל ושמחת בחגך מי שחגיגה באה מהם יצאו אלו שאין חגיגה באה מהם ופרש"י שם דחגיגה חלב כתיב בה לא ילין חלב חגי וגו', וא"כ הרי לנו ב' לימודים דחגיגה היינו זביחה, וא"כ צ"ב מאי מקשה רב פפא לאביי ממאי כו'.

ת. מפסוק זה אין מוכח.⁴¹

⁴⁰איננו מבינים ירו' בלי בבלי. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

⁴¹וחגותם אותו חג לה' אין מוכרח שקאי אזביחה. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

ש. חגיגה שם. דלמא חוגו חגא קאמר רחמנא. פרש"י וז"ל, חוגו חגא. להרבות שמחה עכ"ל, וצ"ב מה הכוונה להרבות שמחה, שהרי אין שמחה אלא בבשר וכדפרש"י לעיל ח' א' וז"ל ושמחת כו' ואמר מר אין שמחה אלא בבשר כו' עכ"ל, ומה שיין להרבות בשמחה בלא בשר, ואי נימא דהכוונה באמת להרבות בבשר, אין מובן למה צ"ל וחגותם אותו חג לה' והיינו להרבות בשמחה ע"י בשר, והרי כבר מקיימים זאת במצוה של שלמי שמחה כדלעיל ח' א' ת"ר ושמחת בחגך כו' וכמבואר כל זה לעיל מיניה ז' ב' וברש"י שם, וא"כ צ"ב מה הכוונה להרבות בשמחה וכנ"ל.

ת. שמחה כפשוטה.

ש. בהנ"ל. האם אפשר דלכן הביאו התוס' י"מ דפי' דהיינו מחולות.

ת. א"צ לכך.

ש. חגיגה שם. כתבו התוס' וז"ל, חוגו חגא. י"מ לשון מחולות כמו יחוגו וינועו כשכור עכ"ל, יש לשאול למה הביאו התוס' פסוק מכתובים דהרי איכא פסוק בתורה והיינו הא דכתיב בפ' בשלח ט"ו כ' ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחלת. (שו"ר בר"ח דכתב דלמא הקפה דרך סיבוב הוא כדכתיב יחוגו וינועו כשכור, אמנם צ"ב למה לא הביא הפסוק מן התורה וכנ"ל).

ת. א. שם לא כתיב שחגו.

ב. לא כתיב שם חג.

ש. בהנ"ל. בדרך אגב, עלה ברעיוני בעזה"י עתה לפרש הפסוק הנ"ל כך: ותקח מרים אחות אהרן הנביאה את התף בידה והיינו שלקחה התוף בידה כשיצאה ממצרים, ומהיכן ידעה שהיא תצטרך לזה, כי היא היתה מרים 'הנביאה', ומניין שהיתה נביאה משום 'אחות אהרן' וכדפרש"י, וכיון שכל הנשים ראוה יוצאת ממצרים עם תוף שהרי לקחה התוף בידה, לכן גם הם ותצאן ממצרים כל הנשים אחריה בתפים, כי כיון שידעו שהיא נביאה על כרחך שיהיה בתוף צורך ולכן כולן לקחו גם הן תפים אחריה. [ובמחלת קאי כבר גם על אחר קרי"ס]. האם אפשר לפ' כן [ועכ"פ ע"ד הרמז].

ת. יפה.

ש. בהנ"ל. הנה לדברי התוס' ק' הגמ' 'אלא מעתה דכתיב ויחוגו לי במדבר הכי נמי דחוגו חגא הוא', ה"פ, דלא מסתברא שהקב"ה יצום לצאת ממצרים כדי לרקוד [ולא עוד אלא במדבר, דלרקוד אפשר היה גם במצרים]. אמנם מה דמקשה בגמ' אח"כ 'וכי תימא הכי נמי' אין מובן מאי ס"ד.

אבל לפירש"י דחוגו חגא פי' להרבות בשמחה ק' הגמ' וכי תימא הכי נמי אתי שפיר. ולפי' התוס' קצת צ"ב.

ת. לתוס' א"א לרקוד אצל פרעה.

ש. בהנ"ל. הנה לפי' התוס', מאי דמקשה אח"כ בגמ' 'ואי סלקא דעתך דחוגא [חגא] הוא תרבא לחגא אית ליה', היה ליישב ולומר, דאח"נ והיינו כי כיון שרוקדים, החלב שבגוף מתמעט ממאמץ הגוף שע"י הרקידה [וכעין חלב שמתמעט מהגוף ע"י התענית]. וקצת צ"ב.

ת. אין מתמעט אלא מתרבה.

ש. חגיגה שם. מעילות מיכתב כתיבן אמר רמי בר חמא לא נצרכה אלא לכדתנן השליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל לא עשה שליחותו שליח מעל וכי עשה שליחותו אמאי מעל וכי זה חוטא וזה מתחייב היינו כהררין התלויין בשערה כו'.⁴² הנה בהא דפריך וכי 'זה חוטא' כו' לכא' יש לשאול, דנהי שהבעה"ב מעל כי שלוחו של אדם כמותו מ"מ למה השליח נקרא 'חוטא' והרי השליח לא ידע שהמעות הם של הקדש, וכמו דפריך להלן בגמרא 'שליח עניא מאי קא עביד' לכא' ה"נ יש לשאול כן, [ובאמת למה הגמ' לא הק' כן כאן כפי שהק' להלן].

והנה ברש"י נראה שפירש, וכי זה חוטא פי' 'וכי שליח זה חטא (בזה) שהוציא מעות הקדש' בתמיה, והרי הוא לא חטא כי לא ידע שזה מעות הקדש, (וכן, וכי בעה"ב מתחייב וכו') והרי אין שליח דבר עבירה), דז"ל רש"י בד"ה השליח (בתו"ד), וזהו כהררין שיש לתמוה ולומר 'וכי שליח זה חטא שהוציא מעות הקדש' ובעל הבית מתחייב קרן וחומש ולהביא אשם מעילות', והרי ידוע לנו בכל הש"ס שאין שליח לדבר עבירה שיהא שולח מתחייב על ידי שלוחו עכ"ל, והיינו דמה ששאלנו למה השליח חוטא זהו גופא ק' הגמ'. ויש לסייע לזה, מדמקשה בגמ' 'וכי זה חוטא וזה מתחייב' ולא מקשה בגמ' 'והא אין שליח לדבר עבירה', ועל כרחך דק' הגמ' היא גם על השליח למה הוא חוטא וגם על הבעל הבית למה הוא מעל, ולפי"ז ק' הגמ' היא וכי זה חוטא אתמהה וזה מתחייב אתמהה (והם ב' קושיות שהיא קושיא אחת).

ת. נכון.

ש. חגיגה שם. ומאי נפקא מינה אי מסתפקא לך מילתא בנגעים עיין בקראי ואי מסתפקא לך מילתא באהלות עיין במתניתין. הנה מה דקאמר 'עיין בקראי', לכא' צ"ב ממה דאמר 'לעיל י' א' וליוצא ולבא אין שלום אמר רב כיון שיוצא אדם 'מדבר הלכה לדבר מקרא' שוב אין לו שלום כו', ואיך קאמר הכא עיין בקראי.

ת. תמצאנו בדיוק הכתובים.

ש. בהנ"ל. האם י"ל דהכא אי"ז 'יוצא מדבר הלכה', מאחר שהכא יש רק דבר מקרא.

ת. היינו הך.

ש. חגיגה י"א ב'. דתנו רבנן כי שאל נא לימים ראשונים יחיד שואל ואין שנים שואלין יכול ישאל אדם קודם שנברא העולם ת"ל למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ יכול לא ישאל אדם מששת ימי בראשית ת"ל לימים ראשונים אשר היו לפניך יכול ישאל אדם מה למעלה ומה למטה

⁴²לפום ריהטא ויש לבדוק אם זה שייך לכאן - עי' כתובות ל"ג ב' מתקיף לה מר זוטרא מי איכא מידי דאילו עבר איהו לא מיחייב ועביד שליח ומיחייב כו'.

מה לפניך ומה לאחור ת"ל ולמקצה השמים ועד קצה השמים ועד קצה השמים
אתה שואל ואין אתה שואל מה למטה מה למעלה מה לפניך מה לאחור כו'. הנה לכאור' יש לשאול,
דלפי דרשת הגמרא היה צריך הכתוב להקדים ולומר קודם 'למן היום אשר ברא אלקים אדם על
הארץ' ורק אח"כ לומר 'לימים ראשנים אשר היו לפניך' ואילו בפסוק נאמר בהיפוך והיינו קודם
כתיב (דברים ד' ל"ב) כי שאל נא לימים ראשנים אשר היו לפניך, ואח"כ כתיב, למן היום אשר
ברא אלקים אדם על הארץ. ולכאור' צ"ב.

ת. פרושי קמפרש.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב, דהנה סיפא דקרא שם הוא, ולמקצה השמים ועד קצה השמים הנהיה כדבר
הגדול הזה או הנשמע כמהו, ולדרשת הגמרא צ"ב איך יתפרש הא דמסיים הכתוב 'הנהיה כדבר
הגדול הזה או הנשמע כמהו', דמה זה שייך לרישא דקרא.

ת. מענינא.

ש. חגיגה שם. יכול ישאל אדם קודם שנברא העולם ת"ל למן היום אשר ברא אלקים אדם על
הארץ יכול לא ישאל אדם מששת ימי בראשית ת"ל לימים ראשונים אשר היו לפניך כו'. לכאור' יש
לדקדק במ"ש יכול לא ישאל אדם מ'ששת' ימי בראשית, שהרי ביום השישי אדם כבר נברא, וא"כ
הול"ל יכול לא ישאל מ'חמשה הימים קודם שנברא' וכיו"ב.

ת. היינו הך.

ש. חגיגה י"א ב'. פרש"י וז"ל, מה למעלה מרקיע שעל ראשי החיות עכ"ל, ולכאור' צ"ב, דהא
להלן י"ג א' קאמר וכן בין כל רקיע ורקיע למעלה מהן חיות הקדש כו' קרני החיות כנגד כולן
למעלה מהן כסא הכבוד כו' וכתב במהרש"א דחיות הקודש הנזכר כאן הם הארבע חיות שנושאות
את כסא הכבוד (וז"ל בתו"ד, גם כו' נראה דבד' חיות הנושאות את כסא הכבוד משתעי כו'), וכיון
שכן, מה שייך לומר מה למעלה מרקיע שעל ראשי החיות והרי כסא הכבוד הוא הנמצא שם.

(עוד צ"ב איך נושאות את כסא הכבוד מאחר שיש רקיע מעל ראשיהם).

ת. מעשה נסים.

ש. בהנ"ל. עוד פרש"י וז"ל, ומה למטה מהן עכ"ל, ולכאור' היינו מה למטה מראשי החיות [שזה
המשך של מה שאמר קודם מה למעלה מרקיע שעל ראשי החיות], ולכאור' צ"ב, למטה מראשי
החיות הם שבעה הרקיעים כמבואר להלן י"ג א' דאמרי' וכן בין כל רקיע ורקיע למעלה מהן חיות
הקדש, והרי לנו דלמטה מהן הם ז' הרקיעים.

(ולהלן ט"ז א' פירוש"י פירוש אחר וז"ל ומה למטה. והרי אמר ומתחת זרועות עולם ואם שאל מי
סבלן לא חס על כבוד קונו כו' עכ"ל - ולהלן שם כתבנו בזה שאלה למרן שליט"א, ועכ"פ לכאור'
הוא פירוש אחר ממה שפרש"י כאן, ובפרש"י כאן לכאור' צ"ב כנ"ל וצ"ב).

ת. תחתיהן.

ש. חגיגה י"ב א'. אידי ואידי חד שיעורא הוא. היינו דשיעור המרחק שממזרח למערב הוא אותו שיעור המרחק שמהארץ לשמים (כנתבאר מדברי רש"י בד"ה על הארץ ובד"ה מסוף העולם), ולכאור' לפי"ז נמצא דהמהלך שממזרח למערב הוא מהלך של חמש מאות שנה, כי המהלך עד לרקיע ראשון הוא חמש מאות שנה כדלהלן י"ג א', ולדוגמא, אם ילך ברגליו מבני ברק את כל העולם עד שיגיע שוב לבני ברק יצטרך להליכה זו זמן של חמש מאות שנה, והאם כן הוא, דאל"כ היכי יתפרש מה דמשני אידי ואידי חד שיעורא הוא.

ת. כנ"ל.⁴³

ש. חגיגה שם. כתבו התוס' וז"ל, אידי ואידי חד שיעורא הוא. ופליג אמאן דדריש בתמיד דמזרח ומערב רחוק טפי דאי לא תימא הכי אדם היכי הוה קם כיון דכתיב מקצה השמים ועד קצה השמים וי"ל שסובר שהיה בגן עדן עד שנתמעט עכ"ל, האם הכוונה שהיה כל גופו בגן עדן ועי"כ היה יכול לשכב ולעמוד כרצונו כי למעלה אין גבול של מקום, או שהיה גופו בארץ אלא שכשקם ונעמד משכיבה לעמידה דווקא באותו העת נכנס קצת לגן עדן [דאל"כ לא היה יכול לקום ולעמוד]. ולכאור' בפשוטו כוונת התוס' הוא כצד בתרא, אמנם א"כ צ"ב דהא כתיב (בראשית ב' ט"ו) ויקח ה' אלקים את האדם וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה ומבואר דקודם שנתמעט והיינו קודם החטא היה כולו בגן עדן (ואדרבא, לפי"ז אין מובן ק' התוס' אדם היכי הוה קם, שהרי היה כל גופו בגן עדן) ולכאור' מבואר כצד קמא.

ת. כולו בג"ע.

ש. בהנ"ל. הנה לדברי התוס' נמצא מבואר שהגן עדן נמצא ברקיע ראשון, דאל"כ איך הגיע לגן עדן. והאם נכון הוא דכך מבואר.

ת. יתכן.

ש. עוד בהנ"ל. אי נימא שהיה בארץ וגובהו הגיע אל תוך הגן עדן, אולי י"ל דזהו מה דכתיב (בראשית ג' כ"ב) ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים וגו', והיינו דבכדי להגיע אל [הפרי של] העץ היה צריך להרים ידו כדי שיגיע אל העץ שהיה בתוך גן עדן, שהרי רגליו לא היו בגן עדן ואולי בכדי להגיע אל הפרי שבעץ שהיה בג"ע היה צריך להרים ידו כלפי מעלה אל תוך הגן עדן, ולכן אמר הקב"ה 'פן ישלח ידו'.

ת. נכון.

ש. עוד בהנ"ל. הנה למש"כ התוס' שאחר שנתמעט כבר לא היה בגן עדן, יש לשאול דא"כ למה הוצרך שמירה שלא יכנס לגן עדן כמ"ש (בראשית ג' כ"ד) ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרבים ואת להט החרב המתהפכת לשמר את דרך עץ החיים, ולמה הוצרך להיות כל זה מאחר

⁴³במכתב היה לפני שו"ת דידן, שאלה אחרת עליה השיב מרן שליט"א 'היינו הך', וכיון שכן מה שכתב מרן שליט"א כאן 'כנ"ל' הכוונה היא 'היינו הך'.

שהוא בלא"ה כבר נתמעט. [ובמסורת הש"ס אות ב' הובא מהילקוט שנתמעט לגובה של מאה אמה (כגובהם של הענקים כמ"ש בבעה"ט בפ' נח ו' י"ג) ואיך היה מגיע באופן זה לגן עדן ומה הוצרך להיות השמירה שלא יכנס שם וכנ"ל].

ת. שלא יקפוץ.

ש. חגיגה י"ב ב'. תניא ר' יוסי אומר להם לבריות כו' הארץ על מה עומדת על העמודים כו' וחכ"א על י"ב עמודים עומדת כו' וי"א ז' עמודים כו' ר"א בן שמוע אומר על עמוד אחד וצדיק שמו כו'. יש לשאול האם חכמים והי"א פליגי על ר' יוסי, דלכאור' לישנא דגמ' 'וחכ"א' ה"ז משמע שחכמים והי"א פליגי על רבי יוסי, אך אם זה נכון א"כ צ"ב מניין דרבי יוסי פליג על חכ"א ועל הי"א, שהרי גם רבי יוסי אומר על עמודים אלא שלא אמר על כמה עמודים ודילמא ס"ל כחכמים או כהי"א. ובשלמא ר"א בן שמוע דקאמר על עמוד אחד פשיטא דהוא פליג על ר' יוסי דקאמר על 'העמודים' ל' רבים, אבל חכמים והי"א מניין דפליגי על רבי יוסי [דכך משמע מלישנא דגמ' דקאמר 'וחכ"א'. וצ"ב.

ת. מדפליג להו.

ש. חגיגה שם. ומנלן דאיכרי שמים דכתיב ואתה תשמע השמים מכון שבתך. היינו מנלן דהרקיע הנקרא מכון שבו אוצרות שלג וכו' נקרא שמים, דכתיב ואתה תשמע השמים וגו', ולכאור' צ"ב למה הזכיר שלמה המלך ע"ה, שהקב"ה ישמע ממקום של פורענות.

ת. אפי' מפורענות.

ש. חגיגה שם. שם אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת וכסא הכבוד מלך אל חי רם ונשא שוכן עליהם כו'. הנה מ"ש 'שם' היינו ברקיע השביעי עליה מיירי הכא, וכיון שכן מ"ש 'ומלאכי השרת' לכאור' צ"ב, דהא מלאכי השרת קאמר לעיל דהם ברקיע הנקרא מעון כדאמר 'לעיל' מעון שבו כיתות של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה וחשות ביום מפני כבודן של ישראל' כו'. ולכאור' צ"ב.

ת. כיתות כיתות.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, רוח סערה עושה דברו. דבר הרוח סערה עשאתו עכ"ל, יש לשאול האם לפי"ז פ' הכתוב הוא כך, והיינו, דרוח, סערה עושה את דבר הרוח. או"ד כך הוא, דברו רוח, וסערה עושה הרוח, והיינו דברו של הקב"ה היא שיהיה רוח, וכשהקב"ה אומר זה אז נעשה סערה שהיא עושה הרוח, והיינו דכשהקב"ה אומר שיהיה רוח יש בכלל דבר ה' זה גם שיהיה סערה שעל ידה נעשית הרוח. ונפק"מ, אי דברו קאי על הרוח כצד קמא (ואין זה כ"כ ניחא, כי למה צריך לומר שהסערה עושה את 'דבר' הרוח, דהול"ל פשוט שהסערה עושה את הרוח ומה צ"ל שהיא עושה את 'דבר' הרוח. ואולי י"ל דהכוונה היא, שהסערה עושה פ' מקיימת את דבר ה' שיהיה רוח. ולפי"ז גם לצד קמא 'דברו' קאי על הקב"ה), אי דברו קאי על הקב"ה כצד בתרא.

ת. אמת.

ש. בהנ"ל. בספר תשובות הגר"ח ח"א תשובה תל"ז, שאלנו את מרן שליט"א בזה"ל: רוח סערה עשה דברו. יש לשאול א' למה דוקא גבי רוח נ' עשה דברו. ב' למה דוקא רוח 'סערה' והרי כולם עושים דברו. והשיב מרן שליט"א שם בזה"ל: לפעמים קורה שיש רוח סערה והוא מצווי הקב"ה לכן אמר עושה דברו ע"כ. ולכאור' קצת צ"ב מהנתבאר כאן בגמ'. (ואולי כאן זה 'דרשא' ואילו מרן שליט"א כתב לך 'פשט' המקרא).

ת. נכון.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, נכנס שחרית. לתוך תיקו והאור נראה. ויוצא ערבית. מתיקו ומתפשט למטה מן האור והרי העולם חשוך וזהו חידושו למעשה (של מעשה. ב"ח) בראשית עכ"ל, לכאור' מבואר בזה, דהחושך אינה בריאה עצמית אלא רק העדר האור, והאם נכון הוא דכך מבואר הכא, שהרי נחלקו בדבר זה הרבה.

ת. למעשה יוצא כך.

ש. חגיגה י"ג ב'. בשעה שיוצא הדיבור מפי הקב"ה חשות ובשעה שאין הדיבור יוצא מפי הקב"ה ממללות. ולהלן י"ד א' אמרי' דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל דיבור ודיבור שיוצא מפי הקב"ה נברא ממנו מלאך אחד שנאמר כו', ויש לשאול האם ידוע לך מתי יוצא דיבור מפי הקב"ה, ומהו הדיבור שיוצא מפי הקב"ה.

ת. ע"י המלאך.

ש. חגיגה שם. כביכול נתמעטו כנפי החיות הי מינייהו אימעוט אמר רב חננאל אמר רב אותן שאומרות שירה בהן כו'. הנה מבואר דמעת חורבן הבית החיות אינם אומרות שירה, והנה לעיל י"ב ב' אמרי' מעון שבו כיתות של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה וחשות ביום מפני כבודן של ישראל שנאמר כו' ולכאור' לא מצינו שם חילוק בין זמן שביהמ"ק קיים לבין זמן שאין ביהמ"ק קיים ומשמע דאף בזמן שאין ביהמ"ק קיים ג"כ כיתות מלאכי השרת אומרות שירה, וכיון שכן יש לשאול מאי שנא דלמה מלה"ש כן אומרים שירה, דהא מאותו הטעם שהחיות לא אומרות שירה והוא כיון שחרב ביהמ"ק (וברש"י ד"ה כאן בזמן שבית המקדש קיים, כתב, 'ונתמעטה פמליא של מעלה' והוא כדאמרי' כן בגמ' להלן בהדיא) ה"נ איך מלאכי השרת כן אומרים שירה והרי חרב ביהמ"ק, ומאי שנא. (ואולי אצל מלאכי השרת לא נתמעטה פמליא של מעלה, אך זה גופא יהי' צ"ב מאי שנא, דלמה אצל החיות נתמעטה פמליא של מעלה מהחורבן ואילו אצל מלאכי השרת לא, ומאי שנא). וצ"ב.

ת. לפני החורבן ולעת"ל.

ש. חגיגה שם. הכי השתא בשלמא אפיה אורח ארעא לגלויי קמיה רביה כרעיה לאו אורח ארעא לגלויי קמיה רביה. לכאור' מכאן ראייה שאין ללכת בלא גרביים וכ"ש בעת שהולך אצל הרב וכ"ש בעת התפילה שהוא כעומד לפני המלך. האם ראייה נכונה היא. [ואף דאי"צ לראיה וסברא היא זו, מ"מ ראייה היא כנגד אלו שלא מקפידים על זה ה"י].

ת. פשוט.

ש. חגיגה שם. כתבו התוס' וז"ל, לבן כפר שראה המלך. שצריך לו להביא סימנים לאחרים קודם שיאמינוהו לפי שראהו שלא במקומו ואין דרכו להתראות שם וה"נ אמר יחזקאל שראהו על נהר כבר לפיכך נתמהו שומעיו עכ"ל, (ובהגהות הב"ח אות כ' ביאר יפה כוונת התוס'), והנה ממ"ש התוס' לפיכך נתמהו שומעיו מבואר דאמר זה בפני הרבה אנשים, ועכ"פ בפני יותר מאיש אחד, וצ"ב דהא תנן במתניתין לעיל י"א ב' (למסקנת הגמ') 'ולא במרכבה ליחיד אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו', ופרש"י שם וז"ל, ולא במרכבה ליחיד. לתלמיד יחיד. אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו. שלא יצטרך לשאול לרב כשיסתפק לו דלאו אורח ארעא לפרושא בהדיא עכ"ל, וכיון שכן איך דרש יחזקאל את מעשה המרכבה שראה בפני יותר מיחיד.

ואין ליישב ולומר דבני דורו של יחזקאל היו כולם בגדר 'חכם ומבין מדעתו', חדא דהיתר זה נאמר רק לגבי יחיד ולא לגבי רבים, ועוד דגם אם היה נאמר גם גבי רבים עדיין א"א ליישב כן, שהרי [הובא מ]הרמב"ם (מורה נבוכים ג' ו') [ש]כתב שבני דורו של ישעיהו היו שלמים בדיעת הבורא יותר מאנשי דורו של יחזקאל [שלפיכך ישעיהו לא הוצרך לפרט את מה שראה ויחזקאל הוצרך לפרט מה שראה] ע"כ, וכיון שכן הדרא ק' לדוכתא איך דרש יחזקאל מעשה המרכבה בפני יותר מיחיד. וצ"ב.

ת. חכם כרבים.

ש. חגיגה י"ד א'. פרש"י וז"ל, קילל ישעיה את ישראל. כלומר נתנבא עליהן י"ח פורעניות עכ"ל, קצת יש להעיר דאילו בתנא דבי אליהו רבא (סוף פט"ז) איתא, ואמר לי רבי מה נשתנה ישעיהו בן אמוץ מכל הנביאים שהוא היה מתנבא כל הטובות וכל הנחמות לישראל יותר מכל הנביאים אמרתי לו בני מפני שהוא היה מקבל עליו עול מלכות שמים בשמחה יותר משאר כל נביאים שנאמר כו' ע"כ.

ת. שניהם.

ש. חגיגה י"ד ב'. ת"ר מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור כו' מיד פתח ר"א בן ערך במעשה המרכבה ודרש וירדה אש מן השמים כו'. הנה ממה דלא קאמר שאף ר"א בן ערך ירד מן החמור [וקאמר כן רק אצל ריב"ז מפני שאמר 'אפשר אתה דורש במעשה מרכבה ושכינה עמנו ומלאכי השרת מלוין אותנו ואני ארכב על החמור'] לכאן משמע שר"א בן ערך לא ירד [גם הוא] מהחמור [כמו שריב"ז ירד], וצ"ב איך לא ירד ר"א בן ערך מהחמור אחר שריב"ז אמר לו אפשר כו'. (ואף מלישנא דגמ' דקאמר 'מיד' פתח ר"א בן ערך במעשה המרכבה כו' מבואר דר"א בן ערך לא ירד מהחמור כי מיד שגמר ריב"ז לומר לו אפשר אתה דורש במעשה מרכבה כו' מיד פתח ר"א בן ערך במעשה המרכבה, וצ"ב כנ"ל).

ת. חייב מיד במצוה.

ש. חגיגה שם. פתח רבי יהושע ודרש ואותו היום תקופת תמוז היה נתקשרו שמים בעבים ונראה כמין קשת בענן והיו מלאכי השרת מתקבצין ובאין לשמוע כו'. הנה מ"ש ונראה כמין קשת בענן, לכאור' צ"ב מה השבח בזה והרי קשת אינו סימן טוב.

ת. סי' לענן.⁴⁴

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב בזה דהא מי שראה קשת אסור לו לספר זה משום לשה"ר כמ"ש במשנ"ב סי' רכ"ט ס"ק א', ואיך סיפרו זה כאן בגמ'. וצ"ב.

ת. א. ע"י המקום כמש"כ בענני ענן.⁴⁵

ב. רק בזמנו אין לספר.

ש. בהנ"ל. האם י"ל דדווקא קשת בזמנה והיינו בחורף שהוא זמן הגשמים אינו סימן טוב. וממילא גם אין בזה משום לשה"ר.

ת. אין נ"מ.

ש. בהנ"ל. האם י"ל עוד, דהכא קאמר ונראתה 'כמין' קשת בענן, ולא קאמר ונראתה קשת בענן, והיינו דבאמת לא היה זה קשת הרגיל שבחורף. [אלא דא"כ יש לשאול מהו הנקרא קשת בענן, ומהו הנקרא 'כמין' קשת בענן.]

ושוב חשבתי דאולי החילוק הוא כך, דהנה להלן ט"ז א' אמרי' מסתכל בקשת דכתיב כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה', ולפי"ז י"ל ד'קשת' האסור לראות הוא מ"ש כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם ואילו 'כמין קשת' הוא מ"ש כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה', והיינו דמ"ש 'ונראתה כמין קשת בענן' לא הי' זה הקשת הנראית בחורף אלא הי' זה מראה דמות כבוד ה', וממילא שבח גדול הוא גבי רבי יהושע שזה נראה כשדרש במעשה המרכבה. והאם נכון הוא].

ת. לא.

ש. חגיגה שם. דארצי ולא ארצו קמיה לא קא חשיב. לכאור' צ"ב דהא רבי יוחנן בן זכאי הרצה לפני רבי אלעזר בן ערך כמ"ש לעיל שאמר ליה רבי אלעזר ב"ע לריב"ז רבי תרשיני לומר לפניך דבר אחד 'שלימדתני'. וביותר זה ק' על הא דמשני להלן במסקנא 'דארצי מיהא קמיה מאן דארצי', וצ"ב.

ת. לא הרצה.

⁴⁴סי' היינו סימן. הגר"א ש' קניבסקי שליט"א.

⁴⁵כאן לא הי' קשת של מכול. הגר"א ש' קניבסקי שליט"א.

ב' שאלות אלו נכתבו יחד ונשלחו למרן שליט"א ב' פעמים, ובפעם הראשונה ענה מרן שליט"א רק תשובה זו. ובפעם שניה השיב מרן שליט"א על כל שאלה לחוד כמ"ש בפנים.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. הוקשה מיתתו לפניו לפי שמת בחור ואעפ"כ אי אפשר שלא ימות משום שנאמר כי לא יראני האדם וחי עכ"ל, הנה מש"כ רש"י הוקשה מיתתו לפניו לפי שמת 'בחור', בפשוטו הכוונה, שמת בלי שנשא אשה קודם, וכדאיתא באיכה רבתי קשה מיתתן של בחורים לפני הקב"ה יותר משריפת בית אלקינו. אמנם בתהלים צ"ט ח' פרש"י וז"ל, אל נושא עון ישראל היית להם בשבילם. ונוקם על עלילותם משה ואהרן שמעו נא המורים שמואל על שלא הדריך בניו בדרך טובה לפיכך מת 'בחור' עכ"ל ושאלנו את מרן שליט"א בזה"ל: מש"כ רש"י הל' בחור צ"ב דהא נפ' בן נ"ב כדאי' בתענית ה' ב'. והשיב לך מרן שליט"א [בס' תשובות הגר"ח ח"א תשובה תי"ז]: הכונה שלא השלים שנותיו. והרי לנו ד' בחור' אינו דווקא זה שלא נשא אשה אלא שהוא לא השלים שנותיו. ומעתה יש לשאול מה הכוונה במש"כ רש"י גבי בן עזאי, האם הכוונה שמת בחור מבלי שנשא אשה, או שמת בחור היינו שלא השלים שנותיו. ת. בלי סמיכה.

ש. חגיגה ט"ו א'. איתיהיבא ליה רשותא למימחק זכוותא דאחר. הנה לישנא דגמ' 'איתיהיבא ליה רשותא' ה"ז משמע שמיטטרון ביקש רשות למחוק זכויותיו של אחר, והאם כן הוא הפשט, דאל"כ הוה למימר כגון 'הורו למיטטרון למימחק זכוותא דאחר' וכיו"ב. וצ"ב. ת. רק רשות.

ש. חגיגה ט"ו ב'. לא מידן לידייניה משום דעסק באורייתא ולא ליתי לעלמא דאתי משום דחטא. הנה מ"ש משום דעסק בתורה לכא' צ"ב דהא לעיל ע"א קאמר דמיטטרון איתיהיבא ליה רשותא למימחק זכוותא דאחר, וכיון שכן איך יש לו עתה זכות התורה שעסק בה והרי נמחקו כל זכויותיו. ת. זכות תורה א"א למחוק.

ש. בהנ"ל. וכן צ"ב בהא דקאמר ר"מ מוטב דלידייניה וליתי לעלמא דאתי, כי נהי שנתכפר לו ע"י שדנוהו מ"מ מה יעשה בגן עדן מבלי התורה שלמד בה בחייו, ומה הועיל לר"מ, שהרי כל מה שרצה ר"מ שידונו את אחר הי' כדי שיזכה לגן עדן, ומה הועיל בזה שדנוהו מאחר שנשאר ריק מכל זכות. (ומרן הח"ח צוק"ל האריך בענין זה בספרו זכור למרים פ"ז דמי שאינו שומר ופוגם בחושים של דיבור שמיעה וראיה אף שיזכה לעוה"ב יהיה לו סבל גדול בגן עדן מאחר שלא יוכל לדבר עם הצדיקים שם בדברי תורה ולא לשמוע הדברי תורה שעוסקים בה שם ולא לראות וכו'. וא"כ מה יעשה אחר בעוה"ב, ומאי אהני ליה לר"מ).

ואולי חזינן מזה דיותר יסורים הם שלא ידונו אותו מאשר שידונו אותו ויהיה בג"ע מבלי שום זכות, ודבר זה עכ"פ רצה רבי מאיר להרויח [וכמ"ש במהרש"א שר"מ רצה שלא יהיה מצב זה שהתלמיד בג"ע והרב בגיהנם. וסבר ר"מ דעדיף ששניהם יהיו בג"ע אף שע"ז יהיה התלמיד בג"ע במקום גבוה יותר לאין שיעור מהרב], אמנם להמובא מהבית הלוי בדרוש י"ג דר"מ ענה לנימוס [להלן כאן בגמ'] דמי שכולו רע אף שנוכח בגיהנם מ"מ לא יכנס לגן עדן כי אין לו במה ליכנס לשם [ולכן לעולם הוא בגיהנם], עדיין צ"ב מה הרויח ר"מ גבי אחר וכנ"ל.

ת. פשוט.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב, דהנה בעובדא דרבי ובתו של אחר לקמן, לכאן חזינן דאחר שנתכפר לו לאחר (וכ"ש אם היה זה קודם שנגמר כפרתו) עדיין עמדה לו לאחר זכות תורתו, וצ"ב כנ"ל שהרי מיטטרון מחק כל זכויותיו. [ולא מצינו דמיטטרון מחק דווקא את שאר הזכויות ולא את זכויות התורה]. וצ"ב.

ת. תורה שאני.

ש. בהנ"ל. האם י"ל דבאמת מיטטרון מחק כל זכויותיו ואף זכויות התורה שלו וכפשטיה דדברים, אבל מ"מ גם אחר שמחק לו, עדיין היו לו זכויות של תורה ע"י פירות והיינו ע"י תורה של רבי מאיר תלמידו ושאר תלמידיו, כי כיון שהמשיכו לעסוק בתורה ה"ז נזקף לזכותו של אחר מאחר שהוא לימדם התורה, וזכויות תורה אלו הם שהצילוהו.

ת. נכון.

ש. חגיגה שם. מתי אמות ואעלה עשן מקברו. הנה הלשון 'מתי אמות' משמע שמבקש דבר זה שכבר ימות כדי לסייע לאחר, והאם מבואר כאן שמותר לבקש דבר זה שימות קודם זמנו.

[ומ"מ חזינן כאן מסי"נ של רבי מאיר וכן להלן מסי"נ של רבי יוחנן שהסכימו מצידם למות קודם זמנם כדי לסייע לאחר למעלה, ואולי בשביל דבר כזה דווקא מבואר כאן שמותר לבקש למות קודם הזמן אבל בעלמא אסור].

ת. לא ביקש רק אמר מתי שאמות אעלה עשן.

ש. חגיגה שם. כי נח נפשיה דר' יוחנן פסק קוטרא מקבריה דאחר פתח עליה ההוא ספדנא אפילו שומר הפתח לא עמד לפניך רבינו. הנה במו"ק כ"ה ב' אמרי' גבי כמה אמוראים מה הספידום כשנח נפשיהו, וגבי ר' יוחנן אמרי' שם, כי נח נפשיה דר' יוחנן פתח עליה ר' יצחק בן אלעזר קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים דכתיב והיה ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים ואמר ר' יוחנן זה יומו של יאשיהו, ולהנתבאר הכא בגמ' י"ל דבכוונה אמר כן ר' יצחק בן אלעזר והיינו דר"ל שכמו שיאשיהו נפטר קודם זמנו [שאם היה שומע לנביא שם, לא היה נפטר במלחמה], ופטירת יאשיהו היה כבא השמש בצהרים כי היה זה קודם זמנו כהשמש ששקעה באמצע היום קודם זמנה, ה"נ רבי יוחנן עצמו נפטר קודם זמנו כדי להציל את אחר מהגיהנם כמו שאמר ר' יוחנן מתי אמות ואכבה עשן מקברו ומשמע שביקש דבר זה שכבר ימות כדי שיציל את אחר מגיהנם. והאם נכון לפרש כן הספידו דר' יצחק בן אלעזר.

[אך קצת צ"ב למה לא מייתי במו"ק שם גם את ההספד של ההוא ספדנא הנאמר כאן בגמ' חגיגה, כי לכאן שם במו"ק הוא מקומו, וצ"ב].

ת. לא ביקש רק אמר כשימות.

ש. חגיגה שם. א"ל אמאי ר"מ רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק כו'. קצת יש לדקדק למה כאן המשיל הדבר לרמון ואילו לעיל קאמר דבמערבא המשילו זה ל'תמר' שאכל תחלא ושדא שיחלא לברא.

ת. תמרי ורמוני.

ש. חגיגה שם. א"ל שיננא מאי קא בכית. איתא במסורת הש"ס אות ג' וז"ל, בערוך ערך שן פירש שיננא מחודד בתלמוד מלשון חץ שנון וי"א גדול השינים ובשיטה מקובצת כתובות י"ד א' פירש לפי ששיניו גדולות קרי ליה שיננא ע"ש, עכ"ל. ויש להבין למה קרא לו שם ע"ש שהיו שיניו גדולות. (והאם י"ל שאמר לו זה מתוך חביבות שהי' דומה לו כי גם בשמואל עצמו מצינו כן כמ"ש בנדרים נ' ב').⁴⁶

ת. שיוכל ללמוד הרבה.

ש. חגיגה שם. א"ל שיננא מאי קא בכית א"ל מי זוטרא מאי דכתיב בהו ברבנן איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים כו'. הנה תחילת הפסוק שם (ישעיה ל"ג י"ח) הוא, לבך יהגה אימה איה ספר וגו', וכיון שאמר הכתוב 'לבך יהגה אימה' והיינו ממ"ש איה ספר וגו', למה רב יהודה 'בכה' והרי מה שמצינו בפסוק הוא רק שלבו יהיה בפחד מזה אבל לא שגם יבכה מזה.

ת. מרוב פחד.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, זמר יווני לא פסק מביתו. והיה לו להניח בשביל חורבן הבית דכתיב בשיר לא ישתו יין עכ"ל, משמע דלולי הטעם של חורבן הבית לא היה פגם בעצם הדבר שהיה זה זמר יווני. ולכא' צ"ב. [ודוחק גדול הוא ליישב דנהי שזה פגם ואף פגם גדול מ"מ לא היה זה סיבה לכך שיצא לתרבות רעה ורק זה שלא הניח בשביל החורבן זה מה שגרם לו לצאת לתרבות רעה].

ת. אולי.

ש. חגיגה ט"ז א'. רב יוסף אמר זה העובר עבירה בסתר כדר' יצחק דאמר רבי יצחק כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה שנא' כו' איני והאמר ר' אלעא הזקן אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורין ויתעטף שחורין ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא לא קשיא הא דמצי כייף ליה ליצריה הא דלא מצי כייף ליצריה. הנה בפשוטו ק' הגמ' היכי אמרי' דלעבור עבירה בסתר הוא יותר חמור שע"ז אמרי' כאילו דוחק רגלי שכינה, והרי בהא דר' אלעא הזקן חזינן דלעבור עבירה בסתר הוא יותר קל.

וע"ז משני, דאף בהא דר' אילעא הזקן הוא כאילו דוחק רגלי שכינה אלא שעדיף להפחית את חומרת העבירה ע"י שיעשה אותה בסתר ולא בפרהסיא.

ולכא' הי' לפרש ק' הגמ' איך אפשר לומר שהעובר עבירה בסתר הוא כאילו דוחק רגלי שכינה והרי בהא בר' אלעא הזקן חזינן לא כן כי אם הי' זה כאילו דוחק רגלי שכינה וודאי לא הי' ר' אלעא הזקן אומר לעשות כן.

⁴⁶ ע"ע כמו כן שבת ד' א' וכי הא דא"ל שמואל לרב יהודה שיננא כו'.

וע"ז משני, דבהא דר' אלעא הזקן הוא אינו כאילו דוחק רגלי השכינה, כי אינו אומר בלבו אין השכינה כאן, אלא הוא אומר בלבו השכינה היא כן כאן אלא שאיני מתגבר על היצר, ומשא"כ בהא דרב יוסף שיכול להתגבר על יצרו ואעפ"כ עובר העבירה הרי הוא כאומר בלבו אין השכינה כאן. והאם יש לפרש כן. (ולכאור' יש יתרון לפרש כך כי לפירוש זה נמצא דלר' אלעא הזקן הוא אינו כאילו דוחק רגלי השכינה וכן"ל).

ת. יתכן.

ש. חגיגה שם. שמא תאמר מי מעיד בי אבני ביתו וקורות ביתו של אדם הן מעידין בו כו' וחכ"א נשמתו של אדם מעידה בו כו' ר' זריקא אמר שני מלאכי השרת המלוין אותו הן מעידין בו כו' וי"א אבריו של אדם מעידין בו כו'. לכאור' יש לשאול אמאי לא קאמר נמי הקב"ה בעצמו מעיד בו וכדתנן בהדיא בספ"ד דאבות הוא היה אומר כו' הוא הדיין 'הוא עד' הוא בעל דין והוא עתיד לדון כו'.

ת. נוגע בדבר פסול לעדות.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, ומה למטה. והרי אמר ומתחת זרועות עולם ואם שאל מי סבלן לא חס על כבוד קונו כו' עכ"ל, הנה הלשון 'והרי אמר' קצת מוקשה, דהול"ל כגון שהרי אמר הכתוב וכיו"ב, והאם י"ל דכוונת רש"י להא דאמר' לעיל י"ב ב' תניא ר' יוסי אומר סערה תלויה בזרועו של הקב"ה שנאמר ומתחת זרועות עולם ופרש"י שם וז"ל ומתחת כל היצירה זרועות עולם הסובלות אותו עכ"ל, והיינו דלשון רש"י והרי אמר קאי על מה שאמר רבי יוסי לעיל י"ב ב' שם. ת. נכון.

ש. חגיגה ט"ז א'. כסבורין העם לומר שקולו של הרוג הוא אמר להם קולי הוא תדעו כו'. לכאור' קצת צ"ב, וכי לא הכירו את קולו של רבי יהודה בן טבאי, וכיון שכן איך היו סבורין שזה קולו של הורג, וגם מה הוצרך להוכיח דבר זה כמ"ש תדעו כו' והרי לפי הקול היה יכול להשיב להם שזה הוא ולא ההורג.

ת. אין סומכין על הקול.

ש. חגיגה שם. ודלמא פיוסי פייסיה כו'. לכאור' צ"ב דאי משום דפיוסי פייסיה א"כ למה רק כשיפטר רבי יהודה בן טבאי אז יפסק הקול, וכי רק בפטירת רבי יהודה בן טבאי יתפייס ההורג.

ת. מיתה תחת מיתה.

ש. חגיגה שם. לעולם אל תהא שבות קלה בעיניך שהרי סמיכה אינה אלא משום שבות ונחלקו בה גדולי הדור כו'. יש לדקדק דהול"ל גדולי 'הדורות' כי בכמה דורות נחלקו גדולי הדור בזה כמ"ש במשנה.

ת. כל דור ודור.

ש. חגיגה י"ז ב'. ת"ש מי שלא חג שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג ויו"ט הראשון של עצרת שוב אינו חוגג מאי לאו יו"ט של עצרת לא יום טבוח אי הכי ניפשוט מינה דחד יום טבוח אימא ימי טבוח. הנה לכאור' יש להבין כאן כמה דברים וכדלהלן:

א. מאי קאמר 'מאי לאו יו"ט של עצרת' והרי בברייתא איתא בהדיא כן ומה הוסיף בזה על מה שכתוב בברייתא.

ת. בראשי תיבות.

ב. הא דקאמר 'לא יום טבוח' צ"ב היכן זה נרמז בתיבות של הברייתא דאמרי' יו"ט [הראשון] של עצרת.

ת. כנ"ל.

ג. בהא דאמר 'אימא ימי טבוח' צ"ב, דבשלמא אם היה כתוב בברייתא בהדיא התיבות 'יום טבוח' ניחא דעלה אמרי' 'אימא ימי טבוח' אבל השתא דאין זה כתוב בהדיא בברייתא רק מפרשין דמה שכתוב בברייתא 'יו"ט של עצרת' פירושו 'יום טבוח' היכי אמרינן 'אימא ימי טבוח'.

ת. יום ראשון ויום שני וכו'.

ד. בהנ"ל. (ושלא ע"ד הפשט שמא היה לומר דבברייתא היה כתוב 'יו"ט' של עצרת, ויש לפרש תיבת 'יו"ט' בב' אפשרויות הא' יום טוב והשני יום טבוח, וזהו מ"ש בתחילה מאי לאו יו"ט של עצרת והיינו שמ"ש יו"ט פירושו יום טוב, ודוחה דמ"ש יו"ט פירושו יום טבוח, ולפי"ז הכל ניחא. אמנם מסתברא שאין זה פשט אמת. וא"כ צ"ב כנ"ל).

ת. כנ"ל.

ה. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, אלא לתשלומין. לאחר יו"ט קאי וקורא אותן מקרא קדש לענין תשלומין ומותרין במלאכה עכ"ל, לכאור' צ"ב מדאמרי' בברייתא להלן י"ח א' 'הואיל וקרין מקרא קדש דין הוא שאסור בעשיית מלאכה'.

ת. על יו"ט עצמו.

ו. חגיגה י"ח א'. וריש לקיש אמר וחג הקציר איזהו חג שאתה חוגג וקוצר בו הוי אומר זה עצרת אימת אילימא ביו"ט קצירה ביו"ט מי שרי אלא לאו לתשלומין. בהא דקאמר 'איזהו חג שאתה חוגג וקוצר בו הוי אומר זה עצרת' לכאור' יש לשאול דהא חג הפסח הוא גם חג שאתה חוגג וקוצר בו והיינו קצירת העומר וכמ"ש בפרשת אמור, וקצירה זו מותרת אף ביו"ט וא"כ מניין הראיה לתשלומין. [ונהי שאי אפשר לפרש הפסוק וחג הקציר בחג הפסח כי הוא מייירי בחג השבועות, מ"מ מה שאמר איזהו חג וכו' צ"ב כנ"ל].

ת. בחג אין קוצרין.

ש. חגיגה שם. רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר אלה מועדי ה' וגו' במה הכתוב מדבר אם בראשון הרי כבר נאמר שבתון אם בשביעי הרי כבר נאמר שבתון הא אין הכתוב מדבר אלא בחולו של מועד כו'. מ"ש 'אם בשביעי הרי כבר נאמר שבתון' לכאורה צ"ב דהא בפסוק לא כתיב 'שביעי' אלא כתיב 'שמיני' דכתיב (אמור כ"ג ל"ט) אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחגו את חג ה' שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון. וצ"ב.

ת. א. הרי כתיב שבעת ימים הוקשו לכולם.

ב. היינו הך.

ש. חגיגה י"ט א'. אלא מהא דתנן פירות שנפלו לתוך אמת המים ופשט מי שידי טמאות ונטלן ידי טהורות ופירות אינן בכי יותן ואם בשביל שיודחו ידי ידיו טהורות והפירות הרי הן בכי יותן. פרש"י וז"ל, ואם בשביל שיודחו ידי. נתכוון ליטול פירות הרי הוא בכי יותן ומקבלין טומאה מעכשיו וכיון דנתכוון להדיח ידי גלי דעתיה דניחא ליה בהך נפילה שעל ידיה הדיח ידי עכ"ל, הנה מל' רש"י 'ואם בשביל שיודחו ידי נתכוון ליטול פירות' מבואר דמיירי דרק בשביל שיודחו ידי נטל הפירות אבל אם לא היה צריך ליטול ידי לא היה לוקח הפירות וצ"ב למה נאמר כן דהא וכי בשופטני עסקינן, ובפשוטו היה לוקח פירותיו גם אם לא היה צריך בדיוק אז שיודחו ידי וכיון שכן היכי גלי דעתיה' דניחא ליה בהך נפילה שע"י הדיח ידי.

[ובאופן אחר השאלה, דהא כיון שגם בלא נפילת הפירות היה צריך ליטול ידי א"כ ודאי היה נוטלן גם בלא מה שנפלו עתה פירותיו למים וכיון שכן למה נטילת ידי תלוי כאן בלקיחת פירותיו וכי מיירי דווקא בגוונא שהיה חסר לו מים והא לא מצינו חילוק בזה].

ת. לא עתה.

ש. חגיגה שם. איתיביה רבה לרב נחמן הטובל לחולין והוחזק לחולין אסור למעשר הוחזק אין לא הוחזק לא, הכי קאמר אף על פי שהוחזק לחולין אסור למעשר. לכאור' בהא דמשני הכי קאמר אע"פ שהוחזק לחולין אסור למעשר יש לשאול, שהרי קודם דקתני 'והוחזק לחולין' כו' קתני 'הטובל לחולין' ולשון זה משמע שיש צורך בטבילה לחולין, [דאל"כ למה טבל לחולין], והיכי משני דהכוונה שאי"צ טבילה לחולין רק קאמר שאע"פ שטבל כו'.

(ושמא מיירי הכא דווקא בגוונא זו, והיינו, באחד שלא ידע שאי"צ לטבול לחולין וכבר טבל לחולין ואח"כ הוצרך לטבול למעשר ואומר שכיון שכבר טבל [לחולין] תועיל טבילתו למעשר וע"ז אמרינן ליה דלא מהני מה שטבל לחולין ואפי' שלא ידע שאי"צ לטבול לחולין וזה מאחר שלא מועילה הטבילתו כל זמן שלא טבל למעשר).

ת. נכון.

ש. חגיגה כ' א'. אלא מסיפא יוסי בן יועזר היה חסיד שבכהונה והיתה מטפחתו מדרס לקודש יוחנן בן גודגדא היה אוכל על טהרת הקודש כל ימיו והיתה מטפחתו מדרס לחטאת לחטאת אין

לקודש לא אלמא קסבר חולין שנעשו על טהרת הקודש כקודש דמו. הנה מ"ש 'לחטאת אין לקודש לא' לכאן' הוא צ"ב, שהרי לכאן' ק"ו הוא, דאם לחטאת הוא מדרס ק"ו לקודש שצריך להיות מדרס, כי קודש היא דרגה פחותה מדרגת החטאת וכמבואר במשנה לעיל י"ח ב'. ולכאן' צ"ב.

ת. למה מדגיש לקודש.

ש. חגיגה שם. אמר רבינא באומר שמרתיו מדבר שמטמאו ולא מדבר הפוסלו. לכאן' צ"ב דהא קאמר בהדיא לעיל בבביתא 'ולא היה בלבו על המגריפה' ומשמע לגמרי כי לא נתבאר בבביתא שלא היה בלבו על המגריפה לפלגא.

ת. מובן מעצמו.

ש. חגיגה שם. בשלמא לרבי אלעזר בר צדוק כל אחת ואחת אומרת חברתי אשת עם הארץ ומסחה דעתה מינה כו'. לכאן' צ"ב דהא בבביתא איתא בהדיא מעשה בשתי נשים 'חבירות'.

ת. חבירות בעבודה.

ש. חגיגה כ' ב'. בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש. הנה להלן כ"ה ב' אמרי' אלמא מדמהימן אקדש מהימן נמי אתרומה הכא נמי מדמהימן אפסח מהימן נמי אתרומה, ופרש"י וז"ל, מיגו דמהימן אקדש מהימן אתרומה. שגנאי הוא למזבח שתהא תרומה המחוברת לו בחזקת טומאה והקדש יקרב למזבח עכ"ל, והיינו דכמו שגנאי הוא למזבח כו' ה"נ לענין פסח גנאי הוא לקרבן פסח שיקריבו ויאכלו מי שהוא נחשב טמא לענין תרומה, והשתא, לכאן' יש לשאול, למה כאן במשנתנו דאמרי' 'בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש' אי"ז גנאי לתרומה מאחר שבדי אוכלי תרומה הם מדרס לקדש. [ואף שתרומה פחות מקדש מ"מ גנאי הוא לתרומה ולמה לא חיישינן מכך].

ת. אינו למעשה רק לתלמוד.

תשובות הגר"ח

חגיגה

ש. חגיגה ב' א'. מתני'. הכל חייבין בראייה חוץ מחרש שוטה וקטן וטומטום ואנדרוגינוס ונשים ועבדים שאינם משוחררים כו' איזהו קטן כל שאינו יכול כו'. הנה להלן ע"ב אמרי', אמר רבא ואיתימא רבינא חסורי מיחסרא והכי קתני הכל חייבין בראייה ובשמחה חוץ מחרש המדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר ושוטה וקטן פטור מן הראייה ואע"פ שפטור מן הראייה חייב בשמחה ואת שאינו לא שומע ולא מדבר ושוטה וקטן פטור אף מן השמחה הואיל ופטורים מכל מצות האמורות בתורה תניא נמי הכי כו' ושוטה וקטן פטורין אף מן השמחה כו', והנה לכאן' לפי"ז הא דתנן 'טומטום כו' ונשים' כו' פירושן שאינם חייבים בראייה ובשמחה, ועתה, בשלמא מ"ש חוץ מנשים

לענין ראייה נוחה כי באמת נשים פטורות מראייה וכדיליף להלן ד' א' זכור להוציא את הנשים, אבל מ"ש חוץ מנשים לענין שמחה צ"ב דהרי נשים חייבות בשמחה וכדאמר אביי להלן ו' א', עד הכא דמחייבא אימיה בשמחה אייתיתיה אימיה כו' ופרש"י שם וז"ל מחייבא בשמחה. לעלות לרגל ולשמוח בחג עם בעלה דעל השמחה נצטוו נשים דכתיב ושמחת אתה וביתך עכ"ל. וצ"ב. ת. שמחה של הראי'.

ש. בהנ"ל. האם צ"ל דמ"ש 'וטומטום ואנדרוגינוס ונשים ועבדים' כו' חזר התנא לדבר רק לענין הראייה ולא המשיך בהם לדבר בענין השמחה. [ודחוק הוא].⁴⁷ ת. כנ"ל.

ש. חגיגה שם. איזהו קטן כל שאינו יכול לרכוב על כתיפו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית דברי בית שמאי ובית הלל אומרים כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית שנאמר שלש רגלים. פרש"י וז"ל, אי זהו קטן כו'. אבל מכאן ואילך אף על פי שאינו חייב מן התורה, הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצות עכ"ל, והיינו דמחלו' ב"ש וב"ה הוא בדין דרבנן⁴⁸, ולכא' צ"ב דהא ב"ה מיייתי לקרא דכתיב שלש רגלים וכיון שכן הי' צריך להיות שלב"ה החיוב להעלות קטן הוא דאורי', וצ"ל דלכך פרש"י להלן מיניה וז"ל, שלש רגלים. הראוי לעלות ברגליו חייב הכתוב, וכיון דגדול פטור מן התורה, קטן לאו בר חינוך הוא עכ"ל והיינו דמ"ש 'שנאמר שלש רגלים' הוא לימוד להגדול שרק אם הגדול ראוי לעלות ברגליו הוא חייב בראי', ומזה ילפינן דבאופן שגדול פטור מדאורי' הקטן פטור מהחיוב דרבנן. אך דלכא' צ"ב למה לא מיייתי לקרא דשלש רגלים לעיל מיניה כשאמר התנא 'ומי שאינו יכול לעלות ברגליו'. ת. היינו הך.

ש. חגיגה שם. לאתויי חגור ביום ראשון ונתפשט ביום שני. יש לשאול למה נקטו כאן דווקא חגור, ולא נקטו כגון חרש ונתרפא, או שוטה ונתפקח, או קטן שהגדיל, או עבד שנשתחרר, שהם שנויים במשנה לפני החגור, ולמה דילג על כל אלו האופנים ונקט 'חגור' ונתפשט. ת. עולה לרגל.

ש. חגיגה שם. הניחא למ"ד כולן תשלומין זה לזה כו'. לכא' צ"ב דהא למ"ד תשלומין זה לזה פשיטא הוא דחייב, ולמה נתרבה רק מתיבת 'הכל', דלכא' אי"צ כלל לרבותו דפשיטא דהוא חייב. ת. אולי צריך לכולם.

⁴⁷לענין בגמרא מתיבתא חגיגה ב' ב' עמוד י"ג בכותרת כיצד מיישבים את המשנה, כמדומה דזה מעניינו.

⁴⁸והכי הוא להדיא בגמ' להלן ד' א' קטן שהגיע לחינוך דרבנן היא כו' וקרא [דכתיב כל זכורך לרבות את הקטנים] אסמכתא בעלמא כו' יעו"ש.

ש. חגיגה שם. ואיבעית אימא לעולם כדאמרי מעיקרא ודקא קשיא לך הא דרבינא כו'. האם לתי' זה, אף מתני' דידן ס"ל דסומא בא' מעיניו פטור מראיה. והיינו דלתי' זה מתני' דידן רבי יהודה היא או מיתוקמא כרבי יהודה, דאילו לתי' קמא מתני' אתא לאפוקי מרבי יהודה.

ת. שוין.⁴⁹

ש. חגיגה שם. ואיבעית אימא כו' לא קשיא כאן כמשנה ראשונה כאן כמשנה אחרונה כו'. הנה לתי' זה לכאור' נמצא דתנא דמתני' ה"ק, הכל חייבין בראיה פי' גם מי שחציו עבד וחציו בן חורין, חוץ מעבדים שאינם משוחררים פי' חוץ מעבדים שהמה חציו עבד וחציו בן חורין, ובפשוטו אין לזה הבנה. וצ"ב.

ת. מקצת ככולו.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, ב"ש אומרים הראייה שתי כסף. גדול הבא להיראות צריך להביא עולה כו' עכ"ל, הנה ממש"כ רש"י 'גדול' הבא כו' משמע דקטן הבא להיראות (משום חינוך) אי"צ להביא עולה, ולכאור' כן מבו' מדאמרי' להלן ע"ב וקטן פטור 'אף' מן השמחה והיינו מעולת ראייה וגם משלמי חגיגה, והרי לנו דקטן פטור מעולה וכרש"י, אך צ"ב להתוס' (בד"ה איזהו קטן) דגם קטן הבא צריך להביא עולה.

ת. אביו יכול להביא עבורו.

ש. בהנ"ל. יש לדקדק בלשון רש"י דכתב 'צריך', דאילו להלן ד"ה והחגיגה כתב בלשון חיוב כדכתב שם 'חייבין' היחידים.

ת. כלשון המשנה.^{50 51}

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, והחגיגה. שלמי חגיגה חייבין היחידים להביא ברגל כו' עכ"ל, יש לשאול מה נתכוין רש"י במש"כ חייבין היחידים, והיינו, א', למה כתב חייבין [דאילו לעיל ד"ה ב"ש, לענין ראייה כתב צריך], ב', למה כתב היחידים [דאילו לעיל כתב שם 'גדול'].⁵²

ת. לא צבור.

ש. חגיגה שם. כתבו התוס' וז"ל, איזהו קטן כל שאינו יכול לרכוב. משם והלאה הוה ליה הגיע לחינוך ומדרבנן הוא דמחויב וצריך להביא קרבנותיו נדבה כו' ורש"י פירש דאיזהו קטן לא קאי לראייה בראיית קרבן רק לראיית פנים בעזרה עכ"ל, לכאור' כוונת התוס' למה שפרש"י בד"ה ב"ש

⁴⁹אחר ששאלנו, קודם הגעת התשובה, הוכחנו כתשובת מרן שליט"א, עי' בשו"ת להלן ד' א' בסוף ד"ה בהנ"ל הנה לעיל ב' א' כו' יעו"ש.

⁵⁰לכאור' ה"ז תשובה למה נקט רש"י הל' חייבין, אמנם לכאור' עדיין צ"ב שאלה קמא למה נקט רש"י לשון צריך ולא חייב.

⁵¹האם י"ל דכוונת רש"י היא לומר שקטן שהגיע לחינוך אע"פ שחייב בראייה מ"מ אינו חייב בקרבן ראייה. ודחוק דסוף סוף מהו 'צריך' דהול"ל חייב שגדול חייב וקטן אינו חייב.

⁵²שוב חשבנו לומר דאולי רש"י נקט לשון 'היחידים', משום הא דקאמר להלן ו' א' דנין קרבן יחיד מקרבן יחיד ואין דנין קרבן יחיד מקרבן צבור, והיינו להדגיש דבר זה שהחגיגה היא קרבן יחיד.

דכתב גדול הבא להיראות צריך להביא עולה, והיינו דרש"י נקט גדול לאפוקי קטן דאף באופן שהגיע לחינוך וחייב מדרבנן להיראות מ"מ כל זה רק לענין ראיית פנים אבל לענין ראיית קרבן דווקא גדול חייב אבל הוא פטור.

ולכאור' נמצא דקטן שהגיע לחינוך שווה לאשה לענין קרבן ראייה, כי גם אשה חייבת בשמחה ופטורה מקרבן ראייה [ומראייה עצמה], וכן זה הקטן שהגיע לחינוך חייב בשמחה [כדמשמע להלן ע"ב, וביארנו זה להלן בשאלה בד"ה ואת שאינו כו'] ופטור מקרבן ראייה.
ת. נכון.

ש. חגיגה ב' ב'. אמר רבינא ואיתימא רבא חסורי מיחסרא והכי קתני הכל חייבין בראייה ובשמחה חוץ מחרש המדבר ואינו שומע ואינו מדבר שפטור מן הראייה ואע"פ שפטור מן הראייה חייב בשמחה כו'. לכאור' צ"ב דהא לעיל אמר' זה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם, וכיון שכן, כמו ש[לכן] הם חייבים בשמחה ה"נ ש[לכן] הם יהיו חייבים גם בראייה, ולמה הם פטורים מהראייה והרי הם כפקחין 'לכל' דבריהם.

ת. אין יכולים לשמוח.⁵³

ש. בהנ"ל. האם י"ל דשאלה זו הנ"ל כלולה במ"ש בגמ' להלן ג' א' 'מאי שנא לענין ראייה דפטורי ומאי שנא לענין שמחה דמחייבי' והיינו דק' הגמ' דכיון שהם כפקחין 'לכל' דבריהם א"כ מאי שנא ראייה משמחה דכמו דמחייבי בשמחה מאחר שהם כפקחין לכל דבריהם ה"נ שיתחייבו מטעם זה גם בראייה.⁵⁴

(ובזה ניחא מה דבתי' הגמ', ההתייחסות היא לענין ראייה ולא לענין השמחה, והיינו כנתבאר לעיל דעיקר ק' הגמ' הי' למה הם פטורים מראיה, ולא למה הם חייבים בשמחה, כי זה שהם חייבים בשמחה זה מובן כי הם פקחים לכל דבריהם, אבל זה שהם פטורים מהראיה זה אינו מובן מאחר שהם כפקחים 'לכל' דבריהם, ולכן משני דווקא 'לענין ראייה' גמר כו' ולא משני אח"כ ג"כ 'לענין שמחה' וכו').

ת. פשוט.

ש. חגיגה שם. ואת שאינו לא שומע ולא מדבר ושוטה וקטן פטור אף מן השמחה כו'. הנה הא דקאמר 'וקטן' פטור אף מן השמחה, היינו קטן שלא הגיע לחינוך, וכדאמר אביי להלן ד' א' כאן [בברייתא] בקטן שהגיע לחינוך כאן [במתני'] בקטן שלא הגיע לחינוך כו' יעו"ש. וקטן זה שלא הגיע לחינוך פירושו שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית לב"ה, וכדתנן איזהו קטן כל שאינו יכול כו' והיינו 'איזהו קטן' שאמרנו לעיל במשנה 'חוץ מקטן' כו'. ונמצא מבואר בזה, דקטן שלא הגיע לחינוך פטור מהראייה ואף משמחה. ומשמע, דקטן שהגיע לחינוך, חייב בראייה ואף בשמחה.⁵⁵

⁵³לא הבנתי קושייתך, הגמ' דף ג' א' מקשי ליה, ומביא פסוק ע"ז ע"ש. הגר"א"ש קניבסקי שליט"א.

⁵⁴שו"ר בתוס' בסוף ד"ה שומע 'וכי תנינן לעיל זה וזה כפקחין לכל דבריהן להתחייב בשמחה ובחגיגה קאמר' עכ"ל יעו"ש.

⁵⁵שוב חשבנו דלרש"י שקטן שהגיע לחינוך חייב רק בראיית 'פנים' ולא ב'קרבן' ראייה כמ"ש התוס' לעיל ע"א בד"ה איזהו, אולי באמת אינו חייב בשמחה מאחר שזה קרבן וכמו שאינו חייב בקרבן ראייה הכי נמי אינו חייב בקרבן שמחה. אמנם לכאור' יש לדחות, כי אם הי'

והנה להלן ה' ב' - ו' א' אמרי', אי זהו קטן שאינו יכול לרכוב על כתיפו של אביו, ופריך, מתקיף לה רבי זירא עד הכא מאן אתייה, ומשני, אמר ליה אביי עד הכא דמחייבא אימיה בשמחה אייתתיה אימיה מכאן ואילך אם יכול לעלות ולאחוז בידו של אביו מירושלים להר הבית חייב ואם לאו פטור, ע"כ. ומבואר דיש אופן, שמירושלים להר הבית הקטן אינו יכול לעלות ולאחוז בידו של אביו (והיינו קטן שלא הגיע לחינוך וכו') ומ"מ עד ירושלים [ואפי' ממרחק וכגון מטבריה] הוא כן יכול לעלות.

ועתה יש לשאול למה קטן זה שלא הגיע לחינוך פטור מן השמחה, וכדאמר במתני' (כדאמר חסורי מיחסר וקטן פטור אף מן השמחה וכו'), והרי כמו שהוא פטור מהראייה מטעם שאינו יכול לעלות ולאחוז בידו של אביו מירושלים להר הבית, כמו כן נחייב בשמחה מטעם שהוא יכול לעלות עד ירושלים. [והיינו דקטן זה שלא הגיע לחינוך, יהא חייב בשמחה ופטור מראייה]. וצ"ב.

(ואין שאלתנו ממה שמצינו באמו שחייבת בשמחה דכמו כן נחייב את הקטן שהצליח לעלות עד ירושלים, כי מה שאמו חייבת בשמחה אי"ז מטעם שיכולה לעלות עד ירושלים, אלא הוא לפי שהיא באמת חייבת בזה מדאורייתא כמ"ש רש"י להלן ו' א' בד"ה מחייבא בשמחה יעו"ש).

ת. לא שייך אצלו.

ש. חגיגה ג' א'. בני בריתיה דרבי יוחנן בן גודגדא⁵⁶ ואמרי לה בני אחתיה דרבי יוחנן. האם הוא חילוק אחד או ב' חילוקים, והיינו, האם ההבדל הוא רק דל"ק הם בני 'ברתיה' ולל"ב הם בני 'אחתיה', או שיש חילוק נוסף והוא דל"ק הם בני בריתיה דרבי יוחנן בן גודגדא ולל"ב הם בני אחתיה 'דרבי יוחנן' והיינו ר"י סתם ולא ר"י בן גודגדא.

ת. שניהם.

ש. חגיגה שם. ואשתכח דהו גמירי הלכתא וספרא וספרי וכולהו הש"ס. האם הסדר הנ' הכא הוא בדווקא והיינו שיש ללמוד מזה דכך הוא סדר הלימוד קודם הלכתא (משניות כדפרש"י) ואח"כ ספרא וספרי ואח"כ גמרא, דאל"כ הו"ל להסמיך הש"ס להלכתא.⁵⁷

ת. וכולהו תלמודא גרסי'. (והש"ס הוא מהצנזור).⁵⁸

ש. בהנ"ל. יש לשאול למה ל"נ גם מכילתא.

ת. הוא בכלל.

זה נכון א"כ מה הוצרכו לומר בגמ' כאן דקטן שלא הגיע לחינוך פטור אף מן השמחה [כמ"ש חסורי מיחסר כו'], והרי אף קטן שהגיע לחינוך פטור משמחה, וע"כ דקטן שהגיע לחינוך חייב בקרבן שמחה ואף שאינו חייב בקרבן' ראייה לרש"י וכו'.

⁵⁶ יש להאיר שהנה רבי יוחנן בן גודגדא היה לוי שהם בני תורה וכדאיתא בערכין י"א ב' דתניא מעשה בר' יהושע בר חנניה שהלך לסייע בהגפת דלתות אצל ר' יוחנן בן גודגדא אמר לו בני חזור לאחוריך שאתה מן המשוררים ולא מן השוערים יעו"ש, ושהיה הוא ומשפחתו מופלגים בצדקות ובדקדוק בענייני טהרה וכמ"ש להלן י"ח ב' יוחנן בן גודגדא היה אוכל על טהרת הקודש כל ימיו כו', וכמ"ש בתוספתא ריש תרומות אמר ר' יהודה מעשה בבניו של ר' יוחנן בן גודגדא שהיו חרשים והיו כל הטהרות שבירושלים נעשות על גבם כו', ויתכן שכיון שהיו לויים שהם בני תורה כמ"ש יורו משפטיך ליעקב וכן שכיון ששמרו כה על טהרתם לכן זכו למה שזכו כאן.

⁵⁷ העירו לומר דהסדר הוא, קודם תנאים ואח"כ אמוראים, והיינו הלכתא פ' משניות וספרא וספרי הם דברי התנאים וכולהו הש"ס הם גם דברי התנאים, וקאמרהסדר לפי סדר הדורות.

⁵⁸ עי' להלן י"ד א' כל משען לחם אלו בעלי תלמוד שנאמר כו' ופרש"י וז"ל לחם אלו בעלי הש"ס כו' עכ"ל.

ש. חגיגה שם. אמר מר זוטרא קרי ביה למען ילמדו. פרש"י וז"ל, למען ילמדו. ואין זה ראוי ללמד לאחרים עכ"ל, יש להבין בטעמא דקרא, דלמה דבר זה שהוא לא ראוי ללמד לאחרים פוטר אותו מהקהל.

ת. צריך לדעת הכל.

ש. בהנ"ל. חכ"א העיר דאולי י"ל, דכיון שהיו כולם באים לא הי' שייך שכולם ממש ישמעו את המלך, ובפרט שהיו שם גם כל הטף שוודאי הי' מזה רעש טובא (כדמצינו באו"ח שלא להביאם משום זה לביהכ"נ ולמגילה), לכן הוצרכו ללמד אח"כ לאחרים את קריאה"ת של המלך.

ת. לומר בקול רם.⁵⁹

ש. עוד בהנ"ל. לכאו' צ"ב איך ילפי' מזה לענין ראייה, דבשלמא לענין הקהל קאמר טעמא משום שאינו ראוי ללמד לאחרים, אבל בראיה דאין זה שייך למה יפטר מהראיה.

ת. היינו הך.

ש. חגיגה שם. אמר רבי תנחום חיגר ברגלו אחת פטור מן הראייה שנאמר שלש רגלים והא רגלים מבעי ליה פרט לבעלי קבין ההוא מפעמים נפקא כו'. לכאו' גם אחר דמשני ההוא מפעמים נפקא, עדיין יש להקשות 'והא רגלים מבעי ליה פרט למי שאינו יכול לעלות ברגליו' והיינו כדילפינן במשנה לעיל ב' א' זה ממה שנאמר שלש רגלים, ולמה לא הק' כן הלאה בגמ'.

ת. זה פשיטא.

ש. חגיגה שם. דרש רבא מאי דכתיב מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב כמה נאין רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל כו'. לכאו' צ"ב דהנה להלן ד' א'-ב' אמרי' ושאינו יכול לעלות ברגליו לאתויי מאי אמר רבא לאתויי מפנקי דכתיב כי תבאו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי ופרש"י וז"ל מפנקי. שאין הולכין בלא מנעל דאין אדם נכנס להר הבית במנעלו דכתיב מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי עכ"ל, וכיון שכן איך משבח כאן את ישראל מה יפו פעמיך 'בנעלים' בת נדיב, דכיון דזה קאי על רגליהן (דזהו פעמיך כנ"ל בגמ' דפעמים היינו רגלים) של ישראל בשעה שעולין לרגל הול"ל רק מה יפו פעמיך בת נדיב, ואיך משבח 'בנעלים'. (כתבנו השאלה דלדברי רבא ק' הפסוק למה כתב בנעלים, וה"נ אפשר לשאול היאך פירש רבא הכתוב על העלי' לרגל והרי בפסוק כתיב בנעלים).

ת. דאעפ"כ עולים.⁶⁰

⁵⁹הכוונה שהמלך אמר בקול רם וכולם שמעוהו. הגר"א ש קניבסקי שליט"א.

⁶⁰הכתוב משבחן שאע"פ שרגלים לנעלים אפי"ה עלו לרגל בלא נעליהם. הגר"א ש קניבסקי שליט"א.

ש. חגיגה שם. בת נדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב שנאמר נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם אלקי אברהם ולא אלקי יצחק ויעקב אלא אלקי אברהם שהיה תחלה לגרים. בזה אולי יל"פ הא דכתיב (תהלים קמ"ו) אל תבטחו בנדיבים היינו בזכות אבות לבד אלא תעסקו בתורה ומצוות ואז מועיל לכם זכות אבות, ורמז לדבר דהנה אל תבטחו בנדיבים ה"ז ר"ת אבת וכמ"ש בבעה"ט אם בחקתי תלכו ר"ת אבת שתלכו בדרך אבות. וכן יל"פ הא דכתיב (תהלים קי"ג) להושיבי עם נדיבים פי' עם האבות הק' עם נדיבי עמו ר"ל לא (רק) עם נדיבי עמים אלא (גם) עם נדיבי 'עמו' והם בעלי תשובה מישראל (על דרך מה שפרש"י כאן בגמ' על הנדיבי עמים⁶¹) שהרי ארז"ל מקום שבעלי תשובה עומדים אפי' צדיקים גמורים כו' ולזה אנו מתפללין שנזכה לשבת גם עם נדיבי עמו. האם יל"פ כן.

ת. הכל נכון.⁶²

ש. חגיגה שם. ת"ר מעשה ברכי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר (בן) חסמא שהלכו להקביל פני ר' יהושע בפקיעין⁶³ אמר להם מה חידוש היה בבית המדרש אמרו לו תלמידך אנו ומימיך אנו שותין אמר להם אף על פי כן אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש שבת של מי היתה שבת של ר' אלעזר בן עזריה היתה ובמה היתה הגדה היום אמרו לו בפרשת הקהל ומה דרש בה הקהל את העם האנשים והנשים והטף אם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע טף למה באין⁶⁴ כדי ליתן שכר למביאיהן אמר להם מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני ועוד דרש את ה' האמרת היום כו'. יש לשאול בזה כמה שאלות וכדלהלן:

א. מה שהשיב להם רבי יהושע אעפ"כ א"א לביהמ"ד בלא חידוש, לכאור' מה ענה להם בזה על מה שהם אמרו לו תלמידך אנו ומימיך אנו שותין, והרי אמרו לו תלמידך אנו ופרש"י ואין לנו לדבר בפניך, ומה תשובה השיב להם אעפ"כ א"א לביהמ"ד בלא חידוש, דזה שא"א לביהמ"ד בלא חידוש גם הם ידעו אלא שפחדו לדבר בפניו וא"כ מה ענה להם על דבריהם.

ת. הוא מבקש להם.

ש. בהנ"ל. מהו הלשון 'אף על פי כן' דהי' לו לומר להם 'יכולין אתם לומר' וכדומה והיינו שנותן להם רשות לדבר בפניו ומהו הלשון 'אף על פי כן', דאם זה אסור או אין ראוי למה יאמרו אעפ"כ.⁶⁵

ת. היינו הך.

⁶¹ וז"ל, שנקרא נדיב. על שם שנדבו לבו להכיר בוראו. נדיבי עמים. הם הגרים המתנדבין מבין העמים לקבל עליהן עול מצות, עכ"ל.
⁶² אמנם כתיב (חוקת כ"א י"ח) באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחקק במשענתם וממדבר מתנה, ופירש באוה"ח הק' דבאר חפרוה שרים היינו אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב, כרוה נדיבי העם היינו משה רבינו, וכן הוא בתרגום יונתן בן עוזיאל יעו"ש (ועמש"כ במאור אהרן על התורה חוקת כ"א י"ז).

⁶³ פרש"י שהיה זה יו"ט שהלכו להקביל פני רבו ברגל יעו"ש, ולכאורה בפשוטו היה זה יו"ט של סוכות, שעל כן דרש ראב"ע בפרשת הקהל, ואולי היה זה גם שנה של מוצאי שביעית.

⁶⁴ לכאור' צ"ב דהא כיון שהאנשים והנשים כולם באים א"כ נמצא דאין מי שישמור ויטפל בטף ומה שי"ך לשאול טף למה הם באים. וכמו שמבואר להלן ר' א' שהנשים באות עם הטף עד ירושלים משום שחייבות בשמחה [ומירושלים להר הבית רק הזכרים החייבים בראייה עולים] יעו"ש, וצ"ב.

⁶⁵ ולמה שכתבנו להלן לבאר, א"ש כי מ"ש להם אעפ"כ קאי על מה שהם אמרו לו ומימיך אנו שותין, ואמר להם אעפ"כ שיאמרו כי יש דברים שאינו יודע. אבל אי"ז קאי על מה שהם אמרו לו תלמידך אנו ואין לנו לדבר בפניך, כי א"כ היה צריך לומר להם יכולין אתם לומר ואין מתאים בזה הלשון אעפ"כ, ולמ"ש דזה קאי על מ"ש לו מימיך אנו שותין, ניחא וכנ"ל.

ש. בהנ"ל. למה שאלם שבת של מי היתה, וענו לו של ראב"ע, ושוב שאל ובמה היתה הגדה היום, ושוב ענו בפרשת הקהל, ושוב שאל ומה דרש בה, ושוב ענו הקהל כו', דלמה כל האריכות הזאת, ולמה לא נתן להם לומר מעצמם החידוש מיד כשאמר להם אעפ"כ כו'.

ת. אין עונין אלא על השאלה.

ש. בהנ"ל. הל' ובמה היתה הגדה היום ה"ז משמע שהיו אומרים גם הלכה וגם אגדה, ולזה הדגיש לשאול ובמה היתה 'הגדה' היום, ולמה שאלם דווקא על ההגדה ולא על ההלכה. (וז"ש ומה 'דרש' בה, דזה קאי על הגדה כדלעיל דרש רבא כו' דרש רב מניומי כו').

ת. הגדה כולל כל מה שהגיד.⁶⁶

ש. בהנ"ל. איך אמרו אח"כ ועוד דרש כו' דלכאוו' היו צריכים שוב ליטול רשות ואיך לא חששו עתה לדבר בפניו.

ת. הוא ביקשם לומר.

ש. בהנ"ל. האם אפשר ליישב כך: דמה שהם אמרו לו 'תלמידך' או 'ומימך' או 'שותין' ה"ז ב' דברים, הא' תלמידך או, והב' ומימך או שותין, וקצת מדויק כן ברש"י שפירש תלמידך או ואין לנו לדבר בפניך, ולא פירש תלמידך או ומימך או שותין ואין לנו לדבר בפניך, וש"מ דהמה ב' דברים דקאמרו ליה. וכנגד מ"ש לו ומימך או שותין וא"כ אי"ז דרך ארץ ש'אנו' נאמר לפניך דברי אחרים, אמר להם אעפ"כ אין בהמ"ד בלא חידוש ור"ל דיש דברים שהוא לא יודע אותם וע"כ ד"א הוא שיאמרו לו. והל' אעפ"כ קאי עמ"ש ומימך או שותין ולא עמ"ש תלמידך או. וכנגד מ"ש לו תלמידך או ואין לנו לדבר בפניך, לזאת התחיל הוא בדברים ושאלם שבת של מי היתה וכו' שע"י שהתחיל הוא הדיבור עמהם אי"ז חשיב שמדברים לפניו. ולזאת האריך עמהם בשאלה ותשובה והיינו כדי שיבינו בינתיים שאינם מדברים בפניו אלא הוא זה שדורש ומבקש מפהם. ומה ששאלם על דבר הגדה דווקא, אפשר שסבר שחששו לדבר בפניו בדבר הלכה כדי שלא יכשלו במורה הלכה בפני רבו (שזה אפי' בהלכה שרבו יודע כדמצינו במשה רבינו ואלעזר הכהן). ומ"ש אח"כ ועוד דרש כו' הוא כיון שאמר להם מרגלית טובה כו'. ואמר בקשתם 'לאבדה' ממני כי ע"י שלא הייתם מדברים בפני הייתי מאבד מרגלית זו.

ת. פשוט.

ש. חגיגה שם. אם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע טף למה באין כדי ליתן שכר למביאייהן. הנה לעיל אמרי' אמר מר זוטרא קרי ביה למען ילמדו ופרש"י וז"ל למען ילמדו ואין זה ראוי ללמד אחרים עכ"ל והיינו דמי שאין ראוי ללמד לאחרים פטור ממצות הקהל, וכיון שכן לכאוו' צ"ב חדא דא"כ הול"ל אנשים באים ללמוד 'וללמד', ועוד דא"כ למה נשים באות והרי אינם ראויים ללמד ומה משיב שבאות לשמוע, וכמו דמקשה למה הטף באין ה"נ יקשה למה הנשים באות.

⁶⁶לכאוו' הכוונה דיש חילוק בין 'הגדה' שזהו כל מה שהגיד והיינו כל מה שאמר, לבין 'אגדה' שזהו דברי אגדה וכהא דאמרי' להלן י"ד א' וכל משען מים אלו בעלי 'אגדה' שמושכין לבו של אדם כמים באגדה יעו"ש.

ת. היינו הק.

ש. חגיגה שם. כדי ליתן שכר למביאיהן. משמע דלטף עצמם אין שכר על שבאין, והאם כן הוא. (ולדברי המהרש"א דאיירי בקטנים שהגיעו לחינוך צ"ב טפי למה אין להם שכר ועכ"פ שכר פסיעות⁶⁷).

ת. שכר מועט.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, פעמיך בנעלים. אלמא בבעלי מנעלים שייכי פעמים ובראייה כתיב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך כו' עכ"ל, לכאור' צ"ב שהרי עליה לרגל היא בלי מנעלים כי קיום מצות ראייה היא במקום שאסור כבר להלך עם מנעלים.

ת. עד שם.

ש. חגיגה ג' ב'. ועוד דרש כו' שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. קצת יש לשאול למה לא חזר ואמר להם גם כאן כמו שאמר למעלה 'מרגלית טובה היתה בידכם' כו'.

ת. כבר אמר.

ש. חגיגה שם. פוסלין ומכשירין. פרש"י וז"ל, פוסלין ומכשירין. שייך לומר לענין פסול עדות ופסול כהונה עכ"ל, לכאור' י"ל דשייך גם לענין מקווה טהרה, ואדרבא הא דפרש"י לכאור' צ"ב דבשלמא פוסלין שייך בעדות ובכהונה אבל מכשירין פחות שייך בעדות ובכהונה כי אחר שנפסלו לעדות ולכהונה שוב אינם כשרים, ומשא"כ לענין מקוה שייך טפי הלשון פוסלין ומכשירין כדמצינו במשניות מקוואות.

ומל' רש"י דכתב 'שייך לומר' נראה דרש"י בא לומר דאף בעדות ובכהונה שייך פוסלין ומכשירין, ולא רק במקווה, דאל"כ מהו התיבות 'שייך לומר' דהול"ל פוסלין ומכשירין כגון פסול עדות ופסול כהונה, והתיבות 'שייך לומר' משמע דבא לומר בזה דבר מה, ולכאור' ר"ל כהנ"ל דגם בעדות וכהונה זה שייך, אך צ"ב מה שייך 'מכשירין' בעדות ובכהונה אחר שכבר נפסלו. וצ"ב.

ת. לכשיחזורו.⁶⁸

ש. חגיגה ג' ב'. ת"ר איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה כו'. הנה תנן (אבות פ"ג מ"ד) רבי חנינא בן חכניאי אומר הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו, ופירש הרע"ב וז"ל, הרי זה מתחייב בנפשו. לפי שלילה הוא זמן למזיקים והמהלך בדרך יחידי הוא בסכנה מפני הלסטים וכמה פגעים רעים ואם היה מחשב בדברי תורה היתה משמרתו עכ"ל, ולכאור' צ"ב דכיון דאמר' איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה א"כ למה הוא מתחייב בנפשו והרי הוא שוטה ומה יש לדרוש ממנו ומה שייך לומר לו שהוא מתחייב בנפשו.

⁶⁷ כדתנן באבות הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו יעו"ש.

⁶⁸ בפסולי עדות כגון משחק בקובייה, ובפסול כהונה כגון מום עובר. הגר"א ש קניבסקי שליט"א.

ולכאור' על כרחך דהא דאמר' הכא איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה היינו דווקא בגוונא שאינו מחשב בדברי תורה, אבל אם הוא מחשב בד"ת אינו שוטה כי התורה משמרתו, וקצת סייעתא לזה, מדאמר' להלן לעולם דקא עביד להו דרך שטות כו' והיוצא יחידי בלילה אימור גנדרופס אחדיה, ולכאור' למה לא קאמר והיוצא יחידי בלילה אימור דמחשב הוא בד"ת, אלא דא"א לומר כן כי עביד להו דרך שטות והיתכן שמחשב בד"ת כשעביד להו דרך שטות, ועל כרחך כמ"ש דמיירי הכא ביוצא יחידי בלילה שאינו מחשב בד"ת.

ת. תלוי מי ומתי והיכן.⁶⁹

ש. בהנ"ל. האם יש לחלק בין 'היוצא' יחידי בלילה, לבין 'המהלך' בדרך יחידי (בלילה. כפי' הרע"ב וכנ"ל), והיינו דדווקא גבי 'המהלך' אמר' דאם הוא מחשב בד"ת תורה משמרתו, אבל ל'היוצא' יחידי בלילה לא אמרין כן, והחילוק, כי המהלך ה"ז משמע שהוא כבר באמצע הליכתו ולא שמתחיל הליכתו בלילה וכיון שכן אמר' ליה דאם אין לו מלון ללון ללילה (כמבו' ברש"י פסחים ב' א', ד"ה בכי טוב) יכול להמשיך ללכת ובתנאי שמחשב בד"ת, אבל היוצא יחידי בלילה שמתחיל הליכתו כשכבר לילה הוא ע"ז לא אמר' דיהני ליה לחשב בד"ת מאחר שהוא מכניס עצמו לסכנה, וחילוק זה קצת מדויק הוא ממ"ש המהלך בדרך יחידי ולא תנן בהדיא המהלך יחידי בדרך 'בלילה' והיינו טעמא כי מיירי שהוא התחיל הליכתו ביום ולא הספיק להגיע קודם הלילה וכנ"ל.

ואם חילוק זה נכון, א"כ שוב אין ראייה דהכא בחגיגה מיירי בשאינו מחשב בד"ת, כי אף שמחשב בד"ת י"ל שהוא שוטה מאחר שהוא 'יוצא' יחידי בלילה וכנ"ל. והאם חילוק זה נכון.

ת. יפה.

ש. בהנ"ל. עוד יש ליתן ראי' לחילוק זה, דהנה יוסף הצדיק לא שלח את אחיו בלילה משום לעולם יצא בכי טוב, ולכאור' למה לא שלחם בלילה והרי ודאי היו מדברים בד"ת והלא תורה משמרתו (כדפי' הרע"ב וכנ"ל), אלא על כרחך כמ"ש ד'לצאת' בלילה לדרך לא מהני לזה שיחשב בד"ת ולכן לא שלחם בלילה (אלא דאולי יש לדחות, כי לא הי' אופן של 'יחידי' אלא היו חבורת אנשים ואין להם איסור לצאת רק משום מעלה דיצא בכי טוב) ואפשר דזהו מ"ש להם יוסף אל תרגזו בדרך ופרש"י אל תתעסקו בדבר הלכה והיינו דכיון דעתה יום הוא אינכם צריכים ללמוד מטעם שמירה, כי וודאי לא נתכוין שלא ילמדו תורה בדרך, רק נתכוין שמטעם שמירה אינם צריכים מאחר ש'יצאו ביום'.

ת. סכ"נ.⁷⁰

ש. עוד בהנ"ל. איתא בפסחים (ב' א') מתיבי הבקר אור והאנשים שולחו אלמא אור יממא הוא, מי כתיב האור בקר הבקר אור כתיב כמאן דאמר צפרא נהר וכדבר יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב, ע"כ, ובפשוטו משמע דמה שאין לצאת יחידי בלילה ה"ז רק משום מעלה דיכנס בכי טוב ויצא בכי טוב, ולא יותר משום מעלה, ואילו הכא

⁶⁹לא כל יוצא יחידי הוא שוטה לפעמים מוכרח בזה. הגראי"ש קניבסקי שליט"א.

⁷⁰(סכנת נפשות) לצאת בלילה זה סכנה. הגראי"ש קניבסקי שליט"א.

בחגיגה מ' דהוא יותר מסתם מעלה שהרי אם יוצא יחידי בלילה כבר חשיב לשוטה (וכנפסק להלכה כרבי יוחנן בשו"ע יו"ד דאפי' באחת מהן הוא מוגדר בדינים לשוטה גמור).

ת. הא בהא תליא.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב, דהכא בחגיגה מ' דאם יוצא שלא ביחידי כבר אינו שוטה, ואילו שם בפסחים מבוי' דאף בחבורה שלא יצאו בלילה, כי הרי שם מיירי לענין אחי יוסף, שאף שהיו חבורת אנשים אפי"ה לא יצאו בלילה.

ת. אבל אינו שוטה.⁷¹

ש. חגיגה שם. איזהו שוטה כו' והמקרה את כסותו כו'. איתא בשבת ק"ה ב' המקרה בגדיו כו' בחמתו יהיו בעיניך כאילו עובד עבודה זרה כו', ולפי"ז הא דאמרי' הכא איזהו שוטה כו' והמקרה את כסותו כו' היינו כשמקרה (רק) שלא בחמתו, דאם הכוונה גם כשמקרה בחמתו, מה שייך לומר כאילו עובד ע"ז והרי הוא שוטה, וע"כ דהמקרה את כסותו דאמרי' הכא דהוא שוטה היינו דווקא כשהוא מקרה שלא בחמתו. והאם זה נכון, דהא בגמ' כאן בחגיגה לא מצינו חילוק זה.

ת. דנוהו לכף זכות.⁷²

ש. חגיגה שם. לעולם דקא עביד להו דרך שטות כו' והיוצא יחידי בלילה אימור גנדרפס אחדיה. פרש"י וז"ל, לעולם כו' גנדרפס כו' ולי נראה שנתחמם גופו ויוצא למקום האויר עכ"ל, משמע דאי לא עביד להו דרך שטות מותר לצאת למקום האויר כשנתחמם גופו אף כשהוא יוצא יחידי.

(ולפי"ז הא דתנן באבות פ"ג מ"ד והמהלך בדרך יחידי ה"ז מתחייב בנפשו ופירש הרע"ב דהיינו דווקא כשלא מחשב בד"ת, היינו בסתמא, אבל אם יוצא לדבר מצוה וכגון בגוונא שיוצא משום רפואה דיש בזה משום ונשמרתם מאד לנפשתיכם אי"צ שיחשב בד"ת כדי שלא להיות נחשב יוצא יחידי בלילה).

ת. תלוי מי ומתי והיכן.⁷³

ש. חגיגה ד' א'. אמר רב פפא אי שמיע ליה לרב הונא הא דתניא אי זהו שוטה זה המאבד כל מה שנותנים לו הוה הדר ביה. פרש"י וז"ל, אי שמיעא ליה. הא דתניא דמשמע בדבר אחד מחזיקין אותו בשוטה הוה הדר ביה עכ"ל, לכאן צ"ב היאך משמע בברייתא ד' בדבר אחד' מחזיקין אותו בשוטה, והרי בברייתא איתא זה המאבד 'כל' מה שנותנים לו ועל כרחך שזה יותר מדבר אחד, דעל 'דבר אחד' לא שייך לומר 'כל' מה כו'. וצ"ב.

ת. דבר א' יש לו סיבה.⁷⁴

⁷¹ יוצא יחידי הוי שוטה ויוצא בחבורה לא הוי שוטה. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

⁷² שמסתמא לא קרע בחמתו, ומוטב שיקרא שוטה כל ימיו וכו'. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

⁷³ כל דבר דנים לגופו. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

⁷⁴ כל, אין הכוונה הכל אלא שאין מקום לומר שיש לו סיבה. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

ש. חגיגה שם. ת"ר זכור להוציא את הנשים זכורך להוציא טומטום ואנדרוגינוס כו'. קצת יש להעיר דלפי"ז לכאו' הוה ליה לתנא דמתני' למימר חוץ מנשים וטומטום ואנדרוגינוס, והיינו להקדים את הנשים וכפי הסדר שלמידין מהפסוק, ולמה הקדים התנא טומטום ואנדרוגינוס לנשים.

ת. שחציין אנשים ואנשים קודמים.

ש. חגיגה שם. אצטריך סלקא דעתך אמינא נילף ראייה ראייה מהקהל מה להלן נשים חייבות אף כאן נשים חייבות קמ"ל. הנה לעיל ג' א' גבי המדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר ילפי' דפטורין מראייה מג"ש דראיה ראייה מהקהל [והכי אמרי' שם, מאי שנא לענין ראייה דפטירי כו' לענין ראייה גמר ראייה ראייה מהקהל דכתיב הקהל את העם האנשים והנשים והטף וכתיב בבא כל ישראל לראות כו'], ולכאו' קצת צ"ב מאי שנא דאילו לעיל כן ילפי' ג"ש דראיה ראייה מהקהל ואילו כאן לא ילפי' ג"ש דראיה ראייה מהקהל, שהרי היא אותה הג"ש ולמה כאן אמרינן 'קמ"ל' דלא ילפינן ג"ש זו.

ת. שקולין הם ויבואו שניהם.⁷⁵

ש. חגיגה שם. אמר מר כל זכורך לרבות את הקטנים והתנן חוץ מחרש שוטה וקטן אמר אביי לא קשיא כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך. לכאו' צ"ב, דכיון דכתיב 'כל' זכורך, איך אפשר לומר דקטן שלא הגיע לחינוך אינו בכלל, והרי כתיב בהדיא 'כל' זכורך. [וכמו שמרבינן קטן שהגיע לחינוך מכל זכורך הכי נמי הי' צריך להתרבות גם הקטן שלא הגיע לחינוך].

ת. צריך לאמר.

ש. חגיגה שם. אמר אביי לא קשיא כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך. לכאו' יש לשאול, למה לא משני דלעולם גם במשנה וגם בברייתא מיירי בקטן שהגיע לחינוך [והיינו לב"ש כשיכול לרכוב על כתפי אביו ולב"ה כשיכול לאחוז ביד אביו], אלא דבמשנה דפטור מיירי בקטן דישיב בו מפנקותא יתירתא וכדאמרי' להלן ו' א' דלכן חנה לא העלתה את שמואל אע"פ שהגיע לחינוך [לב"ש שכבר היה יכול לרכוב על כתפי אביו]. וקצת צ"ב.

ת. לא שכיח.

ש. חגיגה שם. תנו רבנן רגלים פרט לבעלי קבין דבר אחר רגלים פרט לחיגר ולחולה ולסומא ולזקן ולשאנו יכול לעלות ברגליו כו'. פרש"י וז"ל, דבר אחר כו'. פרט לבעלי קבין מפעמים נפקא כדאמרינן לעיל הלכך רגלים למעוטי מי שצריך משענת אחרת לבד מרגליו עכ"ל, הנה בפשוטו מ"ש כאן רגלים פרט לסומא היינו סומא בשתי עיניו, כי לכאו' סומא באחת מעיניו אינו צריך משענת אחרת לבד מרגליו (כפי שהוא במציאות, בר מינן), וכיון שכן נמצא דהברייתא כאן ס"ל דסומא באחת מעיניו אינו פטור מראייה, והיינו דתנא דברייתא הכא פליג על הא דאמרינן לעיל

⁷⁵ פעמים קבלו ג"ש ופעמים לא ואין אדם דן גז"ש מעצמו. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

ב' א' ולהלן ע"ב רבי יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה שנאמר כו'. (ואולי אפשר דלכן להלן בסוף הדברים הגמ' מייתי לרבי יוחנן בן דהבאי, והיינו לומר דתנא דבריי דקאמר רגלים פרט לסומא ס"ל שסומא בא' מעיניו חייב בראייה, ואינו סובר כר"י בן דהבאי משום רבי יהודה שפטור מן הראייה).

ת. תלוי איזה סומא.

ש. בהנ"ל. הנה לעיל ב' א' אמרי' הכל לאתויי מאי כו' לאתויי סומא באחת מעיניו ודלא כי האי תנא דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום ר' יהודה סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה שנאמר כו' ואיבעית אימא לעולם כדאמרי מעיקרא ודקא קשיא לך הא דרבינא לא קשיא כאן כמשנה ראשונה כאן כמשנה אחרונה כו', והנה, לתירוץ קמא דגמ' נמצא דתנא דמתני' [פליג על ר"י בן דהבאי ו]ס"ל דסומא באחת מעיניו חייב בראייה, ולתירוץ בתרא דגמ' [אין הכרח ד]תנא דמתני' [פליג על ר"י בן דהבאי ו]ס"ל שחייב בראייה אלא אפשר נמי ד]ס"ל [כר"י בן דהבאי דסומא באחת מעיניו] דפטור מראייה.

והנה, לעיל שאלה קודמת כתבנו להוכיח דתנא דברייא ס"ל דסומא בא' מעיניו חייב בראייה יעו"ש, ולפי"ז נמצא דתנא דבריי ס"ל כתנא דמתני' אליבא דתי' קמא דגמ' וכנ"ל.

אבל לתי' בתרא דגמ' דתנא דמתני' ס"ל דסומא בא' מעיניו פטור מראייה נמצא דתנא דבריי אינו סובר כתנא דמתני' והיינו כי לתנא דבריי סומא בא' מעיניו חייב בראייה ואילו לתנא דמתני' הוא פטור מראייה. אמנם א"כ קצת ק', כי לפי"ז נמצא דמצד א' תנא דמתני' ס"ל כתנא דבריי דממעטי' את מי שאינו יכול לעלות ברגליו מ'רגלים' [וכדתנן במתני' שנאמר שלש רגלים, ופרש"י שם וז"ל, שלש רגלים. הראוי לעלות ברגליו חייב הכתוב, וכיון דגדול (פי' גדול שאינו ראוי לעלות ברגליו) פטור מן התורה כו' עכ"ל], ומאידך לענין סומא באחת מעיניו תנא דמתני' אינו סובר כתנא דבריי כי לתנא דבריי הוא חייב ולתנא דמתני' הוא פטור. ולכאור' דבר זה הוא קצת ק', כי כיון דתנא דמתני' ס"ל למעט את מי שאינו ראוי לעלות ברגליו מ'רגלים' וכנ"ל, א"כ בפשוטו הי' לו לחייב את הסומא באחת מעיניו, כי סומא בא' מעיניו אינו מתמעט מ'רגלים', כי דווקא מי שהוא צריך משענת אחרת לבד מרגליו מתמעט מ'רגלים' (וכדפרש"י הכא ד' א' בד"ה דבר אחר) אבל מי שאינו צריך משענת אחרת לבד מרגליו אינו מתמעט מ'רגלים', והרי סומא בא' מעיניו אינו צריך משענת אחרת לבד מרגליו (וכמו שכבר כתבנו למעלה בדעתיה דתנא דברייא וכנ"ל), וכיון שכן הי' לו לתנא דמתני' שפוטר מראייה את מי שאינו ראוי לעלות ברגליו, לחייב בראייה את הסומא בא' מעיניו וכנ"ל, ולמה ס"ל (לתי' בתרא דגמ' לעיל ב' א' וכנ"ל) דהסומא בא' מעיניו פטור מראייה. ולכאור' קצת צ"ב.

ת. אין רואה את הרגלים.

ש. בהנ"ל. אמנם אליבא דאמת אולי אי"ז ק' כלל, כי לתי' בתרא דגמ' הנ"ל נהי דתנא דמתני' יכול לסבור כר"י בן דהבאי שפטור מן הראייה מ"מ אין הכרח שבאמת הוא סובר כן ועדיין אפשר ג"כ שהוא סובר דחייב בראייה, וא"כ לק"מ. ואדרבא, מכח הקושיא שכתבנו פה, על כרחך שמע מינה הוא, דאף לתי' בתרא דגמ' עדיין ס"ל לתנא דמתני' דחייב בראייה.

ת. יפה.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, כשביציו מבחוץ. אלא שהגיד טמון דהא ודאי זכר הוא הלכך אצטריך קרא למעוטי עכ"ל, ולכאו' צ"ב למה צריך קרא למעוטי, דהא תיפוק ליה מצד שהוא ערל (כי הוא זכר וודאי אלא שא"א למולו כי הגיד טמון), שהערל פטור מראייה כדלהלן ע"ב.

ת. פטור ממילה.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, אתא קרא למעוטי ספיקא. בתמיה למה לי קרא מהיכא תית לן לחיוביה עכ"ל, מש"כ רש"י תיבת 'לן' ולא כתב מהיכא תיתי לחיוביה, [מבלי תיבת 'לן'], כי אז הי' זה מתפרש שהתמיה היא על התורה מהיכא תיתי לחיוביה [והיינו דלכן באה התורה עצמה למעוטי], וזה הרי לא שייך להקשות כן כי אף שטומטום הוא ספיקא מ"מ אם היה קרא מפורש לחייבו וודאי שלא הי' אפשר לומר דקרא אתא למעוטי. ולכך הוסיף רש"י וכתב תיבת 'לן', לומר דק' הגמ' היא דכיון שאין פסוק מפורש לחייבו א"כ מהיכן לנו-דייקא לומר שהוא היה צריך להיות חייב ולומר דלכן אתא קרא למעוטי. אבל על התורה עצמה לא שייך להקשות כן וכנ"ל. והאם נכון הוא. (ואולי זה פשוט).

ת. יפה.

ש. חגיגה ד' ב'. תנא הערל והטמא פטורין מן הראייה כו'. פרש"י וז"ל, פטורים מן הראייה. אין חייבין לשלוח עולות ראיותיהן על ידי שליח עכ"ל, והנה מלשון רש"י דכתב אין 'חייבין' משמע דאם ירצו מותר להם לשלוח בידי שליח. והאם נכון הוא.

ת. אולי.

ש. חגיגה שם. רבי אמי כי מטי להאי קרא בכי יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה אמר כולי האי ואולי רבי אמי כי מטי להאי קרא בכי בקשו צדק בקשו ענוה אולי תסרתו ביום חרון אף ה' אמר כולי האי ואולי רבי אסי כי מטי להאי קרא בכי שנאו רע ואהבו טוב והציגו שער במשפט אולי יחנן ה' אלקי צבקות כולי האי ואולי. לכאו' יש לשאול מ"ט, והיינו, דכיון שנותן בעפר פיהו וכן כיון שמבקשים צדק וענוה וכן כיון ששונאים רע ואוהבים טוב וכו', למה רק 'אולי'. והרי עושים תשובה, ועושים טוב.

ת. לא בלב שלם.

ש. חגיגה ה' א'. פרש"י וז"ל, אי בעי האי מרבנן. להיות הולך בדרך טובים הוי חיי עכ"ל, לכאו' צ"ב דכיון שאינו הולך בדרך טובים איך שייך לקרותו 'מרבנן' כלל.

ת. רוצה.

ש. חגיגה שם. אמר רב ברדלא בר טביומי אמר רב כל שאינו בהסתר פנים אינו מהם כל שאינו בוהיה לאכול אינו מהם אמרו ליה רבנן לרבא מר לא בהסתר פנים איתיה ולא בוהיה לאכול איתיה אמר להו מי ידעיתו כמה משרדנא בצנעא בי שבור מלכא אפי' הכי יהבו ביה רבנן עינייהו אדהכי שדור דבי שבור מלכא וגרבוהו אמר היינו דתניא אמר רבן שמעון בן גמליאל כל מקום שנתנו

חכמים עיניהם או מיתה או עוני. הנה מ"ש רבא לרבנן 'מי ידעיתו כמה משדרנא בצנעא בי שבור מלכא', לכאור' ה"ז תשובה רק על מה שאמרו לרבא 'מר לא בוהיה לאכול', אבל על מ"ש לרבא 'מר לא בהסתר פנים' לא מצינו שענה להם. ולמה לא ענה להם גם על מה שאמרו לו 'מר לא בהסתר פנים'. ואין לומר דלכך יהבו ביה רבנן עיניהו, כי מה שבא לו עי"ז זה רק 'והיה לאכול'.

ת. הא בהא תליא.

ש. בהנ"ל. האם י"ל דבוהיה לאכול כלול גם הסתר פנים, [וא"כ כיון שענה להם שהוא בוהיה לאכול נמצא שענה להם גם שהוא בהסתר פנים], דלכאור' בפשוטו נכון הוא, אמנם מאידך א"כ למה חילקו זה בגמ' לב' דברים והיינו גם כל שאינו בהסתר פנים וגם כל שאינו בוהיה לאכול והרי הסתר פנים כלול בוהיה לאכול, ושמע מינה דכשעונה להם שהוא בוהיה לאכול עדיין לא השיב להם שהוא גם בהסתר פנים. וצ"ב.

ת. כנ"ל.

ש. בהנ"ל. האם י"ל עוד, דזהו מ"ש בתר הכי בגמ', אמר רבא אמר הקב"ה אף על פי שהסתרתי פני מהם בחלום אדבר בו, והיינו דר"ל דממה שרבנן אמרו לו שהוא אינו בהסתר פנים אין בזה טענה לגביו, כי נהי שיש הסתר פנים, והוא בכלל זה, מ"מ הקב"ה מגלה לו בחלום. (דבלא ההסתר פנים לא היו צריכים לגלות לו זה בחלום). וא"כ נמצא שהשיב שהוא גם בהסתר פנים. (ואף שלא לרבנן הוא השיב כן, מ"מ כבר השיב להם גם על זה כי בכלל והיה לאכול יש גם הסתר פנים וכן"ל דביבור קודם).

ת. דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין.

ש. עוד בהנ"ל. יש לשאול למה יהבו ביה רבנן עיניהו.

ת. בלי כוונה.

ש. בהנ"ל. האם הוא משום שעשה זה בצנעא וסברו רבנן שהיה צריך להיות שלא בצנעא כדי שלא יאמרו שאינו בכלל והיה לאכול. ולכן באו משבור מלכא שמסתמא היה זה בפרהסיא. (אמנם רבא סבר לא כן, כדי שלא יאמרו שהצדיקים סובלים אע"פ שהם צדיקים, וכמ"ש הראשונים בברכת על הצדיקים).

ת. כנ"ל.

ש. חגיגה שם. רבי אילא הוה סליק בדרגא דבי רבה בר שילא שמעיה לינוקא דהוה קא קרי כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו אמר עבד שרבו מגיד לו מה שיחו תקנה יש לו. לכאור' יש לשאול למה לא מצינו כאן שרבי אילא בכה, כמו שכל האמוראים בכו לעיל (ד' ב', ה' א') כשאמרו מה תקנה יש לו וכע"ז.

ת. ה' שבת שאסור לבכות.

ש. בהנ"ל. האם י"ל דהחילוק הוא, דגבי כל האמוראים לעיל שמצינו שבכו, היה זה כשלמדו הפסוקים ונתעורר להם זה מתוך הלימוד, ומשא"כ רבי אילא שלא אחז בפסוק זה רק הלך ושמע הפסוק.

ת. א"צ לזה.

ש. חגיגה שם. ודמע תדמע ותרד עיני דמעה כי נשבה עדר ה' אמר ר' אלעזר שלש דמעות הללו למה אחת על מקדש ראשון ואחת על מקדש שני ואחת על ישראל שגלו ממקומן כו'. לכאור' יש לשאול למה רק אחת על ישראל שגלו למקומן והרי גלו ב' פעמים והיינו גם במקדש ראשון וגם במקדש שני. (ואין לומר שגלות שניה כלול במ"ש שגלו [בחורבן ראשון] ישראל ממקומן, כמו שאמר מקדש ראשון ומקדש שני ולא כלל מקדש ראשון במקדש שני). ולכאור' צ"ב.

ת. היינו הך.

ש. חגיגה שם. ומה הרואה חכמים במיתתן יחיה בחייהן על אחת כמה וכמה. יש לשאול. א. מה הכוונה 'במיתתן' אם הכוונה בחלום או ענין אחר. ב. מה הכוונה 'יחיה', שהרי אף מי שרואה חכמים בחייהן (וכ"ש במיתתן) גם הולך לבסוף לבית עולמו. וצ"ב.

ת. יחי' בעוה"ב.

ש. חגיגה שם. נפק ר' יוחנן לבי מדרשא ודרש כו' אלא לומר לך כל העוסק בתורה אפי' יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו עסק כל השנה כולה וכן במדת פורענות כו' כל העובר עבירה אפי' יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו עבר כל השנה כולה. לכאור' צ"ב, דבשלמא מ"ש כל העוסק בתורה אפי' יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו עסק כל השנה כולה, בפשוטו היינו טעמא לפי שהוא עושה את מה שהוא יכול לעשות ואילו היה יכול יותר היה עושה יותר ואותו יום שהוא עוסק בתורה אע"פ שזה רק יום אחד ה"ז מוכיח עליו שאילו היה יכול לעסוק יותר היה עוסק יותר ולכן נחשב לו כאילו עסק כל השנה כולה, אבל מ"ש כל העובר עבירה אפי' יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו עבר כל השנה כולה, לכאור' צ"ב דכי מפעם אחת שחטא ה"ז מוכיח עליו שאם היה יכול לחטוא היה תמיד חוטא, אתמהה. וצ"ב.

ת. אם יום תעזבני יומיים אעזבך.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, היה רגיל כו'. מהלך שלשה חדשים היה מביתו לבית המדרש ונוסע מביתו אחר הפסח ולומד יום אחד וחוזר לביתו לשמח את אשתו בחג הסוכות עכ"ל, לכאור' יש לשאול, למה לא היה לרב אידי אבוא דרבי יעקב חיוב לעבור ולגור סמוך יותר לבית המדרש והיינו חיוב מפני ביטול תורה.

ת. לא הי' מקום.

ש. בהנ"ל. האם זכה לבנו רבי יעקב על שמסר נפשו כ"כ לתורה. (דאף שהיה אמורא בעצמו מ"מ לא אצל כולם גם בניהם היו אמוראים, וכאן זכה שיש לו בן אמורא ואולי יש למימר שהוא משום מסירות נפשו לתורה).

ת. אולי.

ש. חגיגה ו' א'. היכי דמי אילימא בחיגר שאינו יכול להתפשט וסומא שאינו יכול להתפתח השתא גדול פטור סומא מיבעיא. פרש"י וז"ל, קטן מיבעיא. הלא אין חינוך קטן אלא כדי להנהיגו שיהא סרוך אחר מנהגו לכשיגדיל וכיון שזה פטור לכשיגדיל למה לי חינוך עכ"ל, קצת יש לשאול למה הוצרך רש"י לפרש זה, דלכאור' הי' לפרש כפשוטו שלא שייך דבר כזה שבעודו קטן הוא חייב בדבר ואח"כ כשהוא גדול הוא פטור בדבר, ומה הוצרך רש"י להוסיף מש"כ הלא אין חינוך כו' דהרי גם בלא זה, קשה כי לא מסתבר שיתחייב בעודו קטן במה שהוא פטור מזה כשהוא יהיה גדול. (א"נ, לא מסתבר שכשהוא גדול הוא פטור ממה שהוא חייב בו כשהוא קטן).

ת. היינו הך.

ש. חגיגה שם. ובית הלל כו' הכתיב ויעלו עולות קסברי בית הלל עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הוא. לכאור' צ"ב דכיון שהוה עולת תמיד א"כ ליכתוב קרא עולה ל' יחיד, דממ"נ אם היה זה בבוקר ה"ז רק עולת תמיד של שחר ואם היה זה בערב ה"ז רק עולת תמיד של בין הערביים (ובפשוטו לכאור' היה זה תמיד של שחר, דלכך עולות כתיבא לפני שלמים והיינו כי אין לא מקריבין כלום קודם תמיד של שחר כדאמרינן השלם עליה כל הקרבנות כולם), ולמה כתיב עולות דמשמע שהקריבו באותו הזמן כמה עולות תמיד. ובשלמא שלמים אפשר שיקריבו הרבה וכדתנן להלן ח' ב' מי שיש לו כו', אבל עולה הרי מקריבין אחד עבור כל ישראל ולמה כתיב עולות. (ושמא לכן בית שמאי פירשו דקאי על עולת ראייה כי זה כ"א וא' מביא). וצ"ב.

ת. נכון.

ש. חגיגה שם. ובית שמאי סברי עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת ראייה הוא. לכאור' צ"ב דהא היה זה יום קודם מתן תורה ומה שייך לומר שהקריבו אז עולת ראייה.

עוד צ"ב, מה הי' שייך שם כלל 'ראייה' והרי לא היה עזרה שהרי היה זה אף קודם הקמת המשכן שרק אחר מתן תורה נצטוו במלאכת המשכן.

ת. מקומו קדוש.

ש. בהנ"ל. האם לזה נתכוין רש"י במ"ש וז"ל, עולת ראייה הוא. על שם ויחזו את האלקים עכ"ל, והיינו דהוה ק' ליה כהנ"ל שלא היה זה ביום מתן תורה אלא ביום שלפניו וגם לא היה עדיין משכן וא"כ איך אפשר לקרותו עולת 'ראייה' ע"ש הראייה ברגל, ולכן פרש"י דאה"נ אי"ז ע"ש מצוות הראייה ברגל [כי זה לא היה אז וכן"ל] אלא ע"ש מה דכתיב שם ויחזו את האלקים, והיינו דנהי שהביאו העולה ביום שלפני מתן תורה [ולא ביו"ט] מ"מ קוראין לה עולת 'ראייה' ע"ש מה שהיה ביום [טוב עצמו והיינו ביום] מתן תורה שם והיינו מה שנאמר שם ויחזו את האלקים.

אך אם זה נכון, יש להעיר, דהנה בהא דכתיב (משפטים כ"ד י"א) ויחזו את האלקים פרש"י וז"ל, ויחזו את האלקים. היו מסתכלין בו בלב גס מתוך אכילה ושתייה כך מדרש תנחומא, ואונקלוס לא תרגם כן כו' עכ"ל, ובתרגום אונקלוס [וכ"ה בתרגום יונתן בן עוזיאל] איתא, והווי חדן בקרבניהון דאתקבלו ברעוא כאלו אכלין ושתי, והשתא בשלמא לתרגום אונקלוס ויוב"ע ניחא מה שקראו לה עולת 'ראייה' ע"ש ויחזו את האלקים והיינו כי ויחזו את האלקים באמת קאי על הקרבן עולה שהקריבו, אבל לפירש"י בחומש [מתנחומא] דויחזו את האלקים היה מתוך אכילה ושתייה ובפשוטו היינו מתוך אכילת קרבנות השלמים שהקריבו שם (היינו מה דכתיב שם (פסו' ה') ויעלו עלת 'ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים') צ"ב איך אפשר לקרוא לעולה עולת 'ראייה' ע"ש מה שנאמר גבי השלמים וכו"ל. (ושמא לכן בית הלל סברי דלא היה זה עולת ראייה אלא עולת תמיד, והיינו כנ"ל דלא שייך לקרותו עולת 'ראייה' ע"ש השלמים. ומאידך לעיל כתבנו אפשרות למה ב"ש ס"ל דהוה עולת ראייה, כי אם היה עולת תמיד הו"ל להכתוב לומר 'עולה' ל' יחיד). ולכאור' צ"ב.

(ויל"ע אם אפשר לומר דמחלו' ב"ש וב"ה אם העולה היתה עולת ראייה או עולת תמיד, היא פלוגתא בפירוש הכתוב ויחזו את האלקים דב"ש ס"ל דקאי על קרבן העולה וב"ה ס"ל דקאי על קרבן השלמים ולכן ס"ל העולה היתה עולת תמיד. והעירוני לסייע לזה, כי אונקלוס היה תלמיד דרבי אליעזר ורבי אליעזר היה מתלמידי בית שמאי כמ"ש ר"א שמותי ולכן תרגם אונקלוס בקרא דויחזו את האלקים דקאי אעולה והיינו כב"ש דהוה עולת ראייה וכו"ל).

ת. תפוס לשון אחרון.

ש. חגיגה ו' ב'. ר' אלעזר דתניא עולת תמיד העשויה בהר סיני ר' אלעזר אומר מעשיה נאמרו בסיני והיא עצמה לא קרבה רבי עקיבא אומר קרבה ושוב לא פסקה אלא מה אני מקיים הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל שבטו של לוי שלא עבדו ע"ז הן הקריבו אותה. פרש"י וז"ל, שבטו של לוי. הקריבוהו משלהם עכ"ל, והנה הא דפרש"י הקריבוהו 'משלהם' לכאור' היינו כי אם היו הקרבנות גם מהממון של ישראל א"כ היה נמצא שישראל הקריבו ג"כ. ולכאור' צ"ב טובא שהרי פסוק מפורש הוא ב' כי תשא שכל ישראל השתתפו בקניית קרבנות התמיד שהוקרבו במדבר, והיינו הא דכתיב שם (ל' ט"ו) העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל לתת את תרומת ה' לכפר על נפשתיכם ופרש"י שם וז"ל דבר אחר לכפר על נפשתיכם לפי שרמז להם כאן ג' תרומות כו' אחת תרומת אדנים כו' והשנית אף היא על ידי מנין שמנאן משהוקם המשכן הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים באחד לחדש השני בשנה השנית ונתנו כל אחד מחצית השקל 'והן לקנות מהן קרבנות צבור של כלש שנה ושנה של כל ימות השנה' והושוו בהם עניים ועשירים ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם שהקרבנות לכפרה הם באים והשלישית היא תרומת המשכן כו' עכ"ל, והרי לנו דמהשנה השנית שהיו במדבר הקריבו קרבנות צבור וקרבן תמיד בכלל מהתרומה של כל ישראל, וכיון שכן ק' לרבי עקיבא, איך אפשר לומר ששבטו של לוי הקריבו התמיד רק משלהם וכו' וכו'. ולכאור' צ"ב טובא.

ת. הממון שלהם והקריבוהו בני לוי.

ש. חגיגה שם. דתניא ר' יוסי הגלילי אומר שלש מצות נצטוו ישראל בעלותם לרגל ראייה וחגיגה ושמחה כו' יש בשמחה מה שאין בשתייהן שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים מה שאין בשתייהן. פרש"י וז"ל, שמחה. אף הם שלמי שמחה אם אין לו בשר שלמים של נדר ונדבה שהתנדב כל

השנה שמביאין ברגל ולא מעשר בהמה מביא שלמים משלו או ממעות מעשר שני שלו להיות לו בשר לשובע שאין שמחת החג אלא בבשר עכ"ל, הנה יל"ע לשם מה נצטוו ישראל בשלמי שמחה, שהרי אף אם אין לו בשר של נדר ונדבה וכו' [כדפרש"י וכו"ל], מ"מ הרי יש לו כבר בשר לשובע מהשלמי חגיגה.

ואין ליישב דאין בשר החגיגה מספיק כדי לשובע ממנו ולכך צריך גם לשלמי שמחה, שהרי תנן להלן ח' ב' מי שיש לו אוכלים מרובים ונכסים מועטים מביא שלמים מרובים ועולות מועטות כו' ופרש"י שם וז"ל אוכלין מרובין. בני בית רבים מביא שלמים רבים 'שלמי חגיגה רבים לפי האוכלים' ועולת ראייה מועטת עכ"ל, והרי לנו דמביאים שלמי חגיגה באופן שלא יחסר כלל.

עוד צ"ב, למה רש"י פירש רק אם אין לו בשר נדר ונדבה וכו' וכו"ל, ולא פירש גם דקאי על אשה שפטורה מחגיגה [וחייבת בשמחה], והיינו דכיון שאין לה חגיגה א"כ אין לה בשר לשובע ולכן היא חייבת בשמחה, ועבורה הציווי שנצטוו בשלמי שמחה.

והנה יל"ע אם חיוב שלמי שמחה של האשה זהו דווקא באשה נשואה או אף באשה רווקה, דז"ל רש"י לעיל ע"א, מחייבא בשמחה. לעלות לרגל ולשמוח בחג עם בעלה דעל השמחה נצטוו נשים דכתיב ושמחת אתה וביתך עכ"ל, והנה מצד אחד ל' רש"י דכתב 'מחייבא בשמחה לעלות בחג עם בעלה' ה"ז משמע דחיוב השמחה באשה ה"ז דווקא באשה נשואה, אמנם מאידך מל' רש"י דכתב מיד להלן מיניה 'דעל השמחה נצטוו נשים' כו' ה"ז משמע דכל אשה ואף רווקה נצטוותה בשמחה (ועי' רש"י כאן ע"ב בד"ה השמחה).

והשתא אם נימא דהמצוה של שלמי שמחה הוא גם באשה רווקה, א"כ נוכל לומר דעבורה נצטוו ישראל בשמחה והיינו כי אין לה שלמי חגיגה וממילא אין בשר לשובע. אבל אם נימא דמצות השמחה זה רק באשה נשואה שבעלה משמחה, א"כ הדרא ק' לדוכתא לשם מה נצטוו ישראל בשלמי שמחה, ולא נוכל ליישב שזה עבור האשה שהיא פטורה מחגיגה [וממילא אין לה בשר לשובע] שהרי נשואה יש לה חגיגה עם בעלה וכבר יש לה בשר לשובע וכו"ל.

אמנם לישנא דגמרא שלש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל ראייה וחגיגה ושמחה, ה"ז משמע שמצוות השמחה היא מצווה שנאמרה לכל ישראל ולא רק לגבי אשה [ודווקא שאינה נשואה], והכי מבואר ג"כ בריש פרקין דתנן הכל חייבין בראייה כו' ואמרי' עלה בגמ' שם (ב' ב') דחיסורי מיחסרא והכי קתני הכל חייבין בראייה ובשמחה כו', והרי לנו דלא רק אשה רווקה חייבת בשמחה. וכיון שכן יל"ע לשם מה נצטוו ישראל בשלמי שמחה.

ואאמו"ר שליט"א רצה ליישב, דחיוב החגיגה הוא רק ביו"ט ראשון ועכ"פ רק פעם אחת ברגל, וא"כ צריך לשלמי שמחה לשאר ימי החג. [ואמר אאמו"ר שליט"א דאולי יש לדחות, כי בפשוטו המצוה של שלמי שמחה הוא מצוה לכל ימות החג ואף ביו"ט ראשון כשיש אז גם שלמי חגיגה].

וכיון שכן אכתי צ"ב.

ת. ושמחת אתה וביתך.

ש. חגיגה שם. בעי רב חסדא האי קרא היכי כתיב וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות כבשים ויזבחו זבחים לה' פרים או דלמא אידי ואידי פרים הוו. לכא' יש לשאול למה נימא דעולות היינו פרים, והרי סתם עולות אינם פרים [דעולת תמיד ה"ז כבשים, ושאר עולות הם כל זכרי בקר וצאן ועיזים בכללם].

ת. הכל עולות.

ש. בהנ"ל. האם י"ל דספיקא דרב חסדא הוא בהא דכתיב גבי השלמים 'פרים', דיש לומר בזה ב' צדדים, והיינו דלכא' צ"ב למה אמר הכתוב בהדיא 'פרים' שהרי פשיטא הוא וכבר ידענו מהפרשה של שלמים שהשלמים הם פרים, ומצד א' יש ללמוד דמזה שאמר הכתוב כאן פרים על כרחך דר"ל דגם העולות הם היו פרים, אמנם מאידך יש ללמוד מזה להיפך והיינו דמזה שאמר הכתוב רק בשלמים 'פרים' אף שהוא פשיטא, ולא אמר הכתוב כמו כן בעולות שהם 'כבשים' אף שהוא פשיטא ש"מ דדוקא השלמים היו פרים אבל העולות לא. והאם נכון ליישב כן.

ת. אולי.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, נפקא מינה לאומר הרי עלי עולה כאותה עולה. מה יביא פרים או כבשים תיקו עכ"ל, הנה במ"ש רש"י 'או כבשים', לכא' קצת יש לדקדק דהו"ל או כבשים לב"ה או כל זכרי בקר וצאן לב"ש דהוה עולת ראייה.

ת. הלכה כב"ה.

ש. חגיגה ז' א'. איתביה ריש לקיש לרבי יוחנן ולא יראו פני ריקם אמר ליה בעיקר הרגל. הא דמשני ר"י לר"ל בעיקר הרגל לכא' צ"ב דהא פשטיה דקרא לכא' קאי על כל ז' ימי החג דכתיב (משפטים כ"ג ט"ו) את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות וגו' ולא יראו פני ריקם (וכן הוא לכא' מבואר ג"כ בחזקוני בפסוק כאן). ולכא' צ"ב.

ת. עיקר בפסוק כתוב על עיקר הרגל.

ש. חגיגה שם. איתביה ולא יראו פני ריקם בזבחים אתה אומר בזבחים או אינו אלא בעופות ומנחות ודין הוא נאמרה חגיגה להדיוט ונאמרה ראייה לגבוה מה חגיגה האמורה להדיוט זבחים אף ראייה האמורה לגבוה זבחים ומה הן זבחים עולות אתה אומר עולות או אינו אלא שלמים ודין הוא נאמרה חגיגה להדיוט ונאמרה ראייה לגבוה מה חגיגה האמורה להדיוט בראוי לו אף ראייה האמורה לגבוה בראוי לו וכן בדין שלא יהא שולחנך מלא ושולחן רבך ריקם א"ל בעיקר הרגל. הנה מ"ש ומה הן זבחים עולות 'או אינו אלא שלמים' ודין הוא כו', לכא' אין מובן, כי מה הס"ד לומר שהזבחים של הראייה הם שלמים והרי לעיל מיניה קאמר 'נאמרה חגיגה להדיוט ונאמרה ראייה לגבוה' ופרש"י וז"ל נאמרה חגיגה ברגל. למאכל הדיוט. ונאמרה ראייה לגבוה. דהא לא יראו פני דכתיב משמע לצורכי אני שואל עכ"ל וכיון שכן מה הס"ד לומר דהזבחים של ראייה הוא שלמים והרי שלמים אי"ז רק לצורכי. וצ"ב.

ת. המצוה היא הצורך.

ש. חגיגה שם. ואין נראין חצאין משום שנאמר כל זכורך ואין נראין ריקנים משום שנאמר ולא יראו פני ריקם. לכא' צ"ב למה מייתי קרא דולא יראו פני ריקם (משפטים כ"ג ט"ו), דלכא' הול"ל את המשך הפסוק (ראה ט"ז ט"ז) דכל זכורך שם נאמר [ג"כ] ולא יראה את פני ה' ריקם.

ת. שתי מצוות.

ש. בהנ"ל. יש לשאול למה בפ' משפטים כתיב ולא 'יראו' פני ריקם בל' רבים ובפ' ראה כתיב ולא 'יראה' את פני ה' ריקם בל' יחיד.

ועוד דבפ' ראה הוסיף עוד ב' תיבות על מ"ש בפ' משפטים והמה תיבת את ותיבת ה'.

ת. א. ... כאן מנין.

ב. שבכל האופנים לא יראה.⁷⁶

ג. כבר כתיב.

ש. חגיגה שם. אלא כל היכא דאתא ולא אייתי דכולי עלמא לא פליגי דעייל ומתחזי ונפיק. לכאור' קצת יש לדקדק בלישנא דגמ', דלמה הוצרכו לומר תיבת 'ונפיק'.

ת. לאכול הצריך.

ש. חגיגה שם. רבי יוחנן דאמר ראיית פנים בעזרה ראיית פנים הוא דאין לה שיעור הא לקרבן יש לה שיעור. יש לשאול מה באמת יעשו עם קרבן שהביא דנהי שאסור להקריבו כי לקרבן ראייה יש שיעור מ"מ הרי הוא הקדישו לקרבן ומה יעשו עמו.

ת. לנדבה.

ש. בהנ"ל. הנה מצינו הכא פלוגתא דר"י ור"ל לענין קרבן ראייה אם יש לה שיעור או לא דלר"י יש לה שיעור ואסור להקריב קרבן נוסף על קרבן ראייה ראשון שהביא, ולר"י מותר ומצוה היא להוסיף כמה קרבנות ראייה שירצה. ויל"ע למה לא מצינו שנחלקו כמו כן גם לענין שלמי חגיגה.

ת. שם ודאי אפשר להוסיף.

ש. חגיגה שם. דרבי לוי רמי כתיב הוקר רגלך מבית רעך וכתיב אבא ביתך בעולות כו'. לכאור' צ"ב היכן נאמר בקרא דאבא ביתך בעולות שבא הרבה פעמים והרי הפסוק יכול להתפרש ג"כ [ולכאור' הוא היה הפשטיה דקרא לו"ד הגמ'] שמביא כמה עולות בפעם אחת. וכן משמע ג"כ המשך הפסוק דכתיב שם אבא ביתך בעולות 'אשלם לך נדרי' כי מביא את כל הנדרים שנדר במשך השנה לרגל אחד והרי לנו שהפסוק מדבר בסיפא על אופן זה שמביא כמה נדרים בפעם אחת וה"נ מדבר הפסוק ברישא על אותו אופן שמביא כמה עולות בפעם אחת, וא"כ ק' מנין לרבי לוי דהא דכתיב אבא ביתך בעולות זהו כשבא הרבה פעמים. וצ"ב.

ת. אבא משמע פעם א'.

⁷⁶ לפיכך לשון רבים. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

ש. בהנ"ל. האם י"ל כך, דהרי גם כשמביא נדרים הרבה ברגל אחד מ"מ בסתמא א"א להקריבם כולם בבת אחת, שהרי כל ישראל מביאים נדריהם ונדבותיהם ורבים הן מאד ועל כן יתכן שאינו מקריב כל נדריו ביום אחד, ומזה למד רבי לוי דה"נ ברישא דקרא דמיירי בעולות היינו נמי שמביאם בכמה זמנים שונים ולא בפעם אחת. והאם יש ליישב כן.

ת. יש כהנים הרבה.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, סבר רב יוסף למימר כו'. דאי לאו הכי מאי אין נראין חצאין דיליף מבכל זכורך אי שלא יהיו חציין עולין מזכורך נפקא שהרי כל הזכרים בכלל זכורך עכ"ל, הנה מ"ש רש"י להוכיח 'שהרי כל הזכרים בכלל זכורך' יש לשאול שהרי מצינו לעיל ד' א' דקטן שלא הגיע לחינוך אף שהוא זכורך מ"מ אינו נכלל בקרא דכל זכורך, וא"כ היכי מצי להוכיח ולומר 'שהרי כל הזכרים בכלל זכורך'.

ת. קטנים פטורין ממצוות.

ש. חגיגה ז' ב'. פרש"י וז"ל, א"ל אביי. האי נמי לא תיבעי לך קרא דבלאו קרא נמי פשיטא מאחר שחייב את כולן אנא ידענא דכל אחד צריך לזרז את עצמו דהיאך יאמר האב לאלו הווי זריזין ולא לו הווי עצלין עכ"ל, לכאור' ה' לומר, דבאופן שיש לו בן שביו"ט ראשון הוא קטן ולמחרת נעשה גדול לא היה האב מזרזו להיראות ביו"ט ראשון ולזה בא הכתוב לומר דאין נראין לחצאין והיינו דגם בזה האופן יבוא זה הקטן להיראות ביו"ט ראשון. (וכ"ז מדאורייתא דעל הדאורי"י מיירי עתה, אבל לרבנן אין זה שייך לומר כן, שהרי לרבנן קטן שהגיע לחינוך כבר חייב בראייה וזהו הרי כבר כמה שנים לפני שנעשה גדול).

אמנם אולי אי"ז נכון לומר דזה מה שבא הכתוב לומר וכו"ל, כי א"כ נמצינו למידין דאיכא קרא בהדיא המחייב את הקטן בראייה [ועכ"פ קטן שהגיע לחינוך], וזה הרי אינו נכון כי חיוב הקטן [שהגיע לחינוך] הוא רק מדרבנן וכדלעיל ד' א' יעו"ש.

ת. יפה.

ש. חגיגה שם. מאי שנא חגיגת יום טוב הראשון של פסח אמר רב אשי הא קא משמע לן חגיגת חמשה עשר אין חגיגת ארבעה עשר לא. פרש"י וז"ל, חגיגת י"ד לא. כלומר להכי נקט פסח לפי שיש ערב פסח חגיגה אחרת כשהיתה חבורת פסח מרובה היו מביאין עמו חגיגה כדי שיהא פסח נאכל על השובע ואשמעינן מתניתין דחגיגת יו"ט עצמו הוא דאינה באה אלא מן החולין אבל חגיגת ארבעה עשר באה אף מן המעשר עכ"ל, הנה לכאור' חידוש זה לא היה צריך להשמיע לפי בית הלל, כי לפי ב"ה אפי' חגיגת חמשה עשר יכול להביא מן המעשר [כשיש לו אוכלין מרובין ואין לו מספיק מעות חולין כדי לקנות חגיגת ט"ו רק ממעות חולין, וכדלעיל דקאמר וחגיגת יום טוב הראשון של פסח כו' ובית הלל אומרים מן המעשר ופי' אף מן המעשר כדלהלן ח' א' דמיירי בטופל], ועל כרחך דבא התנא להשמיענו כאן, דכאן בחגיגת י"ד בית שמאי מודו לבית הלל דמביא אף ממעות מעשר כי אי"ז דבר שבחובה, והשתא, לכאור' קצת צ"ב מה הוצרך התנא לומר במשנה תיבות אלו 'של פסח' כדי להשמיענו חידוש דין זה לפי בית שמאי, שהרי הלכה כבית הלל. וכמו דלעיל אקשינן בגמ' כמאן כית שמאי ה"נ יש לשאול כמאן כבית שמאי.

ת. מדב"ש נשמע לב"ה.⁷⁷

ש. בהנ"ל. חכ"א העיר דא"ז ק', כי לעיל דאקשי' בגמ' 'כמאן כבית שמאי' הוה קשיא דהתנא קאמר דין שאינו נכון מאחר שאין הלכה כן, ואילו במה שאמר התנא 'של פסח' אי"ז סותר את דברי ב"ה אלא אדרבא בא לומר שכאן ב"ש מודו לב"ה, ואף שאין הלכה כב"ש מ"מ אי"ז קושיא מה שבא לומר זה מאחר אי"ז סותר את דברי ב"ה והיינו את ההלכה. והאם נכון הוא. ת. נכון.

ש. חגיגה ח' א'. חזקיה אמר טופלין בהמה לבהמה כו'. יש לשאול דכיון דחזקיה היה אמורא כמפרש"י בד"ה אמר מר, א"כ למה לא אמרין רב חזקיה. וכן להלן ט' א' דאמר' והאמר חזקיה, למה ל"א והאמר רב חזקיה. ת. הי' ביניהם.⁷⁸

ש. חגיגה ח' ב'. ואלא דלית ליה אוכלין האי דלא אקריבנהו דלית ליה אוכלין. לכאור' צ"ב דכיון שידע שלא יהיו לו מספיק אוכלין ליו"ט ראשון לכל י' הבהמות א"כ ניחוש דעל כרחך נתכוין לחוג שני ימים, ואין לומר דמיירי הכא דווקא בגוונא שלא ידע שלא יהיו לו מספיק אוכלין לכל י' הבהמות, דא"כ הוה לפרש זה בגמ' בהדיא.

וכן צ"ב לתי' דגמ' דמשני לא צריכא דאיכא שהות ביום ואית ליה אוכלין מדבקמא לא אקריבנהו שמע מינה שיורי שיירינהו, דמבואר דאם לית ליה אוכלין חוזר ומקריב ביו"ט שני [בדסתם ולא מפרש], וק' כנ"ל דכיון דלית ליה אוכלין וידע מזה [דאל"כ הוה לגמ' לפרש דמיירי דווקא באפן שלא ידע וכנ"ל] ניחוש שנתכוין לחוג שני ימים, ואמאי חוזר ומקריב. ת. לרווחא דמילתא.

ש. חגיגה שם. לא צריכא דאיכא שהות ביום ואית ליה אוכלין מדבקמא לא אקריבנהו שמע מינה שיורי שיירינהו. נמצא דבסתם [ולא פירש בהדיא ליום ראשון אני מפריש את כולן] תלוי הוא, דאם יש שהות ביום או שיש לו אוכלין ואעפ"כ לא הקריב כולן ביום הראשון אינו חוזר ומקריב ביום השני, אבל אם לא היה שהות ביום או שאין לו אוכלין חוזר ומקריב ואעפ"כ שסתם ולא פירש.

וכל זה בדסתם, אבל במפרש משמע לפי"ז, דאף אם היה שהות ביום או שיש לו אוכלין ולא הקריבן כולן ביום הראשון אפי"ה חוזר ומקריב ביום השני מאחר שפירש ליום הראשון אני מפריש את כולן. והאם זה נכון.

ת. פשוט.

⁷⁷ הלימוד לב"ש מועיל גם לב"ה. הגר"א ש' קניבסקי שליט"א.

⁷⁸ היה בין התנאים לאמוראים - ומה שהק' אינה קושי' כלל. הגר"א ש' קניבסקי שליט"א.

ש. בהנ"ל. שו"ר הובא דהאזה"ח הק' כתב בספרו ראשון לציון דכ"ז הוא דווקא לרש"י אבל הרמב"ם ס"ל דכיון שהיה שהות ביום או שהיה לו אוכלין מה מועיל מה שפירש שכולן ליום ראשון והרי אנו רואים להדיא ממעשיו היפך מפירושו. (ולא עיינתי בפנים הספר ראשון לציון, שאינו תח"י).

ת. אין מוכרח.

ש. חגיגה שם. והכי נמי מסתברא כו' אלא לאו שמע מינה כאן בסתם כאן במפרש. פרש"י וז"ל, ה"נ מסתברא. דמודה ר' יוחנן בדמפרש עכ"ל, והיינו דמ"ש רבי יוחנן כיון שפסק שוב אינו מקריב ה"ז באופן שסתם ולא פירש [ושיש לו שהות ביום או שיש לו אוכלין וכנ"ל בגמ'], ומ"ש רבי יוחנן חוזר ומקריב ה"ז בגוונא שפירש ליום ראשון אני מפריש את כולן, ומזה חזינן דרבי יוחנן מודה דבמפרש חוזר ומקריב. ולכא' צ"ב, דמנין לומר כן, והא איכא למימר דהחילוק בדברי רבי יוחנן הוא בדסתם גופיה, והיינו דמ"ש רבי יוחנן כיון שפסק שוב אינו מקריב מיירי בגוונא שסתם ושיש שהות ביום או שיש לו אוכלין ואילו מ"ש רבי יוחנן חוזר ומקריב מיירי נמי בדסתם אבל בגוונא שלא היה שהות ביום או שלא היה לו אוכלין שגם בזה האופן חוזר ומקריב וכתבאר בגמ' לעיל. וא"כ מנין להוכיח דרבי יוחנן מודה בדמפרש. ולכא' צ"ב טובא.

ת. לא משמע כן.

ש. בהנ"ל. חכ"א העיר ליישב, דבמפרש פרש"י וז"ל כאן במפרש. דאמר 'בהדיא' ליום ראשון אני מפריש את כולן כו' עכ"ל, ואילו בסתם בגוונא דלא היה שהות ביום פרש"י וז"ל משום דלא הוה ליה שהות הוא. 'ומסתמא' ליום ראשון הפרישן עכ"ל, והיינו דבמפרש הוא פירש בהדיא שליום ראשון הוא מפריש את כולן אבל בסתם ובגוונא שלא היה לו שהות ביום אי"ז ודאי שהפרישן ליום ראשון אלא אנו אומרים כן שמסתמא ליום ראשון הפרישן, וא"כ נמצא שהאופן היותר ברור שחוזר ומקריב ביום השני הוא האופן של מפרש ולא האופן של סתם וכשלא היה לו שהות ביום, וכיון שכן כשאמר רבי יוחנן חוזר ומקריב יותר נכון להעמיד דבריו באופן של מפרש מאשר להעמיד דבריו בסתם וכשלא היה לו שהות ביום. והאם נכון הוא.

ת. אולי.

ש. בהנ"ל. לדברי החכ"א הנ"ל, חשבתי ליישב מה שראיתי עתה [אחר כותבי כל הנ"ל] מה שהובא מס' שיח יצחק שהק' מה שהקשינו כבר לעיל בדברי ר' אבא והיינו למה ר' אבא אמר 'ולא פליגי כאן בסתם כאן במפרש', דלמה לא אמר 'ולא פליגי כאן בסתם והיה לו שהות ביום כאן בסתם ולא היה לו שהות ביום' דזה רבותא טפי כי גם בסתם יש פעמים שחוזר ומקריב. כך ראיתי עתה הובא שהק' בשיח יצחק. והאם יש ליישב קושייתו לדברי החכ"א הנ"ל.

ת. יתכן.

ש. חגיגה ט' א'. ר' שמעון בן מנסיא אומר איזהו מעוות שאינו יכול להתקן זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר כו' ר"ש בן יוחי אומר אין קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן בתחילה

ונתעויות ואי זה זה תלמיד חכם הפורש מן התורה. יש לדקדק במה פליג רשב"י על רשב"מ, שהרי גם לרשב"מ מיירי (גם, ולא רק) במי שהיה מתוקן בתחילה ואח"כ נכשל ובא על הערווה.

ת. ממזר מעוות מתחלתו.

ש. בהנ"ל. האם אפשר ליישב כך, דהנה אמרי' במו"ק י"ח ב' ואמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי אין אדם נחשד בדבר אלא א"כ עשאו ואם לא עשה כן עשה מקצתו ואם לא עשה מקצתו הרהר בלבו לעשותו ואם לא הרהר בלבו לעשותו ראה אחרים שעשו ושמח כו', והיינו דמי שבא על הערווה על כרחך שהיה לקוי בדבר זה אף קודם שעשה מעשה, והראיה מהא דמו"ק הנ"ל, והיינו, דאם מי שרק נחשד בדבר אמרי' דעל כרחך שהיה לקוי בענין כ"ש דמי שכבר עשה מעשה ע"כ שכבר היה לקוי בזה, וכיון שכן שוב לא קשיא במה נחלקו רשב"י ורשב"מ וכנ"ל כי הבא על הערורה היה לקוי בזה וא"כ לא היה מתוקן מתחילה, אבל ת"ח הפורש מן התורה היה מתוקן ונתעויות. ה"י. והאם נכון ליישב כן.⁷⁹

ת. אולי.

ש. חגיגה שם. ואי זה זה תלמיד חכם הפורש מן התורה. משמע דזה נאמר דוקא במי שהיה ת"ח' אבל מי שלמד תורה ועדיין לא היה בגדר ת"ח' בו לא נאמר דבר זה שהוא מעוות לא יוכל לתקון, וצ"ב החילוק.

ת. כל הרוצה ללמוד נחשב ת"ח.⁸⁰

ש. בהנ"ל. האם י"ל דלענין הפורש מן התורה חלילה דמיירי הכא, כל אחד שלמד תורה נחשב לענין זה ת"ח' ולא רק מי שהיה ת"ח' ממש, (וכמו שמצינו כע"ז בתענית י' ב').

ת. כנ"ל.

ש. בהנ"ל. בהא דקאמר רשב"י, האם יש לומר דהטעם הוא משום שאין לו דרך לחזור בתשובה והוא, מהא דאמרי' לקמן ט"ו א' גבי אחר, איתיהיבא ליה רשותא למימחק זכוותא דאחר יצתה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר, וחזינן דת"ח שפירש מן התורה אין לו דרך לחזור בתשובה ולכן ת"ח ששנה ופירש הוא מעוות לא יוכל לתקון. והאם נכון לפרש כן.

ת. בודאי יכול לחזור.

ש. חגיגה שם. ותנא מייתי לה מהכא כו'. הנה כאן מתבאר בגמ' ב' דברים, א', מקור לדין תשלומין, ב', מקור לדין תשלומין גם ביו"ט אחרון של חג, וכיון שכן, יש לשאול למה לא הביאה הגמ' זה לפני דברי רבי יוחנן לעיל בתחילת דברי הגמ', כי בדברי ר"י לעיל מצינו מקור רק לדין השני

⁷⁹ שוב חשבנו להוסיף בזה, דהנה להלן י"א א' אמרי' עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפיש יצריה גזל בפניו יצריה שלא בפניו לא נפיש יצריה, ומבואר דבעריות אף שלא בא לידי מעשה מ"מ יתכן שיהיה לקוי בזה, וכמ"ש 'בין שלא בפניו נפיש יצריה'. ובאמת גמרא ערוכה היא במסכת יומא דאמרי' שם קשה הרהור עבירה יותר מגופה של מעשה יעו"ש.

⁸⁰ ערש"י ב"מ פ"ד א' דכתב וז"ל, ולא מצי. לקפוץ כבראשונה 'דמשקבל עליו עול תורה תשש כוחו' עכ"ל.

והיינו לדין תשלומין ביו"ט האחרון של חג, ולמה לא מייתי הגמ' את דברי התנא כאן לפני דברי רבי יוחנן מאחר שבדברי התנא יש מקור גם לעצם דין התשלומין.

(ובאופן אחר השאלה היא על דברי הגמ' (דקאמרי' מנהני מילי ופרש"י דקאי על תשלומין ביו"ט האחרון של חג) דקודם קאמרה מקור לדין תשלומין ביו"ט האחרון של חג, דלכא' היה לגמ' לומר קודם את המקור של עצם דין התשלומין ורק אחר שיש מקור לדין התשלומין אז לומר את המקור לדין התשלומין ביו"ט האחרון של חג, וכפי שמצינו דאקשינן בגמ' כמה פעמים כע"ז, ולכא' תמוה הוא).

ואין ליישב דכיון דשמעינן מקור לדין התשלומין ביו"ט האחרון של חג ממילא שמעינן נמי דיש דין תשלומין כל שבעה, ולכן בכלל המקור של רבי יוחנן לדין תשלומין ביו"ט האחרון של חג יש בכלל זה מקור גם לעצם דין התשלומין, ואין ליישב כן, כי א"כ למה תנא דבריייתא הוצרך לב' ילפותות והיינו ילפותא אחת לעצם דין תשלומין וילפותא שניה לדין תשלומין ביו"ט האחרון של חג, שהרי היה יכול לומר רק את הילפותא של דין תשלומין ביו"ט האחרון של חג וממילא הוה ידעינן שיש דין תשלומין כל שבעה, ומזה שהתנא אמר ב' הילפותות שמע מינה שאין מספיק רק הילפותא השניה וממנה ללמוד הילפותא הראשונה, וכיון שכן הדרא ק' לדוכתא. וצ"ב.

ת. ר' יוחנן אמר שתייהן.

ש. חגיגה שם. ומי א"ר יוחנן הכי והאמר חזקיה נטמא ביום מביא כלילה אינו מביא ורבי יוחנן אמר אף כלילה נמי מביא. פרש"י וז"ל, נטמא ביום. בכריתות תנן נזיר מביא קרבן אחד על טומאות הרבה ואמר חזקיה נטמא ביום ח' שהוא ראוי להביא קרבנות ולהתחיל מנין נזירותו וימים שמנה קודם טומאה בטלין כמו שנא' כו'. מביא. קרבן על הטומאה השנית שכבר נתחייב בקרבן הטומאה והתחילה שניה והרי זו טומאה אחרת, אבל נטמא כליל שמיני אינו מביא אלא קרבן אחד דכיון דלא יצא מטומאה הראשונה לשעה שהיא ראוי להביא עליה קרבן לא נתחייב בקרבן הראשון ואין לו תשלומין. ורבי יוחנן אמר. הואיל וטבל לטומאתו ראשונה והעריב שמשו נתחייב בקרבן ואף על פי שאין לילה ראוי לקרבן אלמא אף על גב דלא ראוי לקרבן יש לו תשלומין, עכ"ל רש"י. והנה יש לשאול בזה כמה שאלות וכדלהלן:

א. במש"כ רש"י בסוף ד"ה מביא, ואין לו 'תשלומין', יש לשאול כך, דלכא' 'תשלומין' שייך בדבר שחייב בו אלא שהוא לא היה יכול לעשות הדבר ואמרינן ליה דכשהוא כבר יכול לעשות הדבר הרי הוא יכול לעשות הדבר ובכך להשלים את מה שהיה חייב בו אלא שלא עשה כי לא היה יכול לעשות אז הדבר, אבל כאן גבי נזיר, לחזקיה, בכלל לא היה חייב בדבר שהרי לא נתחייב בכלל בקרבן הראשון מאחר שלא יצא מטומאה הראשונה לשעה שהיא ראוי להביא עליה קרבן כדפרש"י, וכיון שלא היה חייב בדבר והיינו בקרבן א"כ מה שייך לומר לו להשלים, דמה שייך 'להשלים' דבר שלא היה חייב בו. וכיון שכן מה שייך בנזיר 'תשלומין'.⁸¹

ב. במש"כ רש"י בד"ה ורבי יוחנן אמר, 'אלמא' אף על גב דלא ראוי לקרבן יש לו תשלומין, לכא' אין מובן מה הקושיא [מנזיר לחיגר], שהרי לרבי יוחנן גבי נזיר הוא 'התחייב' בקרבן קודם שנטמא פעם שניה [כמ"ש רש"י, הואיל וטבל לטומאתו ראשונה והעריב שמשו 'נתחייב בקרבן' כו' וכו"ל], ואילו גבי חיגר הוא בכלל לא התחייב בקרבן קודם

⁸¹שו"ר מש"כ בחור"ב כאן חגיגה ט' א', בד"ה ומי אר"י הכי, שם הק' לפרש"י ותוס' כמה ק', ומה שביאר [בזה] בפירוש הרמב"ם בגמ' דלא מיירי בפלוגתת חזקיה ור"י לענין נזיר אלא לענין ראייה וחגיגה יעו"ש ותמצא נחת.

שנתפשט [וכדתנן לעיל ב' א', הכל חייבין בראייה חוץ מחש"ו כו' החיגר כו', וודאי אין הכוונה במשנה שהחיגר חייב אלא שהוא עתה פטור כי הוא חיגר, וכמו דלא אמרינן שהחרש הוא חייב אלא שעתה הוא פטור כי הוא עתה חרש, ופשוט הוא דכשאמר התנא הכל חייבין בראייה חוץ מהחיגר פירושו שהוא פטור לגמרי וכלל אינו חייב], וא"כ מה קשה מנזיר לחיגר. וצ"ב.

ג. במש"כ רש"י בסוף ד"ה ורבי יוחנן אמר, אלמא אף על גב דלא ראוי לקרבן יש לו תשלומין, לכאור' אין מובן למה גבי נזיר זה נקרא שהוא לא ראוי, שהרי מצד עצמו הוא כבר ראוי [עתה בתחילת הלילה כי כיון שהעריב שמשו הוא כבר נטהר] והראיה שנתחייב בקרבן [כמ"ש רש"י הואיל וטבל כו' נתחייב בקרבן כו'], ורק מצד הזמן שהוא לילה אינו יכול להביא עתה הקרבן, אבל הוא מצד עצמו ראוי וכנ"ל, ולמה זה נקרא שהוא עצמו לא ראוי (וא"כ מה קשה מרבי יוחנן על רבי יוחנן).⁸² וצ"ב.

ת. א. הענין תשלומין. ב. יכול.⁸³ ג. מה נ"מ.

ש. חגיגה שם. א"ר ירמיה שאני טומאה דיש לה תשלומין בפסח שני. הנה הא דרבי ירמיה יליף מפסח שני לנזיר לכאור' הוא משום דבפסח ובנזיר ה"ז אותו מצב, והיינו, דגבי פסח שאינו יכול להביא קרבן מפני שהוא טמא זה אחרי שהוא כבר חייב בקרבן לפני שנטמא [דגם בלי שהוא טמא הוא חייב בקרבן], וכמו כן הוא בנזיר [לרבי יוחנן] הוא נתחייב בקרבן לפני שנטמא, וכמו שבפסח אמרינן בכהאי גוונא דיש לו תשלומין ה"נ גבי נזיר אמרי' דיש לו תשלומין, אמנם לכאור' צ"ב מנין ללמוד נזיר מפסח שני, דהרי לכאור' מזה שהתורה גילתה לנו דבר זה רק גבי פסח שני הי' לומר דדין תשלומין זה הוא דווקא בפסח, אבל בטומאה של נזיר מנין דיש דין תשלומין, והראיה, שבפסח אין זה נאמר דווקא טומאה שהרי זה נאמר גם למי שהיה בדרך רחוקה וש"מ דחידוש התורה של דין תשלומין של פסח שני נאמר בדין קרבן הפסח ולא בדין מי שנטמא דווקא, וכיון שכן מנין לנו ללמוד מזה לענין טומאת נזיר. ולכאור' צ"ב.

ת. מה נ"מ, היינו הך.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, ותנא מייתי לה מהכא. משום דר' יוחנן דגמר לה כדאמרינן לעיל אמורא הוא נקט הכא האי לישנא עכ"ל, לכאור' צ"ב חדא דהא רבי יוחנן אמר דבריו בשם ה'תנא' רבי ישמעאל, ועוד, דכיון שכן היה לגמ' להקדים את דברי התנא לדברי רבי יוחנן ולמה מייתי לדברי רבי יוחנן האמורא לפני דברי התנא.

ת. א. ר' יוחנן אמר משמו והוא עד אחד.

ב. שמעוה תחלה מר' יוחנן.

ש. חגיגה ט' ב'⁸⁴. אלא למ"ד שני רגל בפני עצמו הוא מאי איכא למימר. יש לשאול דהא לעיל ע"א מצינו דאף דשמיני עצרת רגל בפני עצמו הוא אפי"ה הוא בכלל התשלומין דיו"ט ראשון

⁸² ולכאור' זהו באמת מה דמשני להלן ע"ב אלא אמר רב פפא קסבר רבי יוחנן כו'. אלא דצ"ב מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר.

⁸³ החיגר יכול להביא וחרש לא. הגר"א"ש קניבסקי שליט"א.

⁸⁴ תשובות נוספות לחגיגה ט' ב' ע"י בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב תשובות תתשס"א - תתשס"ג.

ושאר ימות הרגל, והרי לנו דאף רגל בפ"ע הוא מצי ליהוי תשלומין, ומאי מקשה כאן דפסח שני שהוא רגל בפ"ע לא יוכל להיות תשלומין לפסח ראשון.

ת. שם סמוך.

ש. בהנ"ל. אולי אין להק', ממה שמצינו לענין שמיני עצרת, כי שם איכא לימוד מיוחד לזה כדאמרי' לעיל ע"א ומנין שאם לא חג יו"ט הראשון של חג שחוגג והולך את כל הרגל 'יום טוב האחרון' ת"ל החדש השביעי כו'.

ת. א"צ לזה.

ש. חגיגה שם. תניא נמי הכי מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל ק"ש של שחרית או קריאת שמע של ערבית או שביטל תפלה של שחרית או תפלה של ערבית כו'. יש לשאול למה לא קאמר גם ביטל תפלת המנחה.

ת. מנחה אינה תחלה.⁸⁵

ש. חגיגה שם. או שביטל תפלה של שחרית או תפלה של ערבית וחסרון לא יוכל להימנות זה שנמנו חבריו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמה. לכא' מה הסיפא שייך לרישא, ואולי י"ל דה"פ, מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל התפלה לגמרי, וחסרון לא יוכל להימנות זה מי שהתפלל אבל לא עם הציבור וז"ש שנמנו חבריו לדבר מצוה והיינו לתפלה בציבור והוא לא נמנה עמהם שהתפלל ביחיד [והיינו בכוונה ולא באונס או בשוגג]. והאם נכון לפרש כן.

ת. פשוט.

ש. חגיגה י' א'. ור' יוחנן אמר אפילו מש"ס לש"ס. פרש"י וז"ל, אפילו מש"ס לש"ס. מש"ס ירושלמי לש"ס בבלי שהוא עמוק כדאמרינן בסנהדרין במחשכים הושיבני כמיתי עולם זו הש"ס של בבל עכ"ל, משמע דקודם צריך ללמוד הש"ס ירושלמי, וכיון שכן למה לא מצינו שעושין כן.

ת. אין אנחנו מבינים.⁸⁶

ש. חגיגה שם. אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא כו' אי מדרבי יצחק דלמא לאפוקי מדשמואל כו' אמר רבא ואיתימא רב נחמן בר יצחק היינו דאמרי אינשי טבא חדא פלפלתא חריפתא ממלי צנא דקרי. קצת יש לשאול, דהנה מצד אחד קאמר 'לבר מדשמואל דלית ליה פירכא' ומאידך קאמר 'דלמא לאפוקי מדשמואל'. [בפרט זה קצת לא ניחא לפי מה שהובא מהערוך (ערך פלפל) דמ"ש היינו דאמרי אינשי כו' ר"ל דשמואל שהיה אמורא אמר כאן דבר חריף יותר ממה שאמרו כל התנאים שהיו גדולים יותר ממנו, ע"כ].

⁸⁵ מנחה באמצע היום אחר שחרית וקודם מעריב תחלת הלילה. הגר"א ש"ס קניבסקי שליט"א.

⁸⁶ איננו מבינים ירו' בלי בבלי. הגר"א ש"ס קניבסקי שליט"א.

ת. שתי מימרות הם.

ש. חגיגה שם. אי מדרכי יצחק דלמא לאפוקי מדשמואל כו'. לכאו' קצת צ"ב דא"כ נמצא קשיא על שמואל מדברי תנא. (ושמא לפי דברי הערוך הנ"ל לא ק' כ"כ).

ת. ס"ל כת"ק.

ש. חגיגה י' ב'. ממאי דהאי וחגותם אותו חג לה' זביחה כו'. הנה לכאו' מצינו לעיל ב' ברייתות דמבואר דהוי זביחה, והיינו, א. הא דאמר' לעיל ד' א' איתיביה ולא יראו פני ריקם בזבחים אתה אומר כו' מה חגיגה האמורה להדיט זבחים כו', ב. הא דאמר' לעיל ח' א'-ב' ת"ל ושמחת בחגך מי שחגיגה באה מהם יצאו אלו שאין חגיגה באה מהם ופרש"י שם דחגיגה חלב כתיב בה לא ילין חלב חגי וגו', וא"כ הרי לנו ב' לימודים דחגיגה היינו זביחה, וא"כ צ"ב מאי מקשה רב פפא לאביי ממאי כו'.

ת. מפסוק זה אין מוכח.⁸⁷

ש. חגיגה שם. דלמא חוגו חגא קאמר רחמנא. פרש"י וז"ל, חוגו חגא. להרבות שמחה עכ"ל, וצ"ב מה הכוונה להרבות שמחה, שהרי אין שמחה אלא בבשר וכדפרש"י לעיל ח' א' וז"ל ושמחת כו' ואמר מר אין שמחה אלא בבשר כו' עכ"ל, ומה שייך להרבות בשמחה בלא בשר, ואי נימא דהכוונה באמת להרבות בבשר, אין מובן למה צ"ל וחגותם אותו חג לה' והיינו להרבות בשמחה ע"י בשר, והרי כבר מקיימים זאת במצוה של שלמי שמחה כדלעיל ח' א' ת"ר ושמחת בחגך כו' וכמבואר כל זה לעיל מיניה ד' ב' וברש"י שם, וא"כ צ"ב מה הכוונה להרבות בשמחה וכנ"ל.

ת. שמחה כפשוטה.

ש. בהנ"ל. האם אפשר דלכן הביאו התוס' י"מ דפי' דהיינו מחולות.

ת. א"צ לכך.

ש. חגיגה שם. כתבו התוס' וז"ל, חוגו חגא. י"מ לשון מחולות כמו יחוגו וינועו כשכור עכ"ל, יש לשאול למה הביאו התוס' פסוק מכתובים דהרי איכא פסוק בתורה והיינו הא דכתיב בפ' בשלח ט"ו כ' ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחלת.

(שו"ר בר"ח דכתב דלמא הקפה דרך סיבוב הוא כדכתיב יחוגו וינועו כשכור, אמנם צ"ב למה לא הביא הפסוק מן התורה וכנ"ל).

ת. א. שם לא כתיב שחגו.

ב. לא כתיב שם חג.

⁸⁷ וחגותם אותו חג לה' אין מוכרח שקאי אזביחה. הגרא"ש קניבסקי שליט"א.

ש. בהנ"ל. בדרך אגב, עלה ברעיוני בעזה"י עתה לפרש הפסוק הנ"ל כך: ותקח מרים אחות אהרן הנביאה את התף בידה והיינו שלקחה התוף בידה כשיצאה ממצרים, ומהיכן ידעה שהיא תצטרך לזה, כי היא היתה מרים 'הנביאה', ומנין שהיתה נביאה משום 'אחות אהרן' וכדפרש"י, וכיון שכל הנשים ראוה יוצאת ממצרים עם תוף שהרי לקחה התוף בידה, לכן גם הם ותצאן ממצרים כל הנשים אחריה בתפים, כי כיון שידעו שהיא נביאה על כרחך שיהיה בתוף צורך ולכן כולן לקחו גם הן תפים אחריה. [ובמחלת קאי כבר גם על אחר קרי"ס]. האם אפשר לפ' כן [ועכ"פ ע"ד הרמז].

ת. יפה.

ש. בהנ"ל. הנה לדברי התוס' ק' הגמ' 'אלא מעתה דכתיב ויחוגו לי במדבר הכי נמי דחוגו חגא הוא', ה"פ, דלא מסתברא שהקב"ה יצום לצאת ממצרים כדי לרקוד [ולא עוד אלא במדבר, דלרקוד אפשר היה גם במצרים]. אמנם מה דמקשה בגמ' אח"כ 'וכי תימא הכי נמי' אין מובן מאי ס"ד.

אבל לפירש"י דחוגו חגא פי' להרבות בשמחה ק' הגמ' וכי תימא הכי נמי אתי שפיר. ולפי' התוס' קצת צ"ב.

ת. לתוס' א"א לרקוד אצל פרעה.

ש. בהנ"ל. הנה לפי' התוס', מאי דמקשה אח"כ בגמ' 'ואי סלקא דעתך דחוגא [חגא] הוא תרבא לחגא אית ליה', היה ליישב ולומר, דאח"כ והיינו כי כיון שרוקדים, החלב שבגוף מתמעט ממאמץ הגוף שע"י הרקידה [וכעין חלב שמתמעט מהגוף ע"י התענית]. וקצת צ"ב.

ת. אין מתמעט אלא מתרבה.

ש. חגיגה שם. מעילות מיכתב כתיבן אמר רמי בר חמא לא נצרכה אלא לכדתנן השליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל לא עשה שליחותו שליח מעל וכי עשה שליחותו אמאי מעל וכי זה חוטא וזה מתחייב היינו כהררין התלויין בשערה כו'.⁸⁸ הנה בהא דפריך וכי 'זה חוטא' כו' לכאור' יש לשאול, דנהי שהבעה"ב מעל כי שלוחו של אדם כמותו מ"מ למה השליח נקרא 'חוטא' והרי השליח לא ידע שהמעות הם של הקדש, וכמו דפריך להלן בגמרא 'שליח עניא מאי קא עביד' לכאור' ה"נ יש לשאול כן, [ובאמת למה הגמ' לא הק' כן כאן כפי שהק' להלן].

והנה ברש"י נראה שפירש, וכי זה חוטא פי' 'וכי שליח זה חטא (בזה) שהוציא מעות הקדש' בתמיה, והרי הוא לא חטא כי לא ידע שזה מעות הקדש, (וכן, וכי בעה"ב מתחייב וכו') והרי אין שליח דבר עבירה), דז"ל רש"י בד"ה השליח (בתו"ד), וזהו כהררין שיש לתמוה ולומר 'וכי שליח זה חטא שהוציא מעות הקדש' ובעל הבית מתחייב קרן וחומש ולהביא אשם מעילות', והרי ידוע לנו בכל הש"ס שאין שליח לדבר עבירה שיהא שולח מתחייב על ידי שלוחו עכ"ל, והיינו דמה ששאלנו למה השליח חוטא זהו גופא ק' הגמ'. ויש לסייע לזה, מדמקשה בגמ' 'וכי זה חוטא וזה מתחייב' ולא מקשה בגמ' 'והא אין שליח לדבר עבירה', ועל כרחך דק' הגמ' היא גם על השליח

⁸⁸ לפום ריהטא ויש לבדוק אם זה שייך לכאן - עי' כתובות ל"ג ב' מתקיף לה מר זוטרא מי איכא מידי דאילו עבר איהו לא מיחייב ועביד שליח ומיחייב כו'.

למה הוא חוטא וגם על הבעל הבית למה הוא מעל, ולפי"ז ק' הגמ' היא וכי זה חוטא אתמהה וזה מתחייב אתמהה (והם ב' קושיות שהיא קושיא אחת).

ת. נכון.

ש. חגיגה שם. ומאי נפקא מינה אי מסתפקא לך מילתא בנגעים עיין בקראי ואי מסתפקא לך מילתא באהלות עיין במתניתין. הנה מה דקאמר 'עיין בקראי', לכאור' צ"ב ממה דאמר' לעיל י' א' וליוצא ולבא אין שלום אמר רב כיון שיוצא אדם 'מדבר הלכה לדבר מקרא' שוב אין לו שלום כו', ואיך קאמר הכא עיין בקראי.

ת. תמצאנו בדיוק הכתובים.

ש. בהנ"ל. האם י"ל דהכא אי"ז 'יוצא מדבר הלכה', מאחר שהכא יש רק דבר מקרא.

ת. היינו הך.

ש. חגיגה י"א ב'. דתנו רבנן כי שאל נא לימים ראשונים יחיד שואל ואין שנים שואלין יכול ישאל אדם קודם שנברא העולם ת"ל למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ יכול לא ישאל אדם מששת ימי בראשית ת"ל לימים ראשונים אשר היו לפניך יכול ישאל אדם מה למעלה ומה למטה מה לפניו ומה לאחור ת"ל ולמקצה השמים ועד קצה השמים מלמקצה השמים ועד קצה השמים אתה שואל ואין אתה שואל מה למטה מה למעלה מה לפניו מה לאחור כו'. הנה לכאור' יש לשאול, דלפי דרשת הגמרא היה צריך הכתוב להקדים ולומר קודם 'למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ' ורק אח"כ לומר 'לימים ראשונים אשר היו לפניך' ואילו בפסוק נאמר בהיפוך והיינו קודם כתיב (דברים ד' ל"ב) כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך, ואח"כ כתיב, למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ. ולכאור' צ"ב.

ת. פרושי קמפרש.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב, דהנה סיפא דקרא שם הוא, ולמקצה השמים ועד קצה השמים הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמהו, ולדרשת הגמרא צ"ב איך יתפרש הא דמסיים הכתוב 'הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמהו', דמה זה שייך לרישא דקרא.

ת. מענינא.

ש. חגיגה שם. יכול ישאל אדם קודם שנברא העולם ת"ל למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ יכול לא ישאל אדם מששת ימי בראשית ת"ל לימים ראשונים אשר היו לפניך כו'. לכאור' יש לדקדק במ"ש יכול לא ישאל אדם מ'ששת' ימי בראשית, שהרי ביום השישי אדם כבר נברא, וא"כ הול"ל יכול לא ישאל מ'חמשה הימים קודם שנברא' וכיו"ב.

ת. היינו הך.

ש. חגיגה י"א ב'. פרש"י וז"ל, מה למעלה מרקיע שעל ראשי החיות עכ"ל, ולכאור' צ"ב, דהא להלן י"ג א' קאמר וכן בין כל רקיע ורקיע למעלה מהן חיות הקדש כו' קרני החיות כנגד כולן למעלה מהן כסא הכבוד כו' וכתב במהרש"א דחיות הקודש הנזכר כאן הם הארבע חיות שנושאות את כסא הכבוד (וז"ל בתו"ד, גם כו' נראה דבד' חיות הנושאות את כסא הכבוד משתעי כו'), וכיון שכן, מה שייך לומר מה למעלה מרקיע שעל ראשי החיות והרי כסא הכבוד הוא הנמצא שם.

(עוד צ"ב איך נושאות את כסא הכבוד מאחר שיש רקיע מעל ראשיהם).

ת. מעשה נסים.

ש. בהנ"ל. עוד פרש"י וז"ל, ומה למטה מהן עכ"ל, ולכאור' היינו מה למטה מראשי החיות [שזה המשך של מה שאמר קודם מה למעלה מרקיע שעל ראשי החיות], ולכאור' צ"ב, למטה מראשי החיות הם שבעה הרקיעים כמבואר להלן י"ג א' דאמרי' וכן בין כל רקיע ורקיע למעלה מהן חיות הקדש, והרי לנו דלמטה מהן הם ז' הרקיעים.

(ולהלן ט"ז א' פירוש אחר וז"ל ומה למטה. והרי אמר ומתחת זרועות עולם ואם שאל מי סבלן לא חס על כבוד קונו כו' עכ"ל - ולהלן שם כתבנו בזה שאלה למרן שליט"א, ועכ"פ לכאור' הוא פירוש אחר ממה שפרש"י כאן, ובפרש"י כאן לכאור' צ"ב כנ"ל וצ"ב).

ת. תחתיהן.

ש. חגיגה י"ב א'. אידי ואידי חד שיעורא הוא. היינו דשיעור המרחק שממזרח למערב הוא אותו שיעור המרחק שמהארץ לשמים (כנתבאר מדברי רש"י בד"ה על הארץ ובד"ה מסוף העולם), ולכאור' לפי"ז נמצא דהמהלך שממזרח למערב הוא מהלך של חמש מאות שנה, כי המהלך עד לרקיע ראשון הוא חמש מאות שנה כדלהלן י"ג א', ולדוגמא, אם ילך ברגליו מבני ברק את כל העולם עד שיגיע שוב לבני ברק יצטרך להליכה זו זמן של חמש מאות שנה, והאם כן הוא, דאל"כ היכי יתפרש מה דמשני אידי ואידי חד שיעורא הוא.

ת. כנ"ל.⁸⁹

ש. חגיגה שם. כתבו התוס' וז"ל, אידי ואידי חד שיעורא הוא. ופליג אמאן דדריש בתמיד דמזרח ומערב רחוק טפי דאי לא תימא הכי אדם היכי הוה קם כיון דכתיב מקצה השמים ועד קצה השמים וי"ל שסובר שהיה בגן עדן עד שנתמעט עכ"ל, האם הכוונה שהיה כל גופו בגן עדן ועי"כ היה יכול לשכב ולעמוד כרצונו כי למעלה אין גבול של מקום, או שהיה גופו בארץ אלא שכשקם ונעמד משכיבה לעמידה דווקא באותו העת נכנס קצת לגן עדן [דאל"כ לא היה יכול לקום ולעמוד]. ולכאור' בפשוטו כוונת התוס' הוא כצד בתרא, אמנם א"כ צ"ב דהא כתיב (בראשית ב' ט"ו) ויקח ה' אלקים את האדם וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה ומבואר דקודם שנתמעט והיינו קודם החטא היה כולו בגן עדן (ואדרבא, לפי"ז אין מובן ק' התוס' אדם היכי הוה קם, שהרי היה כל גופו בגן עדן) ולכאור' מבואר כצד קמא.

⁸⁹במכתב היה לפני שו"ת דידן, שאלה אחרת עליה השיב מרן שליט"א 'היינו הך', וכיון שכן מה שכתב מרן שליט"א כאן 'כנ"ל' הכוונה היא 'היינו הך'.

ת. כולו בג"ע.

ש. בהנ"ל. הנה לדברי התוס' נמצא מבואר שהגן עדן נמצא ברקיע ראשון, דאל"כ איך הגיע לגן עדן. והאם נכון הוא דכך מבואר.

ת. יתכן.

ש. עוד בהנ"ל. אי נימא שהיה בארץ וגובהו הגיע אל תוך הגן עדן, אולי י"ל דזהו מה דכתיב (בראשית ג' כ"ב) ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים וגו', והיינו דבכדי להגיע אל [הפרי של] העץ היה צריך להרים ידו כדי שיעצו אל העץ שהיה בתוך גן עדן, שהרי רגליו לא היו בגן עדן ואולי בכדי להגיע אל הפרי שבעץ שהיה בג"ע היה צריך להרים ידו כלפי מעלה אל תוך הגן עדן, ולכן אמר הקב"ה 'פן ישלח ידו'.

ת. נכון.

ש. עוד בהנ"ל. הנה למש"כ התוס' שאחר שנתמעט כבר לא היה בגן עדן, יש לשאול דא"כ למה הוצרך שמירה שלא יכנס לגן עדן כמ"ש (בראשית ג' כ"ד) ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרבים ואת להט החרב המתהפכת לשמר את דרך עץ החיים, ולמה הוצרך להיות כל זה מאחר שהוא בלא"ה כבר נתמעט. [ובמסורת הש"ס אות ב' הובא מהילקוט שנתמעט לגובה של מאה אמה (כגובהם של הענקים כמ"ש בבעה"ט בפ' נח ו' י"ג) ואיך היה מגיע באופן זה לגן עדן ומה הוצרך להיות השמירה שלא יכנס שם וכנ"ל].

ת. שלא יקפוץ.

ש. חגיגה י"ב ב'. תניא ר' יוסי אומר להם לבריות כו' הארץ על מה עומדת על העמודים כו' וחכ"א על י"ב עמודים עומדת כו' וי"א ז' עמודים כו' ר"א בן שמוע אומר על עמוד אחד וצדיק שמו כו'. יש לשאול האם חכמים והי"א פליגי על ר' יוסי, דלכאור' לישנא דגמ' 'וחכ"א' ה"ז משמע שחכמים והי"א פליגי על רבי יוסי, אך אם זה נכון א"כ צ"ב מניין דרבי יוסי פליג על חכ"א ועל הי"א, שהרי גם רבי יוסי אמר על עמודים אלא שלא אמר על כמה עמודים ודילמא ס"ל כחכמים או כהי"א. ובשלמא ר"א בן שמוע דקאמר על עמוד אחד פשיטא דהוא פליג על ר' יוסי דקאמר על 'העמודים' ל' רבים, אבל חכמים והי"א מניין דפליגי על רבי יוסי [דכך משמע מלישנא דגמ' דקאמר 'וחכ"א'. וצ"ב].

ת. מדפליג להו.

ש. חגיגה שם. ומנלן דאיכרי שמים דכתיב ואתה תשמע השמים מכון שבתך. היינו מנלן דהרקיע הנקרא מכון שבו אוצרות שלג וכו' נקרא שמים, דכתיב ואתה תשמע השמים וגו', ולכאור' צ"ב למה הזכיר שלמה המלך ע"ה, שהקב"ה ישמע ממקום של פורענות.

ת. אפי' מפורענות.

ש. חגיגה שם. שם אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת וכסא הכבוד מלך אל חי רם ונשא שוכן עליהם כו'. הנה מ"ש 'שם' היינו ברקיע השביעי עליה מיירי הכא, וכיון שכן מ"ש 'ומלאכי השרת' לכאו' צ"ב, דהא מלאכי השרת קאמר לעיל דהם ברקיע הנקרא מעון כדאמרי' לעיל 'מעון שבו כיתות של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה וחשות ביום מפני כבודן של ישראל' כו'. ולכאו' צ"ב.

ת. כיתות כיתות.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, רוח סערה עושה דברו. דבר הרוח סערה עשאתו עכ"ל, יש לשאול האם לפי"ז פי' הכתוב הוא כך, והיינו, דרוח, סערה עושה את דבר הרוח. או"ד כך הוא, דברו רוח, וסערה עושה הרוח, והיינו דברו של הקב"ה היא שיהיה רוח, וכשהקב"ה אומר זה אז נעשה סערה שהיא עושה הרוח, והיינו דכשהקב"ה אומר שיהיה רוח יש בכלל דבר ה' זה גם שיהיה סערה שעל ידה נעשית הרוח. ונפק"מ, אי דברו קאי על הרוח כצד קמא (ואין זה כ"כ ניחא, כי למה צריך לומר שהסערה עושה את 'דבר' הרוח, דהול"ל פשוט שהסערה עושה את הרוח ומה צ"ל שהיא עושה את 'דבר' הרוח. ואולי י"ל דהכוונה היא, שהסערה עושה פי' מקיימת את דבר ה' שיהיה רוח. ולפי"ז גם לצד קמא 'דברו' קאי על הקב"ה), אי דברו קאי על הקב"ה כצד בתרא.

ת. אמת.

ש. בהנ"ל. בספר תשובות הגר"ח ח"א תשובה תל"ז, שאלנו את מרן שליט"א בזה"ל: רוח סערה עשה דברו. יש לשאול א' למה דוקא גבי רוח נ' עשה דברו. ב' למה דוקא רוח 'סערה' והרי כולם עושים דברו. והשיב מרן שליט"א שם בזה"ל: לפעמים קורה שיש רוח סערה והוא מצווי הקב"ה לכן אמר עושה דברו ע"כ. ולכאו' קצת צ"ב מהנתבאר כאן בגמ'. (ואולי כאן זה 'דרשא' ואילו מרן שליט"א כתב לן 'פשט' המקרא).

ת. נכון.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, נכנס שחרית. לתוך תיקו והאור נראה. ויוצא ערבית. מתיקו ומתפשט למטה מן האור והרי העולם חשוך וזהו חידושו למעשה (של מעשה. ב"ח) בראשית עכ"ל, לכאו' מבואר בזה, דהחושך אינה בריאה עצמית אלא רק העדר האור, והאם נכון הוא דכך מבואר הכא, שהרי נחלקו בדבר זה הרבה.

ת. למעשה יוצא כך.

ש. חגיגה י"ג ב'. בשעה שיוצא הדיבור מפי הקב"ה חשות ובשעה שאין הדיבור יוצא מפי הקב"ה ממללות. ולהלן י"ד א' אמרי' דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל דיבור ודיבור שיוצא מפי הקב"ה נברא ממנו מלאך אחד שנאמר כו', ויש לשאול האם ידוע לן מתי יוצא דיבור מפי הקב"ה, ומהו הדיבור שיוצא מפי הקב"ה.

ת. ע"י המלאך.

ש. חגיגה שם. כביכול נתמעטו כנפי החיות הי מינייהו אימעוט אמר רב חננאל אמר רב אותן שאומרות שירה בהן כו'. הנה מבואר דמעת חורבן הבית החיות אינם אומרות שירה, והנה לעיל י"ב ב' אמרי' מעון שבו כיתות של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה וחשות ביום מפני כבודן של ישראל שנאמר כו' ולכאו' לא מצינו שם חילוק בין זמן שביהמ"ק קיים לבין זמן שאין ביהמ"ק קיים ומשמע דאף בזמן שאין ביהמ"ק קיים ג"כ כיתות מלאכי השרת אומרות שירה, וכיון שכן יש לשאול מאי שנא דלמה מלה"ש כן אומרים שירה, דהא מאותו הטעם שהחיות לא אומרות שירה והוא כיון שחרב ביהמ"ק (וברש"י ד"ה כאן בזמן שבית המקדש קיים, כתב, 'ונתמעטה פמליא של מעלה' והוא כדאמרי' כן בגמ' להלן בהדיא) ה"נ איך מלאכי השרת כן אומרים שירה והרי חרב ביהמ"ק, ומאי שנא. (ואולי אצל מלאכי השרת לא נתמעטה פמליא של מעלה, אך זה גופא יהי' צ"ב מאי שנא, דלמה אצל החיות נתמעטה פמליא של מעלה מהחורבן ואילו אצל מלאכי השרת לא, ומאי שנא). וצ"ב.

ת. לפני החורבן ולעת"ל.

ש. חגיגה שם. הכי השתא בשלמא אפיה אורח ארעא לגלויי קמיה רביה כרעיה לאו אורח ארעא לגלויי קמיה רביה. לכאו' מכאן ראיא שאין ללכת בלא גרביים וכ"ש בעת שהולך אצל הרב וכ"ש בעת התפילה שהוא כעומד לפני המלך. האם ראיא נכונה היא. [ואף דאי"צ לראיה וסברא היא זו, מ"מ ראיא היא כנגד אלו שלא מקפידים על זה ה"י].

ת. פשוט.

ש. חגיגה שם. כתבו התוס' וז"ל, לבן כפר שראה המלך. שצריך לו להביא סימנים לאחרים קודם שיאמינוהו לפי שראהו שלא במקומו ואין דרכו להתראות שם וה"נ אמר יחזקאל שראהו על נהר כבר לפיכך נתמהו שומעיו עכ"ל, (ובהגהות הב"ח אות כ' ביאר יפה כוונת התוס'), והנה ממ"ש התוס' לפיכך נתמהו שומעיו מבואר דאמר זה בפני הרבה אנשים, ועכ"פ בפני יותר מאיש אחד, וצ"ב דהא תנן במתניתין לעיל י"א ב' (למסקנת הגמ') 'ולא במרכבה ליחיד אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו', ופרש"י שם וז"ל, ולא במרכבה ליחיד. לתלמיד יחיד. אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו. שלא יצטרך לשאול לרב כשיסתפק לו דלאו אורח ארעא לפרושא בהדיא עכ"ל, וכיון שכן איך דרש יחזקאל את מעשה המרכבה שראה בפני יותר מיחיד.

ואין ליישב ולומר דבני דורו של יחזקאל היו כולם בגדר 'חכם ומבין מדעתו', חדא דהיתר זה נאמר רק לגבי יחיד ולא לגבי רבים, ועוד דגם אם היה נאמר גם גבי רבים עדיין א"א ליישב כן, שהרי [הובא מ]הרמב"ם (מורה נבוכים ג' ו') [ש]כתב שבני דורו של ישעיהו היו שלמים בדיעת הבורא יותר מאנשי דורו של יחזקאל [שלפיכך ישעיהו לא הוצרך לפרט את מה שראה ויחזקאל הוצרך לפרט מה שראה] ע"כ, וכיון שכן הדרא ק' לדוכתא איך דרש יחזקאל מעשה המרכבה בפני יותר מיחיד. וצ"ב.

ת. חכם כרבים.

ש. חגיגה י"ד א'. פרש"י וז"ל, קילל ישעיה את ישראל. כלומר נתנבא עליהן י"ח פורעניות עכ"ל, קצת יש להעיר דאילו בתנא דבי אליהו רבא (סוף פט"ז) איתא, ואמר לי רבי מה נשתנה ישעיהו

בן אמוץ מכל הנביאים שהוא היה מתנבא כל הטובות וכל הנחמות לישראל יותר מכל הנביאים אמרתי לו בני מפני שהוא היה מקבל עליו עול מלכות שמים בשמחה יותר משאר כל נביאים שנאמר כו' ע"כ.

ת. שניהם.

ש. חגיגה י"ד ב'. ת"ר מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור כו' מיד פתח ר"א בן ערך במעשה המרכבה ודרש וירדה אש מן השמים כו'. הנה ממה דלא קאמר שאף ר"א בן ערך ירד מן החמור [וקאמר כן רק אצל ריב"ז מפני שאמר 'אפשר אתה דורש במעשה מרכבה ושכינה עמנו ומלאכי השרת מלוין אותנו ואני ארכב על החמור'] לכאור' משמע שר"א בן ערך לא ירד [גם הוא] מהחמור [כמו שריב"ז ירד], וצ"ב איך לא ירד ר"א בן ערך מהחמור אחר שריב"ז אמר לו אפשר כו'. (ואף מלישנא דגמ' דקאמר 'מיד' פתח ר"א בן ערך במעשה המרכבה כו' מבואר דר"א בן ערך לא ירד מהחמור כי מיד שגמר ריב"ז לומר לו אפשר אתה דורש במעשה מרכבה כו' מיד פתח ר"א בן ערך במעשה המרכבה, וצ"ב כנ"ל).

ת. חייב מיד במצוה.

ש. חגיגה שם. פתח רבי יהושע ודרש ואותו היום תקופת תמוז היה נתקשרו שמים בעבים ונראה כמין קשת בענן והיו מלאכי השרת מתקבצין ובאין לשמוע כו'. הנה מ"ש ונראה כמין קשת בענן, לכאור' צ"ב מה השבח בזה והרי קשת אינו סימן טוב.

ת. סי' לענן.⁹⁰

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב בזה דהא מי שראה קשת אסור לו לספר זה משום לשה"ר כמ"ש במשנ"ב סי' רכ"ט ס"ק א', ואיך סיפרו זה כאן בגמ'. וצ"ב.

ת. א. ע"י המקום כמ"ש כ בענני ענן.⁹¹

ב. רק בזמנו אין לספר.

ש. בהנ"ל. האם י"ל דדווקא קשת בזמנה והיינו בחורף שהוא זמן הגשמים אינו סימן טוב. וממילא גם אין בזה משום לשה"ר.

ת. אין נ"מ.

⁹⁰סי' היינו סימן. הגר"א ש קניבסקי שליט"א.

⁹¹כאן לא הי' קשת של מכול. הגר"א ש קניבסקי שליט"א.

ב' שאלות אלו נכתבו יחד ונשלחו למרן שליט"א ב' פעמים, ובפעם הראשונה ענה מרן שליט"א רק תשובה זו. ובפעם שניה השיב מרן שליט"א על כל שאלה לחוד כמ"ש בפנים.

ש. בהנ"ל. האם י"ל עוד, דהכא קאמר ונראתה 'כמין' קשת בענן, ולא קאמר ונראתה קשת בענן, והיינו דבאמת לא היה זה קשת הרגיל שבחורף. [אלא דא"כ יש לשאול מהו הנקרא קשת בענן ומהו הנקרא 'כמין' קשת בענן.]

ושוב חשבתי דאולי החילוק הוא כך, דהנה להלן ט"ז א' אמרי' מסתכל בקשת דכתיב כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה', ולפי"ז י"ל ד'קשת' האסור לראות הוא מ"ש כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם ואילו 'כמין קשת' הוא מ"ש כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה', והיינו דמ"ש 'ונראתה כמין קשת בענן' לא הי' זה הקשת הנראית בחורף אלא הי' זה מראה דמות כבוד ה', וממילא שבח גדול הוא גבי רבי יהושע שזה נראה כשדרש במעשה המרכבה. והאם נכון הוא].

ת. לא.

ש. חגיגה שם. דארצי ולא ארצו קמיה לא קא חשיב. לכאן צ"ב דהא רבי יוחנן בן זכאי הרצה לפני רבי אלעזר בן ערך כמ"ש לעיל שאמר ליה רבי אלעזר ב"ע לריב"ז רבי תרשיני לומר לפניך דבר אחד 'שלימדתני'. וביותר זה ק' על הא דמשני להלן במסקנא 'דארצי מיהא קמיה מאן דארצי', וצ"ב.

ת. לא הרצה.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. הוקשה מיתתו לפניו לפי שמת בחור ואעפ"כ אי אפשר שלא ימות משום שנאמר כי לא יראני האדם וחי עכ"ל, הנה מש"כ רש"י הוקשה מיתתו לפניו לפי שמת 'בחור', בפשוטו הכוונה, שמת בלי שנשא אשה קודם, וכדאיתא באיכה רבתי קשה מיתתן של בחורים לפני הקב"ה יותר משריפת בית אלקינו. אמנם בתהלים צ"ט ח' פרש"י וז"ל, אל נושא עון ישראל היית להם בשבילם. ונוקם על עלילותם משה ואהרן שמעו נא המורים שמואל על שלא הדריך בניו בדרך טובה לפיכך מת 'בחור' עכ"ל ושאלנו את מרן שליט"א בזה"ל: מש"כ רש"י הל' בחור צ"ב דהא נפ' בן נ"ב כדאי' בתענית ה' ב'. והשיב לן מרן שליט"א [בס' תשובות הגר"ח ח"א תשובה תי"ז]: הכונה שלא השלים שנותיו. והרי לנו ד'בחור' אינו דווקא זה שלא נשא אשה אלא שהוא לא השלים שנותיו. ומעתה יש לשאול מה הכוונה במש"כ רש"י גבי בן עזאי, האם הכוונה שמת בחור מבלי שנשא אשה, או שמת בחור היינו שלא השלים שנותיו.

ת. בלי סמיכה.

ש. חגיגה ט"ו א'. איתיהיבא ליה רשותא למימחק זכוותא דאחר. הנה לישנא דגמ' 'איתיהיבא ליה רשותא' ה"ז משמע שמיטטרון ביקש רשות למחוק זכויותיו של אחר, והאם כן הוא הפשט, דאל"כ הוה למימר כגון 'הורו למיטטרון למימחק זכוותא דאחר' וכיו"ב. וצ"ב.

ת. רק רשות.

ש. חגיגה ט"ו ב'. לא מידן לידייניה משום דעסק באורייתא ולא ליתי לעלמא דאתי משום דחטא. הנה מ"ש משום דעסק בתורה לכאן צ"ב דהא לעיל ע"א קאמר דמיטטרון איתיהיבא ליה רשותא למימחק זכוותא דאחר, וכיון שכן איך יש לו עתה זכות התורה שעסק בה והרי נמחקו כל זכויותיו.

ת. זכות תורה א"א למחוק.

ש. בהנ"ל. וכן צ"ב בהא דקאמר ר"מ מוטב דלידייניה ולייתי לעלמא דאתי, כי נהי שנתכפר לו ע"י שדנוהו מ"מ מה יעשה בגן עדן מבלי התורה שלמד בה בחייו, ומה הועיל לר"מ, שהרי כל מה שרצה ר"מ שידונו את אחר הי' כדי שיזכה לגן עדן, ומה הועיל בזה שדנוהו מאחר שנשאר ריק מכל זכות. (ומרן הח"ח צוק"ל האריך בענין זה בספרו זכור למרים פ"ז דמי שאינו שומר ופוגם בחושים של דיבור שמיצה וראיה אף שיזכה לעוה"ב יהיה לו סבל גדול בגן עדן מאחר שלא יוכל לדבר עם הצדיקים שם בדברי תורה ולא לשמוע הדברי תורה שעוסקים בה שם ולא לראות וכו'. וא"כ מה יעשה אחר בעוה"ב, ומאי אהני ליה לר"מ).

ואולי חזינן מזה דיותר יסורים הם שלא ידונו אותו מאשר שידונו אותו ויהיה בג"ע מבלי שום זכות, ודבר זה עכ"פ רצה רבי מאיר להרויח [וכמ"ש במהרש"א שר"מ רצה שלא יהיה מצב זה שהתלמיד בג"ע והרב בגיהנם]. וסבר ר"מ דעדיף ששניהם יהיו בג"ע אף שעי"ז יהיה התלמיד בג"ע במקום גבוה יותר לאין שיעור מהרב], אמנם להמובא מהבית הלוי בדרוש י"ג דר"מ ענה לנימוס [להלן כאן בגמ'] דמי שכולו רע אף שנוכח בגיהנם מ"מ לא יכנס לגן עדן כי אין לו במה ליכנס לשם [ולכן לעולם הוא בגיהנם], עדיין צ"ב מה הרויח ר"מ גבי אחר וכנ"ל.

ת. פשוט.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב, דהנה בעובדא דרבי ובתו של אחר לקמן, לכאור' חזינן דאחר שנתכפר לו לאחר (וכ"ש אם היה זה קודם שנגמר כפרתו) עדיין עמדה לו לאחר זכות תורתו, וצ"ב כנ"ל שהרי מיטטרון מחק כל זכויותיו. [ולא מצינו דמיטטרון מחק דווקא את שאר הזכויות ולא את זכויות התורה]. וצ"ב.

ת. תורה שאני.

ש. בהנ"ל. האם י"ל דבאמת מיטטרון מחק כל זכויותיו ואף זכויות התורה שלו וכפשטיה דדברים, אבל מ"מ גם אחר שמחק לו, עדיין היו לו זכויות של תורה ע"י פירות והיינו ע"י תורה של רבי מאיר תלמידו ושאר תלמידיו, כי כיון שהמשיכו לעסוק בתורה ה"ז נזקף לזכותו של אחר מאחר שהוא לימדם התורה, וזכויות תורה אלו הם שהצילוהו.

ת. נכון.

ש. חגיגה שם. מתי אמות ואעלה עשן מקברו. הנה הלשון 'מתי אמות' משמע שמבקש דבר זה שכבר ימות כדי לסייע לאחר, והאם מבואר כאן שמותר לבקש דבר זה שימות קודם זמנו.

[ומ"מ חזינן כאן מסי"נ של רבי מאיר וכן להלן מסי"נ של רבי יוחנן שהסכימו מצידם למות קודם זמנם כדי לסייע לאחר למעלה, ואולי בשביל דבר כזה דווקא מבואר כאן שמותר לבקש למות קודם הזמן אבל בעלמא אסור].

ת. לא ביקש רק אמר מתי שאמות אעלה עשן.

ש. חגיגה שם. כי נח נפשיה דר' יוחנן פסק קוטרא מקבריה דאחר פתח עליה ההוא ספדנא אפילו שומר הפתח לא עמד לפניך רבינו. הנה במו"ק כ"ה ב' אמרי' גבי כמה אמוראים מה הספידום כשנח נפשיהו, וגבי ר' יוחנן אמרי' שם, כי נח נפשיה דר' יוחנן פתח עליה ר' יצחק בן אלעזר קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים דכתיב והיה ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים ואמר ר' יוחנן זה יומו של יאשיהו, ולהנתבאר הכא בגמ' י"ל דבכוונה אמר כן ר' יצחק בן אלעזר והיינו דר"ל שכמו שיאשיהו נפטר קודם זמנו [שאם היה שומע לנביא שם, לא היה נפטר במלחמה], ופטירת יאשיהו היה כבא השמש בצהרים כי היה זה קודם זמנו כהשמש ששקעה באמצע היום קודם זמנה, ה"נ רבי יוחנן עצמו נפטר קודם זמנו כדי להציל את אחר מהגיהנם כמו שאמר ר' יוחנן מתי אמות ואכבה עשן מקברו ומשמע שביקש דבר זה שכבר ימות כדי שיציל את אחר מגיהנם. והאם נכון לפרש כן הספידו דר' יצחק בן אלעזר.

[אך קצת צ"ב למה לא מייתי במו"ק שם גם את ההספד של ההוא ספדנא הנאמר כאן בגמ' חגיגה, כי לכאור' שם במו"ק הוא מקומו, וצ"ב].

ת. לא ביקש רק אמר כשימות.

ש. חגיגה שם. א"ל אמאי ר"מ רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק כו'. קצת יש לדקדק למה כאן המשיל הדבר ל'רמון' ואילו לעיל קאמר דבמערכא המשילו זה ל'תמר' שאכל תחלא ושדא שיחלא לברא.

ת. תמרי ורמוני.

ש. חגיגה שם. א"ל שיננא מאי קא בכית. איתא במסורת הש"ס אות ג' וז"ל, בערוך ערך שן פירש שיננא מחודד בתלמוד מלשון חץ שנון וי"א גדול השינים ובשיטה מקובצת כתובות י"ד א' פירש לפי ששיניו גדולות קרי ליה שיננא ע"ש, עכ"ל. ויש להבין למה קרא לו שם ע"ש שהיו שיניו גדולות. (והאם י"ל שאמר לו זה מתוך חביבות שהי' דומה לו כי גם בשמואל עצמו מצינו כן כמ"ש בנדרים נ' ב').⁹²

ת. שיוכל ללמוד הרבה.

ש. חגיגה שם. א"ל שיננא מאי קא בכית א"ל מי זוטרא מאי דכתיב בהו ברבנן איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים כו'. הנה תחילת הפסוק שם (ישעיה ל"ג י"ח) הוא, לבך יהגה אימה איה ספר וגו', וכיון שאמר הכתוב 'לבך יהגה אימה' והיינו ממ"ש איה ספר וגו', למה רב יהודה 'בכה' והרי מה שמצינו בפסוק הוא רק שלבו יהיה בפחד מזה אבל לא שגם יבכה מזה.

ת. מרוב פחד.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, זמר יוני לא פסק מביתו. והיה לו להניח בשביל חורבן הבית דכתיב בשיר לא ישתו יין עכ"ל, משמע דלולי הטעם של חורבן הבית לא היה פגם בעצם הדבר שהיה זה זמר יוני. ולכאור' צ"ב. [ודוחק גדול הוא ליישב דנהי שזה פגם ואף פגם גדול מ"מ לא היה זה

⁹² ע"ע כמו כן שבת ז' א' וכי הא דא"ל שמואל לרב יהודה שיננא כו'.

סיבה לכך שיצא לתרבות רעה ורק זה שלא הניח בשביל החורבן זה מה שגרם לו לצאת לתרבות רעה].

ת. אולי.

ש. חגיגה ט"ז א'. רב יוסף אמר זה העובר עבירה בסתר כדר' יצחק דאמר רבי יצחק כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה שנא' כו' איני והאמר ר' אלעא הזקן אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורין ויתעטף שחורין ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא לא קשיא הא דמצי כייף ליה ליצירה הא דלא מצי כייף ליצירה. הנה בפשוטו ק' הגמ' היכי אמרי' דלעבור עבירה בסתר הוא יותר חמור שע"ז אמרי' כאילו דוחק רגלי שכינה, והרי בהא דר' אלעא הזקן חזינן דלעבור עבירה בסתר הוא יותר קל.

וע"ז משני, דאף בהא דר' אילעא הזקן הוא כאילו דוחק רגלי שכינה אלא שעדיף להפחית את חומרת העבירה ע"י שיעשה אותה בסתר ולא בפרהסיא.

ולכאור' הי' לפרש ק' הגמ' איך אפשר לומר שהעובר עבירה בסתר הוא כאילו דוחק רגלי שכינה והרי בהא בר' אלעא הזקן חזינן לא כן כי אם הי' זה כאילו דוחק רגלי שכינה וודאי לא הי' ר' אלעא הזקן אומר לעשות כן.

וע"ז משני, דבהא דר' אלעא הזקן הוא אינו כאילו דוחק רגלי השכינה, כי אינו אומר בלבו אין השכינה כאן, אלא הוא אומר בלבו השכינה היא כן כאן אלא שאיני מתגבר על היצר, ומשא"כ בהא דרב יוסף שיכול להתגבר על יצרו ואעפ"כ עובר העבירה הרי הוא כאומר בלבו אין השכינה כאן. והאם יש לפרש כן. (ולכאור' יש יתרון לפרש כך כי לפירוש זה נמצא דלר' אלעא הזקן הוא אינו כאילו דוחק רגלי השכינה וכנ"ל).

ת. יתכן.

ש. חגיגה שם. שמא תאמר מי מעיד בי אבני ביתו וקורות ביתו של אדם הן מעידין בו כו' וחכ"א נשמתו של אדם מעידה בו כו' ר' זריקא אמר שני מלאכי השרת המלוין אותו הן מעידין בו כו' וי"א אבריו של אדם מעידין בו כו'. לכאור' יש לשאול אמאי לא קאמר נמי הקב"ה בעצמו מעיד בו וכדתנן בהדיא בספ"ד דאבות הוא היה אומר כו' הוא הדיין 'הוא עד' הוא בעל דין והוא עתיד לדון כו'.

ת. נוגע בדבר פסול לעדות.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, ומה למטה. והרי אמר ומתחת זרועות עולם ואם שאל מי סבלן לא חס על כבוד קונו כו' עכ"ל, הנה הלשון 'והרי אמר' קצת מוקשה, דהול"ל כגון שהרי אמר הכתוב וכיו"ב, והאם י"ל דכוונת רש"י להא דאמרי' לעיל י"ב ב' תניא ר' יוסי אומר סערה תלויה בזרועו של הקב"ה שנאמר ומתחת זרועות עולם ופרש"י שם וז"ל ומתחת כל היצירה זרועות עולם הסובלות אותו עכ"ל, והיינו דלשון רש"י והרי אמר קאי על מה שאמר רבי יוסי לעיל י"ב ב' שם.

ת. נכון.

ש. חגיגה ט"ז א'. כסבורין העם לומר שקולו של הרוג הוא אמר להם קולי הוא תדעו כו'. לכאור' קצת צ"ב, וכי לא הכירו את קולו של רבי יהודה בן טבאי, וכיון שכן איך היו סבורין שזה קולו של הורג, וגם מה הוצרך להוכיח דבר זה כמ"ש תדעו כו' והרי לפי הקול היה יכול להשיב להם שזה הוא ולא ההרוג.

ת. אין סומכין על הקול.

ש. חגיגה שם. ודלמא פיוסי פייסיה כו'. לכאור' צ"ב דאי משום דפיוסי פייסיה א"כ למה רק כשיפטר רבי יהודה בן טבאי אז יפסק הקול, וכי רק בפטירת רבי יהודה בן טבאי יתפייס ההרוג.

ת. מיתה תחת מיתה.

ש. חגיגה שם. לעולם אל תהא שבות קלה בעיניך שהרי סמיכה אינה אלא משום שבות ונחלקו בה גדולי הדור כו'. יש לדקדק דהול"ל גדולי 'הדורות' כי בכמה דורות נחלקו גדולי הדור בזה כמ"ש במשנה.

ת. כל דור ודור.

ש. חגיגה י"ז ב'. ת"ש מי שלא חג שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג ויו"ט הראשון של עצרת שוב אינו חוגג מאי לאו יו"ט של עצרת לא יום טבוח אי הכי ניפשוט מינה דחד יום טבוח אימא ימי טבוח. הנה לכאור' יש להבין כאן כמה דברים וכדלהלן:

א. מאי קאמר 'מאי לאו יו"ט של עצרת' והרי בברייתא איתא בהדיא כן ומה הוסיף בזה על מה שכתוב בברייתא.

ת. בראשי תיבות.

ב. הא דקאמר 'לא יום טבוח' צ"ב היכן זה נרמז בתיבות של הברייתא דאמרי' יו"ט [הראשון] של עצרת.

ת. כנ"ל.

ג. בהא דאמר 'אימא ימי טבוח' צ"ב, דבשלמא אם היה כתוב בברייתא בהדיא התיבות 'יום טבוח' ניחא דעלה אמרי' 'אימא ימי טבוח' אבל השתא דאין זה כתוב בהדיא בברייתא רק מפרשין דמה שכתוב בברייתא 'יו"ט של עצרת' פירושו 'יום טבוח' היכי אמרינן 'אימא ימי טבוח'.

ת. יום ראשון ויום שני וכו'.

ש. בהנ"ל. (ושלא ע"ד הפשט שמא היה לומר דבברייתא היה כתוב 'יו"ט' של עצרת, ויש לפרש תיבת 'יו"ט' בב' אפשרויות הא' יום טוב והשני יום טבוח, וזהו מ"ש בתחילה מאי לאו יו"ט של

עצרת והיינו שמ"ש יו"ט פירושו יום טוב, ודוחה דמ"ש ויו"ט פירושו יום טבוח, ולפי"ז הכל נוחא. אמנם מסתברא שאין זה פשוט אמת. וא"כ צ"ב כנ"ל).

ת. כנ"ל.

ש. חגיגה שם. פרש"י וז"ל, אלא לתשלומין. לאחר יו"ט קאי וקורא אותן מקרא קדש לענין תשלומין ומותרין במלאכה עכ"ל, לכאור' צ"ב מדאמר' בברייתא להלן י"ח א' הואיל וקרוי מקרא קדש דין הוא שאסור בעשיית מלאכה'.

ת. על יו"ט עצמו.

ש. חגיגה י"ח א'. וריש לקיש אמר וחג הקציר איזהו חג שאתה חוגג וקוצר בו הוי אומר זה עצרת אימת אילימא ביו"ט קצירה ביו"ט מי שרי אלא לאו לתשלומין. בהא דקאמר 'איזהו חג שאתה חוגג וקוצר בו הוי אומר זה עצרת' לכאור' יש לשאול דהא חג הפסח הוא גם חג שאתה חוגג וקוצר בו והיינו קצירת העומר וכמ"ש בפרשת אמור, וקצירה זו מותרת אף ביו"ט וא"כ מנין הראיה לתשלומין. [ונהי שאי אפשר לפרש הפסוק וחג הקציר בחג הפסח כי הוא מיירי בחג השבועות, מ"מ מה שאמר איזהו חג וכו' צ"ב כנ"ל].

ת. בחג אין קוצרין.

ש. חגיגה שם. רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר אלה מועדי ה' וגו' במה הכתוב מדבר אם בראשון הרי כבר נאמר שבתון אם בשביעי הרי כבר נאמר שבתון הא אין הכתוב מדבר אלא בחולו של מועד כו'. מ"ש 'אם בשביעי הרי כבר נאמר שבתון' לכאורה צ"ב דהא בפסוק לא כתיב 'שביעי' אלא כתיב 'שמיני' דכתיב (אמור כ"ג ל"ט) אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחגו את חג ה' שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון. וצ"ב.

ת. א. הרי כתיב שבעת ימים הוקשו לכולם.

ב. היינו הך.

ש. חגיגה י"ט א'. אלא מהא דתנן פירות שנפלו לתוך אמת המים ופשט מי שידיו טמאות ונטלן ידיו טהורות ופירות אינן בכי יותן ואם בשביל שיודחו ידיו ידיו טהורות והפירות הרי הן בכי יותן. פרש"י וז"ל, ואם בשביל שיודחו ידיו. נתכוון ליטול פירות הרי הוא בכי יותן ומקבלין טומאה מעכשיו וכיון דנתכוון להדיח ידיו גלי דעתיה דניחא ליה בהך נפילה שעל ידיה הדיח ידיו עכ"ל, הנה מל' רש"י 'ואם בשביל שיודחו ידיו נתכוון ליטול פירות' מבואר דמיירי דרק בשביל שיודחו ידיו נטל הפירות אבל אם לא היה צריך ליטול ידיו לא היה לוקח הפירות וצ"ב למה נאמר כן דהא וכי בשופטני עסקינן, ובפשוטו היה לוקח פירותיו גם אם לא היה צריך בדיוק אז שיודחו ידיו וכיון שכן היכי גלי דעתיה דניחא ליה בהך נפילה שע"י הדיח ידיו.

[ובאופן אחר השאלה, דהא כיון שגם בלא נפילת הפירות היה צריך ליטול ידיו א"כ ודאי היה נוטלן גם בלא מה שנפלו עתה פירותיו למים וכיון שכן למה נטילת ידיו תלוי כאן בלקיחת פירותיו וכי מיירי דווקא בגוונא שהיה חסר לו מים והא לא מצינו חילוק בזה].

ת. לא עתה.

ש. חגיגה שם. איתיביה רבה לרב נחמן הטובל לחולין והוחזק לחולין אסור למעשר הוחזק אין לא הוחזק לא, הכי קאמר אף על פי שהוחזק לחולין אסור למעשר. לכאור' בהא דמשני הכי קאמר אע"פ שהוחזק לחולין אסור למעשר יש לשאול, שהרי קודם דקתני 'והוחזק לחולין' כו' קתני 'הטובל לחולין' ולשון זה משמע שיש צורך בטבילה לחולין, [דאל"כ למה טבל לחולין], והיכי משני דהכוונה שאי"צ טבילה לחולין רק קאמר שאע"פ שטבל כו'.

(ושמא מיירי הכא דווקא בגוונא זו, והיינו, באחד שלא ידע שאי"צ לטבול לחולין וכבר טבל לחולין ואח"כ הוצרך לטבול למעשר ואומר שכיון שכבר טבל [לחולין] תועיל טבילתו למעשר וע"ז אמרינן ליה דלא מהני מה שטבל לחולין ואפי' שלא ידע שאי"צ לטבול לחולין וזה מאחר שלא מועילה הטבילתו כל זמן שלא טבל למעשר).

ת. נכון.

ש. חגיגה כ' א'. אלא מסיפא יוסי בן יועזר היה חסיד שבכהונה והיתה מטפחתו מדרס לקודש יוחנן בן גודגדא היה אוכל על טהרת הקודש כל ימיו והיתה מטפחתו מדרס לחטאת לחטאת אין לקודש לא אלמא קסבר חולין שנעשו על טהרת הקודש כקודש דמו. הנה מ"ש 'לחטאת אין לקודש לא' לכאור' הוא צ"ב, שהרי לכאור' ק"ו הוא, דאם לחטאת הוא מדרס ק"ו לקודש שצריך להיות מדרס, כי קודש היא דרגה פחותה מדרגת החטאת וכמבואר במשנה לעיל י"ח ב'. ולכאור' צ"ב.

ת. למה מדגיש לקודש.

ש. חגיגה שם. אמר רבינא באומר שמרתיו מדבר שמטמאו ולא מדבר הפוסלו. לכאור' צ"ב דהא קאמר בהדיא לעיל בברייתא 'ולא היה בלבו על המגריפה' ומשמע לגמרי כי לא נתבאר בברייתא שלא היה בלבו על המגריפה לפלגא.

ת. מובן מעצמו.

ש. חגיגה שם. בשלמא לרבי אלעזר בר צדוק כל אחת ואחת אומרת חברתי אשת עם הארץ ומסחה דעתה מינה כו'. לכאור' צ"ב דהא בברייתא איתא בהדיא מעשה בשתי נשים 'חבירות'.

ת. חבירות בעבודה.

ש. חגיגה כ' ב'. בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש. הנה להלן כ"ה ב' אמרי' אלמא מדמהימן אקדש מהימן נמי אתרומה הכא נמי מדמהימן אפסח מהימן נמי אתרומה, ופרש"י וז"ל, מיגו דמהימן אקדש מהימן אתרומה. שגנאי הוא למזבח שתהא תרומה המחוברת לו בחזקת טומאה והקדש יקרב למזבח עכ"ל, והיינו דכמו שגנאי הוא למזבח כו' ה"נ לענין פסח גנאי הוא לקרבן פסח שיקריבו ויאכלו מי שהוא נחשב טמא לענין תרומה, והשתא, לכאור' יש לשאול, למה כאן במשנתנו דאמרי' 'בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש' אי"ז גנאי לתרומה מאחר שבדי אוכלי תרומה הם מדרס לקדש. [ואף שתרומה פחות מקדש מ"מ גנאי הוא לתרומה ולמה לא חיישינן מכך].

ת. אינו למעשה רק לתלמוד.